45/

B.on

POMPA FERALIS; SIVE IVSTA FVNEBRIA

PETRI MORESTELLI TORNVſienſis, Artium liberalium Magiſtri, Doctoris Theologi & Sancti NICOLAI DE LA TAILLE *Rectoris.*

Ad Illuſtriſſimum potentiſſimumque Principem HENRICVM à Lotharingia, Comitem de Brioſne & de la Carnaille, &c.

PARISIIS,
Apud MELCHIOREM MONDIERE,
via Iacobæa propè S. Seuerinum.

M. D. C. XXI.

Cum Priuilegio Regis Chriſtianiſſ.

APPROBATION.

IE ſoubs-ſigné Certifie à quiconque aura pouuoir d'approuuer des liures, que i'ay leu ces deux, l'vn intitulé Pompa Feralis, &c. L'autre Artis Kabbaliſticæ ſiue Sapientiæ diuinæ Academia, dans leſquels n'ay rien trouué contre la foy, ny contre les bonnes mœurs, Le 7. de Iuin. 1621.

MEVRISSE.

T. D.

ILLVSTRISSIMO POTENTISSIMOQVE PRINCIPI DOMINO HENRICO à Lotharingia, Comiti de Brioſne, de la Carnaille, nec non centum Cataphractorum Duci Petrus Moreſtellus Doctor Theologus. S. D. P.

N*Ihil magis homini conuenit* (Princeps Illuſtriſſime) *quàm meditatio mortis quæ ſemper imminet: Quare Muſonius apud Stobæum ait*, Non eſſe pręſentem diem rectè tranſigere niſi ſtatuas eam quaſi vltimam. *Salutare dictum: Nã ſurgimus? poſſumus non ire cubitum. Decũbimus? poſſumus non exſurgere. Rupellam imus: an domum redibimus?* Hoc *modo fit*

homo fortior: Tela enim prçuiſa minus nocent. *Etiam ſit lætior: Quid enim turbet quem*

——— Ille timorum
Maximus haud vrget lethi metus?

Illuſtrior quoque virtutibus dum cæleſtia ſpectat humana contemnens, quæ vnde orta ſunt citò abeunt. Quid enim eſt in hominis vita diu? mihi ne diurnum quidem quicquam videtur in quo eſt aliquid extremum, cùm enim aduenit, tum illud quod præterijt, effluxit. Horæ cedunt, & dies, & menſes & anni, nec præteritum tempus vnquam reuertitur, nec quid ſequatur ſciri poteſt, tantum remanet quod virtute, & rectè factis ſit conſecutus, virtus enim eripi, nec ſurripi poteſt vnquam, neque naufragio aut incendio amitti:

Nunquam ſtygias fertur ad vmbras
Inclyta virtus:

Hæc ſola ſepulchri expers: homini verò mors, quaſi ſaxum Tantalo ſemper impendet. Hanc omnibus natura ſemel propoſuit.

Semel tantum? Immò quotidie morimur, quotidie pars aliqua vitę noſtrę demitur & dum creſcimus vita noſtra decreſcit. *Quid eſt ergo in vita tantoperè quærendum quàm præclara æternaque virtus, quâ nihil pulchrius, nihil amabilius: verum decus in ea poſitum, quod cùm tibi ſemper fuerit notiſſimum,* (Potentiſſime Princeps) *tantas virtutes adeptus es Matris Illuſtriſſimæ cohortatione plena prudentiæ, plena fidelitatis, vt* Gotefridis *maioribus tuis te dignũ in dies præbeas, memor verſiculi*
Sera nimis vita eſt craſtina, viue hodie.
Viue, (generoſiſſime Princeps,) *non hodie ſolum, ſed quatenus homini ſatis eſſe poſſit, ex animo tamen tuo nunquam mortis memoria effluat, quæ propter incertos caſus quotidie imminens, et propter breuitatem vitę non longè poteſt abeſſe, nunquam tamen ſapientem deterret: Sapientis enim animus, magnitudine conſilij, tolerantia rerum humanarum, contemptione fortunæ, virtutibus omnibus vt mœnibus ſeptus vinci, aut ex-*

pugnari non poteſt: Non lætabitur vnquam aut mœrebit nimis, ſemper enim in Deo, ſeipſoque omnem ſpem reponit ſui. Deo inquam & ſeipſo: Rectè, Nam ex Seneca, Sapiens vicinus proximuſque Dijs conſiſtit, excepta mortalitate ſimilis Deo. *Hanc ob cauſam Triſmegiſtus hominem* θεὸν θνητὸν *vocauit, qui certè ita mortalis, vt nullo clypeo tela mortis retundere poſſit;*

Omnibus obſcuras inijcit illa manus.

Priſcis Romanis iniecit, (Clariſſime Princeps) *quorum* Pompam feralem, *ſub tui nominis fulgore in lucem prodire volui propter ſummam tuam in me beneuolentiam. In hac Pompa præter magnam vim auri, argẽtique, miraberis vnguenta, odores, thura, omniſque generis pigmenta & aromata, fœminarum ornamenta, armillas, zonas, vittas, concinnos torques, bullas prætextas omnemque mundum muliebrem.* In*ferunt viri ſceptra, balteos, enſes, arma, ſcutaque rogis abſumenda, immò canes, equos, homines quoque viuos: Quid*

Deſertas exoſus opes, ſed non capit
ignis
Inuidus, atque arctę deſunt in munera
flammę.

Tam inſanam profuſionem quis feret? nõ ferẽda, nec ignoranda, cũ priſca omni vel Ambroſia, vel Nectare ſuauiora. Qui non amet, eum Muſæ non ament. Amas priſca (Princeps inuictiſſime,) *amas et qui priſca, & qui priſcam amant obedientiam Regi Chriſtianiſſimo Ludouico* Iu*ſto iuſtè debitam, à qua hodie abducti ſunt qui à fide defecerunt: ſed caueant, Nam, ait Sophocles,*

Confuſione nullum tetrius malum,
Hęc perdit vrbes, iſta perdit & domos,
Vaſtaſque reddit: Martis in certamine,
Hæc terga vertit. Ritè ſed parentium,
Res ſeruat atque vitam obedientia.

Cõſilio Tullij vtantur dicentis, ſine imperio nec domum vllam, nec ciuitatem, nec gentem nec hominum vniuerſum genus, nec rerum naturam omnem, nec ipſum mundum ſtare poſſe. Quî poteſt enim fortuna vti proſ-

pera Ciuitas, quæ quicquid habet virium contra Deum Opt. *confert? Conferunt hoſtes fidei & Regis, ex Apoſtolo volente Timotheum* Admonere illos principibus ſubditos eſſe, dicto obedire: Non eſt enim poteſtas niſi à Deo, itaque qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit: qui autem reſiſtunt, ſibi damnationem acquirunt. *Itaque* (Princeps potentiſſime) *cùm illorum copijs pro fide & Rege Chriſtianiſſimo euentu proſpero in obſidione Angeliana pugna & nomen tuum Henricum, nomenque matris Illuſtriſſimæ quæ te peperit omnium ſermonibus exornandum trades: Vale. Pariſijs Non. Junij 8. ab illato vulnere Illuſtriſſimo fratri tuo in obſidione Angeliana.*

EIVSDEM DOMINI SERVVS
Obſequentiſſimus Ioannes Franciſcus
de Chanlecy in Pompam
Féralem.

LVmina fœmineo planctu violare luberet,
Dum tangunt mentem funera mœſta meam.
Qualē egreſſus homo cunis cōtingere finem,
Ipſe ſibi cenſet, dum moriturus adeſt?
Aduena qui cùm ſit mortē meditetur oportet,
Ne vitam fragilem per freta cœca vehat.
Huic quid diuitiæ proſunt, quid vana voluptas?
Cùm ſibi mox rapiat Parca cruenta dies?
Muſa fleas, pariter funeſtos edito cantus,
Hæc vbi cōmemoror funera mœſta, fleo.

Ad Illuſtriſſimum & Inuictiſſimum Principem comitemque de *Brioſne, de la Carnaille &c.*

EPIGRAMMA.

CÆSAR ab antiquis ducens exordia primis,
Imperio cedat; Cæſar hic alter adeſt.
Longæuum Cæſar ſeruabat ab ordine nomen:
Aſt hic virtutes ſeruat honore Patrûm.
Viue diu, PRINCEPS, tua gens renouatur in æuum:
Magnanima eſt virtus quæ tua facta mouet.
Virtutem egregiam non tollit dira Lacheſis,
Non mors, non funus laudibus officiunt.
Exequias poſt mille datas manet illa ſuperſtes;
Alcidem neſcis viuere in ora virûm?
Fac fœlix viuas, obitus fœlicior adſit;
Hæc tua nobilitas te ſuper aſtra feret.
Quid minus impediet, ſi quoſdã accumbere menſis
Diuorum Heroas vulgus inane refert?
Quis non te Heroas virtute excellere dicet,
Dum fidei aduerſis bella cruenta geris?

Tibi obſequentiſſimus offerebat
P. LANGLOSIVS Bellouacus.

IN AVTHOREM POMPÆ Feralis.
EPIGRAMMA.

FRigida dum ſcribis veterum monumenta Quiritum,
Morem demiror, miror & ingenium.
Vnde mihi non frigus iners, non vlla ſepulchri
Digna mouent animum; nullus adeſtq; labor:
Quin verſu celebrem tantos de nomine Martis
Martigenas dictos, atque trophæa canam;
Quædam ridebis forſan, chariſſime lector.
Hæc vſu non ſunt facta probanda tuo.
Hos lex naturæ cæcos ducebat ad artes,
Hos natura ſuâ lege docebat auos.

Ex animo offerebat P. L'ANGLOIS, Bellouacenſis.

ELENCHVS CAPITVM POMPAE FERALIS.

EX PRIMO LIBRO.

CAPVT I.

MATERIES operis. 2. funeris ἔτυμον duplex Cap.1 pag.1.
Oſcula dabantur morientibus. 2. Cauſſæ huius ritus. 3. Mors quomodo dicta. Cap 2. pag. 2.
Anima ægroti primo ore excipitur à proximioribus vultum vultui imponentibus. 2 Quid ſit animam in primo ore tenere Cap. 3. pag. 3.
Annuli morientibus detracti: 2. Ratio. 3 Iterum digito redditi. Cap. 4. pag. 4.
Oculi morientibus clauſi apud Græcos & Romanos. Vocabula ad hoc officium. Cap. 5 pag 4.
Quid ritu claudēdi oculos indicare voluerint Cap 6 p 6.
An lege Mænia fuerit prohibitum filijs officium claudendi oculos. Cap. 7. pag. 6.
Mortuum proprio nomine inclamabant. 2. Duæ cauſſę huius ritus. Cap 8. pag. 7.
Mortuo tacente quid dicebatur. 2. parœmia. Cap 9. pag 8.

De lotione & vnctura non tantùm apud Græcos & Romanos: ſed alios, Iudæos, Dardanenſes, Aegyptios, imò & Chriſtianos. Cap.10. pag 8.
Cur abluerentur aqua calida mortui. 2. Qui reuixerint in Rogo, & aliter. Cap.11. pag.10.
Plenius de vnctionibus quarum multæ differentiæ. 2. Vnctio apud varias Gentes. 3 Cur vngebantur apud Romanos. Cap.12 pag.12.
Vngentes dicti Pollinctores. 2. Iocus ex his. 3 Vocabuli origo 4 Fuerunt ex familia Libitinarij. Cap.13. pag.14.
Quandiu ſeruata cadauera poſt vnctionem. 2. Ara conſtituta & ad quid. Cap. 14. pag 15.
Vota Libitinariorum. 2. Qui fuerint. 3. In templo Libitinę funeribus neceſſaria vendebantur. 4. Cauſę duæ. 5. Inſtitutum Seruij Tullij. 6. Eorum exercitium honeſtius quam pollinctorum. 7. Vnde dicti. 8. Libitina. 9. Curatores funerum apud Aegyptios. 10 De ijs res valde notanda. Cap.15. pag 16.
Mortui induti veſte apud Romanos 2 Pallio apud Gręcos 3. prædicta veſtis alba fuit, imò Toga. 4 Ditiores toga varia pro conditione mortuorum induti. & qua Martyres. 5 Cura veterum in conficienda veſte 6 Viuos inſtante morte ſplendidè ſeſe veſtire ſolitos 7. Veſtis Græcorum etiam alba, non tamen pauperum 8 Veſtis Spartanorum, Lacedæmoniorum & Meſſeniorum Cap.16 p 19.
De coronis mortuorum & lecto floribus ſparſo. 2. Hic ritus ortus à Græcis 3. Cur veteres ſuos mortuos coronarunt. Cap.17. pag.24.
Collocabatur corpus ad ianuam. 2. Ornatus mortui liber 3. A quibus fieri ſolita collocatio. 4. Cur receptus collocandi ritus. Cap 18. pag.26.
Situs cadaueris in Collocatione. Cap.19 pag.27.
Cupreſſi domibus diuitum nobiliumque appoſitæ tantùm. 2. Cauſa duplex appoſitionis. 3. Cupreſſus feralis arbor. 4. An mos vetuſtus fuerit. 5. Græcorum ſimilis ritus. Cap.20. pag 28.
Cuſtos in collocatione. 2. Ante collocationem 3, Poſt collocationem 4. Cur hæc cuſtodię. Cap.21. pag 30.

EX SECVNDO LIBRO.

CAPVT I.

QVibus verbis euocaretur populus ad funus. 2. Spartanorum mos. Cap.1.pag 32.
Quinam conuenirent, Cap.2.pag.33.
Ad quorum funus conueniebat populus frequens. 2. Ad quorum non conueniebat, nec licebat. 3. Quibus non licebat prodire in funus. Cap 3 pag 34.
Proximorum erat cura funeris. Cap 4 pag 35.
Morientes inuitabant quandoque amicos. Cap.5 pag 35.
Quid fieret cùm populus conueniſſet. Cap.6. pag 36.
Lectica in duplici vſu. 2. Lex. xij. de lectis interendis. 3. Glorioſum efferri multis lectis. Cap.7.pag.37.
Ioci aliquot apud Martial. à lectica ſumpti. 2 Sandapila. 3. Veſpillonibus. 4. Cõſuetudo Christianorũ. Cap 8.p.37.
Qui ferrentur hexaphoro octophoroque. 2. Pheretrum. 3. Capulus. Cap.9.pag.40.
Funera interdum apertè elata, & in illis fucatæ facies & [illegible]. 2. Funera interdũ tecta. 3. Laruata funera. Ca 10.p.41.
Noctu elata antiquitus omnia funera, at in ſequenti tempore vulgaria tantum & acerba. 2. Hæc conſuetudo ab Athenienſibus orta. Cap 11.pag.42.
Hora elationis diurnæ. 2. Lex contra elationes diurnas. Cap.12.pag.44.
Funera à quibus elata & quomodo. 2. In Eccleſiam Sancti ab Epiſcopis ſiue ſacerdotibus elati. Cap.13.pag.45.
Elatum corpus Tibicine præcedente, & idem mos Græcis, Iudæis quoque. Cap.14.pag 47.
Plura de Nænijs. 2. Nænia Dea. 3. Carica muſa 4. Carmen λίνον, Emanerum ſiue Oetolinum Cap 15.pag.49.
Tubicines dicti ſiticines. 2. Olim ſaltabundi canere ſoliti, poſterioribus temporibus ſtantes Cap 16.pag.50.
Quot fuerint Tibicines in funere veteribus temporibus. 2. quot ſequentibus. 3 Diali non licitum audire Tibicines. 4. Similes honores Claræ virgini habiti Cap.17 pag 50.
De ludis, ſcurris & mimis funus præcedentibus. Cap.18. pag.51.

Inſignia præferri ſolita totiuſque familiæ ſimulacra. 2. Quid hæc fuerint. 3 Atria nobilium ornata his ſimulacris. Cap. 9. pag. 52.
Quæ aliæ imagines in funere Principum. 2. Quî ferrentur. 3 Simulacra deuictarum gentium & ſpolia prælata. 4. Lictores preceſſiſſe cum faſcibus verſis. 5. Manumiſſos quoque. Cap. 20 pag. 54.
Nonnulli alii cum faculis etiam præcedebant. 2 Quæ funera ducta ad faces & quæ ad cereos. 3. Mos Chriſtianorum idem. 4. Lampadibus ardentibus quando vſi Chriſtiani. 5. Cur accendantur faces apud Chriſtianos. Cap. 21. pag. 56.
Inſignia Magiſtratus poſita in luctu. 2. Annuli mutati 3. Veſtis quoque 4. Mortualia induta. Cap. 22. pag. 58.
Qui ſequebantur 2 Quid ab his dicebatur. Cap. 23 pa 59.
Filii velatis capitibus incedebant, filiæ nudis. 2. Cauſæ duæ Cap. 24. pag. 60.
Veſtes albæ à mulieribus geſtæ. 2. Cauſæ. 3. Idem mos Græcis & aliis. Cap. 25. pag. 60.
Atra quoque veſte vſi Romani. 2. Vſi & exteri cùm nigro tum phæo colore. 3 Mos ab Ægyptiis ortus. Cap. 26. p. 61.
Veſtes ſciſſæ præ luctu nimio. 2. Eadem Hebræorum conſuetudo. Cap. 27. pag. 63.
Qui præter dictos ſequerentur cadauer in Regum & Imperatorum funere. 2. Pompa ducum aut Imperatorum qui occubuerant in acie. Cap. 28. pag. 64.
Luctui præerant præficæ 2. Mulierum mos. 3 Iocuſta Præficis. 4. Nœniam agebant. 5. Pſaltriæ Chriſtianorum. Cap. 29 pag 65.
Sine pompa elati. 2 Modus funeris præſcriptus. Cap. 30. pag. 66.
In luctu mulieres capillos ſcindebant, viri barbam capillumque alebant; mos ortus à Græcis. Cap. 31 pag. 67.
Crines prædicti imponebantur ſuper mortui pectus aut ſepulchrum apud Græcos & Romanos. Cap. 32. pag. 69.
Exterorum nonnulli capillum etiam in luctu ponebant præter Græcos & Romanos prædictos. Cap. 33. pag 70.
Capilli etiam paſſi. Cap. 34. pag. 72.
Capilli etiam puluere ſparſi. Cap. 35. pag. 73.

1. Conuitia & querelæ in Deos. 2. Aræ lapidatæ. 3. Statuæ deiectæ. Cap.36.pag.74.
1. Qui non luxerunt ſuos mortuos. Cap.37.pag.75.

EX TERTIO LIBRO.

CAPVT I.

FVnera per forum ducta. Cap.1.pag 78.
Funus collocatum pro Roſtris. Cap.2.pag.79.
Ibi funera laudata. Cap.3 pag.79.
Origo orationum funebrium. Cap.4 pag.80.
Habebantur hæ orationes vel à proximis. 2. Vel aliis ſi propinqui deeſſent. Cap.5.pag 81.
Non ſolum viris orationes funebres decretæ, ſed & iuuenibus, illuſtribus & claris mulieribus. Cap.6.pag.82.
Exteri quoque ſuos mortuos laudârunt. Cap 7.pag 84.
Primis temporibus funera in vrbem elata 3 ibique ſepulta. 2. poſtea prohibitum. Cap.8.pag.86.
Mos ſepeliendi in agris, Cap 9.pag.89.
Ritus ſepeliendi in agris etiam cæterarum gentium. Cap. 10 pag.89,
Cur extra vrbem mortui ſepulti & Cauſæ tres. Cap.11. pag.93.
Locus ſepulchri in alieno fundo emptus. 2. Interdum donatus iis qui carebant agris. Cap.12.pag.95.
In qua parte Agri ſepulchra conderentur. Cap.13.pag.97.

EX QVARTO LIBRO.

CAPVT I.

VIæ iuxta quas ſepulchra erant condita in agris Romę. Cap.1.pag.99.
Via Appia viarũ regina. 2 Quis ſtruxerit 3. Eius longitudo. 4. Latitudo. 5. Spectabilis. 6. Capuam vſque munita. 7. Quis Brunduſium vſque muniuerit. 8. Quidam allati ex Ethnicis in ea ſepulti. 9. Quidam ex Martyribus. Cap.2 pag.100.
Via Flaminia a quo nomen habuerit. 2. Ex hac via tota Roma videbatur. 3. Qui in ea habuerunt ſepulchra. Cap.3.p 105.

Via La-

De via Latina Qui in ea ſepulti. Cap.4.pag.105.
De Aurelia. A quo traxerit nomẽ.2 Qui in ea ſepulti fuerint. Cap.5.pag 106.
De Laurentina. Vnde dicatur 2. In ea Ancillæ Cæſaris Auguſti monimentum. Cap.6.pag.107.
De Lauicana. Qui in ea ſepulti ſint. Cap.7.pag.108.
De Præneſtina- Cap 8.pag 109.
De via Oſtienſi. Cap 9.pag.109.
De Salaria. Huius viæ initiũ.2.ἔτυμον. 3. Sepulti in ea. Cap. 10.pag 110.
De Tiburtina. Huius ἔτυμον 2. In hac monumentum Pallantis Claudii Cæſaris liberti.3.Sancti in ea ſepulti. Cap.11. pag.112.
De Ardeatina. Ἔτυμον 2. Qui in ea humati fuerint. Cap.12. pag 113
De Nomentana Ἔτυμον. 2. Sepulti in ea. Cap. 13. pag.114.

EX QVINTO LIBRO.

CAPVT I.

DE locis publicis ſepulturæ deſtinatis. Cap.1 p.115.
De locis virorum illuſtrium ſepulchris deſtinatis. Cap.2. pag.115.
De campo Martio. Quis. 2. Vnde dictus. 3. Varia in eo exercitia.4. In eo illuſtriũ virorum monumenta Cap 3. p.116.
De campo Exquilino In eo ſepulti viri illuſtres. Ca.4.p.117.
De locis pauperum: Hæc fuerunt duplicia. Cap 5. pag.118.
Simile diſcrimen ſepulchrorum apud Hebræos. 2. Simile etiam apud Chriſtianos. Cap.6. pag.119.
Poſt leges latas etiam clari viri ſepulti ſunt in vrbe virtutis cauſa.2. Familiæ quædam. 3. Imperatores. 4. Veſtales. 5. Tandem vnicuique permiſſum lege abrogata Cap. 7 pag.120.

EX SEXTO LIBRO.

CAPVT I.

PYra quid ſit.2. Erecta ad cremandum cadauer. 3 Eadem ara vocata. 4. Quî differat Rogus à Pyra. 5. Quî buſtũ. 6. Rogus cur ſic appellatur. Cap.1. p.123.

Pyra pro qualitate perſonarum. 2. Lex 12. prohibens ligna polire. 3. Ex quibus lignis confici ſolebat. Papyrus huic rei adhibita cum picea & pice. 5. Quas arbores intexerēt. 6. Cupreſſo rogi circundati. 7. Cur. Cap. 2. pag. 125.
An exoleuerit lex quæ iubebat ex impolitis lignis pyram confici. Cap. 3. pag. 127.
Qua forma conſtrueretur pyra. Cap. 4. pag. 127.
Digitus mortuo abſciſſus & cur. 2. Hic mos prohibitus lege xii. 3. Legis exceptio. 4. Ræuardi explicatio. Cap. 5. pag. 128.
Cadauer vnà cum pyra ſufficiebatur liquoribus. 2. Id lege 12. prohibitum. 3. Murrata potio. 4. Odorum copia exanimatos viuos. 5. Oleum in ignem fuſum. 6. Idem mos Gerrhorum & Taurorum. Cap. 6. pag. 129.
Oculi mortuo aperiebantur & cur. 2. Naulum in os incluſum. 3. Quî diceretur græce. Cap. 7. pag. 130.
Sanguis captiuorum & gladiatorum effuſus. Cap. 8. pag. 131.
Qui primi gladiatores dederint in funeribus. Cap. 9. pag. 132.
In illuſtrium more tantum primis temporibus dati gladiatores. 2. Mox in priuatorum idque ex teſtamento non virorum ſolum, ſed etiam fœminarum Cap. 10. pag. 133.
Lacerationes genarum. 2. Cur. 3. lege 12. Vetitæ ſed non ſublatæ. Cap. 11. pag. 134.
Pyra à proximis auerſo vultu incenſa. 2. Cauſa duplex. Cap. 12 pag. 136.

EX SEPTIMO LIBRO.

CAPVT I.

VEnti optabantur. 2 Origo moris huius à Græcis. Cap. 1. pag. 137.
Dona in rogum coniecta fuerunt, veſtes & ornamenta, odoreſque varii. 2. De his 12. tab. cautum. Cap. 2. pag. 138.
Hoſtilia ſpolia comburebantur vnà cum cadauere eius qui de hoſte triumphârat, cuius arma etiam addebantur. Cap. 3. pag. 140.
Varia pecudum & animalium genera in ignem miſſa. Cap. 4. pag. 141.

Exempla eorum qui præ amore ſe in defuncti rogum conie- cêre. Cap.5.pag.142.
Ritus iiſdem exterarum gentium cum Romanis. Cap.6. pag.143.
Decurſio funebris circa rogum. 2. Qui fieret. Cap.7. pa.144.

EX OCTAVO LIBRO.

CAPVT I.

Reliquiæ vino & lacte ante legem, poſt legem verò aqua reſpergi ſolitæ. 2. Spargendo manes aduocabant. Cap.1. pag.146.
Oſſilegium quali veſte fieret. 2 A quibus fieret. 3 Quî fieret. 4. Oſſa irrigata lachrymis. 5. Oſſa euentilata. Cap.2. pa. 147.
Quî dignoſci potuerint cineres ac oſſa quibus habitum honorem volebant, à reliqua fauilla. Cap.3. pag.149.
Honos habitus oſſibus repertis. 2. Mortui in Diuorum numero habebantur. 3. Animæ defunctorum Manes appellabantur. Cap.4. pag 150.
Cineres & oſſa condita in vrnas. 2 Hæ pro cuiuſcumque facultatibus erant viles vel pretioſæ. Cap.5. pag.150.
Antequam diſcederet populus ter aqua luſtrabatur, ramo Lauri primis temporibus, poſterioribus oliuæ. 2. Carmen inſuſurrari ſolitum in luſtratione. Cap.6. pag.152.
Diſceſſuri ſalue & vale inclamabant. 2. Cur. 3. Hinc prouerbium. Cap.7. pag.153.
Ilicet dictum à Prefica. 2 Quid hac voce ſignificetur. 3. Mos idem Græcorum & Chriſtianorum. cap.8. pag.154.
Terram leuem precabantur, quietem & pacem audito Ilicet. 2. Vnde nata prior formula precandi. 3. Vt amicis terram leuem, ſic inimicis grauem precabantur. cap.9. pag.155.
Ignem ſupergradiebantur diſcedentes 2 Cur. 3. Græcorum mos idem. 4. Non omnes qui exequias venerant finem expectabant. cap.10. pag.158.
Inſerebantur ſepulchro vrnæ. 2. Antiquiſsimis temporibus condebantur multi fictilibus doliis cum theſauris. cap.11. pag 159.
De ſepulchrorum ornamentis. cap.12. pag.161
Tituli ſepulchro additi in quibus nomen defuncti cum Epigrammate inſcribebatur duplici formula. 2. Præter nomen

parentes,patria, familiæ, res geſtæ, Spatium vitæ, Matrimonium, pudicitia, cauſa mortis, teſtamenta & legata. 3. Præterea inſculpebantur inſtrumenta artis, vel affigebantur. 4. Origo à Græcis. 5. Imagines ac columnæ erectæ. cap. 13. pag. 163.
Sepulchra ſparſa floribus, idque ſæpe ex teſtamento iuſſum, cap. 14 pag. 168.
Præcipui flores qui ſpargebantur ſepulchris apud Romanos & Græcos 2. Hunc morem abhorruerunt Chriſtiani antiquiſsimi, quem deinde amplexi recentiores cap. 15. pa. 169.
Conuiuium Domi apparatum 2. Silicernium quid & vnde. 3. Suſpenſæ lucernæ olim in ſepulchris. cap. 16. pag. 171.
Epulum populo datum. 2. Viſceratio quoque. 3. Mortui laudes in Conuiuio celebratæ cum apud Romanos tum Athenienſes. 4. Hæ ferales cœnæ apud Græcos & Iudæos habitæ. cap. 17. pa. 172.
Denicales. 2. Exuerræ quę, & vnde dictę, Euerriator & huius munus. cap. 18. p. 174.
Ludi funebres. 2. Ad hos intromitti matronas nefas. 3. In his deſignatores, vnde dicti, & quo ſigno internoſcerentur. 4. Horum ludorum origo. cap. 19. pa. 174.
Dies in parentationibus obſeruati. cap 20. pag. 176.

EX NONO LIBRO.

CAPVT I.

IN foueas effundebatur ſanguis, vinum, lac, mulſum, aqua, multaque alia. 2. Hunc ritum reprehendit D. Auguſt. 3. Aduocabantur animæ. 4. Effuſa vnguenta in ſepulchris. cap. 1. pag. 177.
Conuiuia ſuper tumulos fieri ſolita 2. Hic ritus à Chriſtianis frequentatus & abrogatus à SS PP. cap. 2. pag. 180
Veſtitus accumbentium in feralibus Cœnis. 2. Atro die parentare mortuis nefas. 3. Dies atri qui. cap 3. pag. 182.
Anniuerſariæ exſequiæ non priuatæ ſolum ſed etiam publicæ. 2. Menſis & dies publicarum 3. Harum autor. cap. 4. pag. 183.
Tempus luctus antiquorum priuati. 2. Nemini nubere pote-

rant mulieres ante legitimum tempus ſine facultate. 3. Pœnæ ſi nubſiſſent. 4. Tempus luctus auctum. 5. Cauſæ luctus tres. 6. Tempus in aliis lugendis. cap 5. pag. 184.
Luctu publico qui defleti. cap 6 pag. 189.
Vterque luctus interdum minutus & quas ob cauſas 2. Luctus vtriuſque tempore omnis ornatus abiiciebatur. cap. 7. pag. 190.

EX DECIMO LIBRO.

CAPVT I.

DE cerimoniis habitis in funere eorum quorum corpora non inueniebant. cap. 1 pag. 193.
An aliquâ pompâ pueri efferrentur cap. 2. p. 196.
Romani initio humi condebant non cremabant corpora. 2. Cur ſanxerint cremari. 3. Deſitum iterum ab hac conſuetudine. cap. 3 pag. 196.
Qui populi præter Romanos, ſuos cremarunt mortuos. cap. 4. pag. 197.
Qui non cremarunt, ſed humi mandarunt. cap. 5. pag 198.
Qui condiebant corpora ſeruandi gratia. cap. 6 pag. 200.
Beſtiis obiecta cadauera. cap. 7 pag. 201.
Qui corporibus veſcuntur cap 8 pag 202.
Dati in mare præcipites, ſepultique in fluctibus. cap 9. pag. 203.
Fame enecti. 2 Sepulti inter glaciem & niues. 3. Sublimes conſtituti. 4. Cadauera deſecta. 5. Suſpenſi in arboribus. cap. 10. pag. 203.
Sepulturæ & funeris contemptus. cap. 11. pag. 204.

AD LECTOREM.

ERrata ſequentia (Lector) obiter obſeruaui quæ ſic corriges, legendo in lin. 7. pag. 75. (pro nullo) *nulli*: In lin. 13. pag 78. (pro ſplendendi) *ſplendidi*. In lin. 12. pag. 63. pro (Mæniam) *Næniam*. Alia quoque corrige ſi occurrant.

Extraict du Priuilege.

PAr grace & Priuilege du Roy, il eſt permis à Melchior Mondiere Marchãd Libraire à Paris d'Imprimer ou faire Imprimer deux liures l'vn intitulé, *Pompa Feralis ſiue Iuſta funebria Petri Moreſtelli Tornuſienſis, Artium Liberalium Magiſtri, Doctoris Theologi & S. Nicolai de la Taille Rectoris*: l'autre intitulé *Artis Kabbaliſticæ ſiue Sapientiæ diuinę Academia in nouem claſſes amiciſſima claritate digeſta per Petrum Moreſtellum Artium Liberalium Magiſt. Doct. Theologum*, & deffences ſont faictes à tous Imprimeurs Libraires & autres perſonnes de quelque qualité & condition qu'ils ſoyent d'Imprimer ou faire Imprimer leſdicts liures vendre ne diſtribuer autres que de ceux qu'aura Imprimé ou faict Imprimer ledict Mondiere & ce iuſques au temps & terme de ſix ans finyz & accomplyz ſur peine de mille liures d'Amende le tiers applicable à nous, vn tiers au denonciateur & l'autre tiers audict expoſant ainſi qu'il eſt plus amplement contenu és lettres de Priuilege données à Paris le cinquieſme Iuin, l'An de grace mil ſix cens vingt & vn, & de noſtre regne le douzieſme.

Signé. *Par le Conſeil,*

HARDY

APPROBATION.

IE ſoubs-ſigné Certifie à quiconque aura pouuoir d'approuuer des liures. que i'ay leu ces deux, l'vn intitulé *Pompa Feralis*, *&c.* L'autre *Artis kabbaliſticæ ſiue Sapientiæ diuinæ Academia*, dans leſquels n'ay rien trouué contre la foy, ny contre les bonnes mœurs, Le 7. de Iuin. 1621.

MEVRISSE.

T. D.

POMPAE FERALIS,

SIVE

DE PRISCOR. ROMANORVM IVSTIS FVNEBRIBVS

LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

1. *Materies operis.* 2. *funeris* ἔτυμον *duplex.*

CVM mirum in modum delectentur, afficianturque nonnulli vetuſtate quam in veterum monumentis aſpiciunt: ijs arandum, occandum, ſerendum, metendum-
1 que. Ideo *priſcorum Romanorum cerimonias* in IVSTIS FVNEBRIBVS aggredimur, ſed ἔτυμον primò. FVNVS igitur ſic dictum à
2 *funalibus* quòd incenſi *funes* præferebantur, 1. Etymon.
cùm noctu cadauera efferrẽtur ob ſacrorum celebrationem diurnam. Credes Donato?

In Andr. Terent. In ij. Æneid. Lib. 20. Etym. c. 10. *Funus eſt pompa*, inquit, *exequiarum, dictum à funalibus*. Credo ego & Seruio; *funera à funalibus candelis ſeuo vel cerâ circundatis dicta cenſent*. Cur non etiam Iſidoro? *funus a funibus accenſis quos ante pheretrum ferebant*: Vel dicitur etiam ab eo quod φῦνος ionicè dicitur, pro φόνος quod cædem vel cladem ſignificat.

CAPVT II.

1. *Oſcula dabantur morientibus. 2. Cauſſæ huius ritus. 3. Mors quomodo dicta.*

1 Auſon. parent. carm. 23 CVM ſpes omnis vitæ in ægro abiecta eſſet, amici & ſanguine proximi morientem oſculabantur cum amplexibus. Ideo.

Illa manus inter genitricis & oſcula patris
Occidit.

In eius vita. Sic Auguſtum Cæſarem in oſculis Liuiæ defeciſſe auctor Suetonius.

2 At qua de cauſſa Romani morientes oſculabantur?

3 Quia cum mortem antiqui dixerint *abitionem*, vt multi notarunt, morientes oſculo quemadmodum peregrè abeuntes dimittendos cenſuerunt. Vel quia Kirchm. *exeuntem animam hoc modo excipere & in ſe transferre voluerunt: quod fieri poſſe veteres muliebriter exiſtimarunt*. Oſculabantur itaque morientem donec animam exhalaret.

Caput III.

1. *Anima ægroti primo ore excipitur à proximioribus vultum vultui imponentibus.* 2. *Quid ſit animam in primo ore tenere.*

1 VBi autem animam ægrotus exhalare
cœpiſſet, proximiores ſpiritum eius, ore
excipiebant vultum vultui imponentes. *Ma-
tres miſeræ pernoctabant ad oſtium carceris, ab ex-* 7. in Verrem.
*tremo complexu liberûm excluſæ, quæ nihil aliud
orabant, niſi vt filiorum extremum ſpiritum exci-
pere ſibi liceret.* Idem aſſerit Quintilianus: *Non* Decl. 7.
*morienti pater aſſedi; non ægri caput molliori ſede
compoſui, non fatigatum latus mutaui, non excepi
ſpiritum.* Virgilius item apertè 4. Æneid.

— Extremus ſiquis ſuper halitus errat,
Ore legam.

Albinouanus Liuiam deplorat, quod ipſi In Epicedio de Liuia.
non licuerit filij animam excipere. Putabant
enim antiqui animam à corpore diſceſſuram
2 per os tanquam ianuam aliquam exire: at-
que ideo *animam in primo ore vel labris tenere*, Senec.
dicebant de ijs qui in mortis erant confinio. Epiſt. 30

—— hanc animam leuem In Herc. furent.
Feſſamque ſenio, nec minus quaſſam malis
In ore primo teneo.

Vtitur & Cypr. *Cum iam anima feſtinet ad* Serm. de
exitum, & egrediens ad labia exſpirantis emerſe- cœna.
rit.

Capvt IV.

1. *Annuli morientibus detracti: 2. Ratio. 3. Iterum digito redditi.*

Porrò annulos quoque morientibus 1 detrahi ſolitos diſcimus. *Grauatis ſomno aut morientibus religione quadam annuli detrahuntur.* Ex hoc more intelligendus Ælian. Spartianus qui annuli ſpontaneum de digito caſum inter ſigna mortis Hadriano Imperat. oblata retulit. *Signa mortis hæc habuit: annulus in quo imago ipſius ſculpta erat, ſponte de digito lapſus eſt.*

Plin. lib. 33. c. 1.

Fortè autem detrahebantur annuli ne in 2 *Pollinctorum* manus peruenirent. Nam iterum digito redditos & vnà cum cadauere 3 combuſtos indicat Propert.

Lib. 4.

Et ſolitum digito beryllon ademerat ignis.

Capvt V.

1. *Oculi morientibus clauſi apud Græcos & Romanos. Vocabula ad hoc officium.*

Post hęc mortui oculos claudebant ijdē 1 proximiores cùm apud Gręcos, tum Romanos. Frequens locus in Poëtis de hoc officio apud Romanos.

Apud Romanos.

Dÿ precor hoc iubeant, vt euntibus ordine fatis Ouid. ep. Penel. lib. I.
Ille meos oculos comprimat, ille tuos.
Reſpice Laërten vt iam ſua lumina condas.

Ariadne Theſeum ſic alloquitur:

Ergo ego nec lachrymas matris moritura videbo, Telemachus.
Nec mea qui digitus lumina condat, erit? Ibid.

Hoc ſequentes verſus pulchrè: Eiuſdē cōſolat. ad Liuiam.

——— tu mea condas
Lumina, & excipias hanc animam ore pio.
Atq; vtinā Druſi manus altera, & altera fratris
Formarent oculos, comprimerentque meos.

Bellè etiam Martialis:

Quinque dedit pueros, totidem mihi Iuno puellas:
Clauſerunt omnes lumina noſtra manus.

Græcis etiam hunc ritum familiarem diximus. Clarum eſt ex Homero qui fingit Agamemnonem querentem de officio hoc ab vxore neglecto ſic: Apud Græcos. In Necya.

— Neque mihi eunti ad Plutonis domos voluit
Manibus oculos comprimere, neque os componere.

Id eſt, malas hiantes & deformatas corrigere. Elegans locus eſt eiuſdem in quo Vlyſſes ſocium interficiens ſic loquitur: *Ah miſer non quidem tibi pater & honoranda mater, oculos claudent mortuo.* Hinc Polynices ad mortem apud Euripidem. Iliad.

Iam claude mater oculos mihi manu tua.

Ad hunc ritum claudendi oculos reſpexit Bion qui *facilem eſſe dicebat ad inferos viam; clauſis enim oculis illuc ire.* Apud Laert.

Capvt VI.

1. *Quid ritu claudendi oculos indicare voluerint.*

AT quid eo ritu condendi oculos indicare voluerunt? Mortem fortaſſis quẽdam ſomnum eſſe, aut ſomno quam-ſimillimam: vel cauere ne horror aliquis circunſtantibus oboriretur, cùm terribile appareat apertis oculis à mortuo velut conſpici: vel etiam gratificari ipſis morientibus, quibus maximè curæ eſſe ſolet, vt membris decẽtèr compoſitis è vita migrent. Sic enim Auguſt. Cæſar eo die qui ſupremus ipſi illuxit, *Petito ſpeculo capillum ſibi comi; ac malas labentes corrigi præcepit.* 1

Capvt VII.

1. *An lege Mænia fuerit prohibitum filijs officium claudendi oculos.*

LEGE Mænia videtur cautum fuiſſe ne filij hoc officio defungerentur. Extat ea apud Varronem: NE FILII LVCI CLARO SIGILLENT OCVLOS. Nonnulli ita in- 1

In geminis.

terpretati ſunt, quaſi caueatur, ne filij morituris patribus oculos occludant: ſed vt id faciant propinqui & neceſſarij. Alij filijs quidẽ licuiſſe arbitrati, ſed velariũ fuiſſe obductum, aut clauſas feneſtras, ne aſſiſtentes viderent oculos morientis. Neutrum placet Kirchmano; ſed aſſentitur Antonio Auguſtino Tarraconenſi Archiepiſcopo exiſtimanti dictum id per tranſlationem eſſe, videlicet, ne parentum mortem maturent, ijſque adhuc ſpiritum ducentibus oculos operirent.

Capvt VIII.

1. Mortuum proprio nomine inclamabant. 2. Duæ cauſſæ huius ritus.

1 Qvid præter hæc? Introducta familia viciniaque, terni quaterniue altiſſimis vocibus mortuum ter inclamabant nomine. Eo ſcilicet fine, vt vel exeuntem animam re-
2 tardarent: vel in corpore adhuc deliteſcentem expergefacerent. Priorem cauſam habet Ouid. Lib 1. Triſt. Eleg. 2.

——— nec cum clamore ſupremo
Labentes oculos claudet amica manus.

Alteram Plin. quod *ſolet plerumque vitalis ſpiritus incluſus putari & homines fallere.*

Capvt IX.

1. *Mortuo tacente quid dicebatur.* 2. *parœmia.*

Mortvo tacente dicebatur conclamatvm est. Pono verba Montfortij. *In funebribus cærimonijs ſolenne fuit mortuum proprio nomine ter inclamare &c. quod ſi ne tum ſe proderet ſpiritus vitalis, de eo* conclamatvm *dicebatur.* Hinc in parœmiam abijt, *Conclamatum eſt*: quùm ſignificamus, nihil ſupereſſe ſpei. Eò alludit Seneca: *Toties in vicinia mea conclamatum eſt.* Apuleius: *Optimi medici conclamatis deſperatiſque corporibus non adhibent medentes manus.* 1 2

De trãquillit. animi c. 11.

Capvt X.

1. *De lotione & vnctura non tantùm apud Græcos & Romanos: ſed alios, Iudæos, Dardanenſes, Ægyptios, imo & Chriſtianos.*

Conclamato mortuo, eoque tacente, corpus à propinquis & affinibus, calida aqua abluebatur, vnguentiſque vngebatur. Quare Anna ſororem lamentans ait,

— *date*

——— *date vulnera Lymphis*

Abluam.

——*corpuſque lauant frigentis & vngunt.* Lib. 6.

De eodem more Ennius;

Tarquini corpus bona fœmina lauit & vnxit.

Hoc quoq; ritu priſca Græcia vſa eſt. Creon enim Iocaſten accerſit vt filium ſuum mortuum lauet, Apud Græcos. Eurip. in Phœn.

——— ——— *ipſe eo*

Ad ſororem Iocaſtam, vt

Abluat cadauer filij atque collocet.

Et in eadem Tragœdia circa finem Antigone à Creonte petit, vt ſibi fratrem lauare liceat,

At tu abluam ſaltem concede mortuum.

Apud Dardanenſes autem quàm ſolemnis huiuſmodi lotio fuerit, audiamus ex Æliano, *Dardanenſes Illyricos ter tantùm lauari audio per vniuerſam vitam, & poſt partum & cùm nuptias inirent, & poſt mortem.* Apud Dardanenſes. Lib. 4. Var. Hiſt. c. 1.

Sed & in primitiua Eccleſia receptã fuiſſe lotionem apparet ex Act. vbi Tabitham cõfeſtim lotam fuiſſe vita functam legimus, *factum eſt autem, vt infirmata moreretur. Quam cùm lauiſſent, poſuerunt eam in cœnaculo.* Ex Tertuliano qui inde iocum captauit, *Non lauor diluculo Saturnalibus, ne & noctem & diem perdam: attamen lauor honeſta hora & ſalubri quæ mihi & colorem & ſanguinem ſeruet. Rigere & pallere poſt lauacrum mortuus poſſum.* Cuius loci hæc eſt ſententia, nolo ex lauacro matutino rigorem & pallorem mihi contrahere: ſatis Apud Chriſtian. Cap. 9. In Apol. c. 42. Interprete Deſid. Herald.

mihi eſt quod mortuus rigere & pallere debeo poſt lauacrum. Nam fieri nequit, ne ij qui diluculo lauantur palleant & de ſanguine amittant. Peregi de *Lotione* in qua pauca de *vnctione* & per tranſennam coactus: de qua pleniùs ſcribam.

Capvt XI.

1. *Cur abluerentur aqua calida mortui. 2. Qui reuixerint in Rogo, & aliter.*

Capite decimo diximus mortuos ablutos aqua calida: vin cauſſam? Eadem 1
eſt quæ de *conclamatione* in octauo capite vt videlicet expergefacerent ſpiritum vitalem qui ſæpè incluſus ſolet homines fallere. Refert enim Plinius quendam ſuperpoſitum 2
pyræ in ipſis ignibus erectũ eſſe nec potuiſſe liberari. Beroaldus nuſquam hoc à Plinio ſcriptũ aſſeuerat; fallitur: habet enim apertè ſequentia. *Auiola conſularis in rogo reuixit, & quoniam ſubueniri non potuerat præualente flamma, viuus crematus eſt. Similis cauſſa in L. Lamia prætorio viro traditur. Nam Cælium Tuberonem prætura functum à rogo relatũ, Meſſala, Ruffus & plerique tradunt —— Varro quoque auctor eſt XX. viris agros diuidentibus Capuæ, quendam qui efferretur pheretro domum remeaſſe pedibus.* Manilius.

In Nat. Hiſt. lib. 7. c. 52.
Annot. in Seru.
Auiola.
Cælius Tubero.
Nonnulli alij.
Lib. 4. Aſtron.

Ex ipſis quidam elati rediere ſepulchris.

Narrat ſimilem hiſtoriam Apuleius: *Aſclepiades cum fortè in ciuitatem ſeſe reciperet, & rure ſuo ſuburbano rediret, aſpexit in pomerijs Ciuitatis funus ingens locatum, plurimos homines ingenti multitudine qui exſequias venerant, circunſtare, omnes triſtiſsimos & obſoletiſsimos veſtitu. Propius acceſsit vt etiam cognoſceret more ingenij humani, quiſnam eſſet, quoniam percontanti nemo reſponderat. Pertractauit corpus hominis & inuenit in illo vitam latentem. Confeſtim exclamauit viuere hominem: procul ergo faces abigerent, procul ignes amolirentur, rogum demolirentur, cœnã feralem à tumulo ad menſam referrent. Murmur interea exortum, partim medico credendum dicere, partim etiam irridere Medicinam. Poſtremò propinquis etiam hominibus inuitis,* ſiue propter *hæreditatem,* ſiue *quod adhuc fidem illi non habebant impetrauit Aſclepiades breuem mortuo dilationem. Atque ita Veſpillonum manibus extortum domum retulit, confeſtimque ſpiritum recreauit & animam in corporis latibulis deliteſcentem quibuſdam medicamentis.* De Ioanne Duns, Scoto quoque Scholaſtico illo ſubtiliſſimo memoria proditum eſt illum cùm in ecſtaſin incidiſſet ipſi peculiarem ob acutiſſimas meditationes, diutiuſque ea detineretur, à Diſcipulo pro mortuo elatum, ſepultumque eſſe Coloniæ, Anno M.CCCVIII.

Lib. 4. Florid.

CAPVT XII.

1. *Plenius de vnctionibus quarum multæ differentiæ. 2. vnctio apud varias Gentes. 3. Cur vngebantur apud Romanos.*

DE his ſuggerit Horatius, 1

Vnxere matres Iliæ addictum feris
Alitibus, atque canibus homicidam Hectorem.

In Perſij ſaty. Differentia. Theodoro Marcilio affirmanti feralium vnctionum multas differentias credo. *Vnctionum*, inquit, *Feralium differentiæ multæ: I. alia libera & priſca: alia ſeruilis & no-* 1
ua. II. Vnctio vna mortui ante exequias & collo- 2
cationem: altera poſterior. III. Vnctio aut mortui 3
eſt, aut reliquiarum. IV. Vnctio aut odoribus & 4
aromatis fieri ſolita, aut abomine. Aliæ item multæ vnctionum differentiæ, ſed iuſti voluminis ea res, non perfunctorij commentarioli.

De vnctione mortui non inurbanum di- 2
Apud Roman. Lib. 3. Ep. 11. ctum Martialis,

Qui non cœnat & vngitur Fabulle,
Hic vero mihi mortuus videtur.

Et quidam Græcus Epigrammatum ſcriptor, ait, malle ſe viuum madere vnguentis & vino, quàm vtrumque ſeruare ad exequias ſuas. *Apud Ægypt. Muret. l. 5. c. 19.* Ægyptij etiam condiebant cadauera Myrrha, aloë, cedro, melle, ſale, cera, bitumine & reſina odoribus & vnguentis delibuta. Ex ſucco enim Cedri exanimum corpus

ſeruari, ſicut viuentium corrumpi, haud dubiè perſpectum eſt. Eundem morem fuiſſe Iudæorum diſce, *Cum enim tranſiſſet Sabbathũ, Maria Magdaléne, & Maria Iacobi & Salóme emerunt aromata, vt venientes vngerent* Iesvm. *Apud Iudæos. Marc. c. 16.*

Et reuertentes parauerunt aromata & vnguenta. *Luc. 23.*

Et Chriſtus peccatricis à qua vngebatur pietatem laudans ait, *Opus bonum operata eſt in me: mittens enim hæc vnguentum hoc in corpus meum, ad ſepeliendum me fecit.* Matth. 26.

Tranſijt is mos deinde ad Chriſtianos: *ſciant* enim *Sabæi pluris & cariùs ſuas merces Chriſtianis ſepeliendis profligari, quam Dijs fumigandis.* Minucius Felix inter crimina Chriſtianis obiecta: *Non floribus caput nectitis, non corpus odoribus honeſtatis, reſeruatis vnguenta funeribus.* Rectè autem Tacitus inſtituti huius originem ad prædictos Ægyptios retulit, ex quorum ritu Ioſephus pręcepit Pollinctoribus vt patrem Iacob vita functa aromatibus condirent. Et paulò poſt Ioſephus ipſe ſimili ritu ab Ægyptijs ſepultus legitur: *Mortuus eſt expletis centum decem vitæ ſuæ annis. Et conditus aromatibus repoſitus eſt in loculo in Ægypto.* Sed cur mortui vngebantur apud Romanos? *vt celerius arderent*, inquit Donatus. Apud quos, vt finiam, omniumne corpora vngebantur? In Seruorum corporibus id fieri lex vetat, quæ ſumpta ex legibus Solonis, Servilis vnctvra tollatvr. *Apud Chriſtianos. Tert. Apolog. cap. 42. Origo moris huius. Geneſ. cap. 50.*

CAPVT XIIII.

1. *Vngentes dicti Pollinctores* 2. *Iocus ex his.* 3. *Vocabuli origo,* 4. *fuerunt ex familia Libitinarij.*

VNGENTIVM nomen expetenti largior. 1
Vngentes itaque cadauera, *Pollinctores* dicebantur. Genus hominum, quod funebribus miniſterijs obeundis victum quæritabat. Plautus.

In prol. Pœn.

Carthaginienſes fratres patrueles duo
Fuere, ſummo genere & ſummis diuitijs:
Eorum alter viuit, alter eſt mortuus.
Propterea apud vos dico confidentiùs,
Quia mihi pollinctor dixit, qui eum pollinxerat.

Lib. 10. *Ep.* XCV.

Et Martial.

Iam ſcrobe, iam lecto, iam pollinctore parato,
Hæredem ſcripſit me Numa: conualuit.

Aſinar. ſc. Ain tu.

Et iocum inde captauit paraſitus Plautinus, 2
qui Demænetum viſa vxore, eiuſque minis auditis, metu eſſe exanimatum & pene mortuum ſignificaturus exclamat: *Ecquis currit pollinctorem accerſere.*

Vocabuli originem multùm diuque volu- 3
taui, tandem arbitratus ſum à pelle vngenda dici, ficto vocabulo, quaſi *pellis vnctor*, vt *pollincere*, ſit tanquam *pellem vngere*. In vetuſtis enim monumentis reperitur *pellinctor*. Nihil miri: Nam E, & O, non raró tradunt mutuas operas, & in alternas ſedes ſubeunt: ſic

polluceo à *pelluceo* eſt deflexum; & *pollučtum* quaſi *pellučtum*: quòd illo in genere Sacrificij pelluceamus. Alij *pollinčtorem* putant, quaſi *pollutorum vnčtorem*. Quidam deducit à *polingo*, id eſt *poliens vngo*. Non deſunt qui à *poliendis* cadaueribus.

Erant autem *pollinčtores* ex familia Libitinarij quod Vlpianus oſtendit. *L. Quicumque ff. de inſt. act.*

CAPVT XIV.

1. *Quandiu ſeruata cadauera poſt vnčtionem. 2. Ara conſtituta & ad quid.*

1 SIc vncta corpora diebus ſeptem ſeruare ſolebant, ara conſtituta vbi odores incē-
2 derent, quæ Acerra dicta eſt. *Thuribulum* vulgò dicitur. Alij tamen *arculam thurariam* in qua thus reponebant, *Acerram* aiunt dictā. In hac ſignificatione mentiò eſt apud Horat.

Quid velint flores & Acerra thuris Ode 8.
Plena, miraris. lib. 3.

Cornutus ſcribit eſſe pateram in qua libatur, & hanc agnoſcit Virg. *Aeneid. 5.*

—Et plena ſupplex veneratur Acerra.

In priore autem, noſtraque ſignificatione eſt lex 12. qua prohibitum NE ACERRÆ ADHIBERENTVR. Vetat lex aras eiuſmodi quæ fiebant cum thure, incenſiſque odoribus in mortui honorem.

CAPVT XV.

1. *Vota Libitinariorum.* 2. *Qui fuerint.* 3. In *templo Libitinæ funeribus neceſſaria vendebantur.* 4. *Cauſæ duæ.* 5. *Inſtitutum Seruij Tullij.* 6. *Eorum exercitium honeſtius quam pollinctorum.* 7. *Vnde dicti.* 8. *Libitina.* 9. *Curatores funerum apud Ægyptios.* 10. De *ijs res valde notanda.*

Sen. lib. 6. de Benef. c. 38.

DE Libitinarijs ſæpe mentio in funebribus pompis. Eorum *vota* ſunt, *vt mortes plurimorum optent quod illis quæſtuoſiſsimum eſt. An tu Aruntium & Aterium & cæteros qui captandorum teſtamentorum artem profeßi ſunt, non putas eadem habere quæ & Libitinarios vota? Illi quorum mortes optent, neſciunt: hi familiariſsimum quemque ex quo propter amicitiam ſpei plurimùm eſt, mori cupiunt.* Et paulò ante narrat Demadem Athenis damnaſſe eum qui neceſſaria funeribus venditabat, cùm probaſſet, magnum lucrum optaſſe, quod contingere illi ſine multorum morte non poterat. Erant enim *Libitinarij* qui neceſſaria funebribus vendebant, & qui rationibus præerant *Libitinæ* Deæ, in cuius templo quę ad ſepulturam 1 2 3

per-

pertinebant vendebantur. Quo videtur reſpexiſſe Phædrus.

Qui circumcidis omnem impenſam funeris,
Libitina ne quid de tuo faciat lucrum.

4 Huius moris duas rationes affert Plutarch. *Quid eſt cauſſæ*, ait, *quod in æde Libitinæ quæ ad ſepulturam pertinent vendere conſueuerunt Libitinam nihil aliud niſi Venerem eſſe exiſtimantes? An hoc vnum ex Numæ Pompilij commentis fuiſſe putandum eſt, vt diſcant homines talia non aſpernari, nec tanquam rem pollutam, aut ſceleratam fugere? An ea re homines fragilitatis humanæ admoneri putant, quod vna & eadem Dea principiũ ac finem vitæ in poteſtatem habeat? quippe quæ ingredientibus vitam, vel decedentibus præſideat?* In problem.

His Plutarchi cauſis, funebribus neceſſaria in Libitinæ templo vendebantur à *Libitinarijs*, qui hinc dicti ſunt *Libitinam exercere* à Valer. Max. *Qui tunc Libitinam exercebant, tum rerum ſuarum vſum, tum miniſterium ſuum gratuitum polliciti ſunt.*

5 Non poſſum hic inſigne inſtitutum Seruij Tullij Rom. Regis præterire, qui vt ſciret numerum naſcentium & denaſcentium adinuenit vti propinqui nata prole certum aliquem numerum in ærarium Iunonis Lucinæ inferrent: ijdem aliquo mortuo in Veneris Libitinæ: & ſumente quopiam virilem togam decimo ſeptimo anno in Iuuentutis. Vero ſimilè tamen eſt *Libitinarios* numerum morientium obſeruaſſe, quod vt credã me peruincit Suetonius; *Peſtilentia vnius Autumni* Dionyſ. Halic. lib. 4. In Ner. c. XXXIX

qua triginta funerum millia in rationem Libitinæ venerunt.

Iam colligis *Libitinariorum* exercitium honeſtius fuiſſe quàm *Pollinctorum*. Habebant enim *Libitinarij* domi ſuæ *pollinctores* ſeruos, quorum opera vtebantur ad pollicienda, hoc eſt, abluenda, vngenda, & conſuenda cadauera. Verum & ſi hi homines perquàm neceſſario in Republica miniſterio fungerentur: inter viles tamen habitos opinantur quidam propter ſordidũ & turpe genus vitæ. 6

Colligis ampliùs *Libitinariorum* nomen tractũ à *Libitina* funerum præſide, ita dicta à 7
Libidine.

Hanc Plutarchus Venerem fuiſſe putauit ſuperiùs. 8

Alij malunt eſſe *Proſerpinam* Plutonis vxorem quam mortuis præeſſe putabant: ideoque etiam ea quibus mortui exornati veluti ad inferos deducuntur in eius Templo voluerunt aſſeruari. Vnde factum eſt vt *Libitina* Poëtis pro *morte* ipſa, ſeu pro pheretro quo mortui efferuntur, nõ rarò accipiatur. Horat.

3 Car. ——— *Multaque pars mei*
Vitabit Libitinam,

Lib. 40. Dionyſ. Lamb. vertit, *Mortem effugiet.* Animaduerto etiam in Liuio Libitinam pro *funebri apparatu* legi, quem *Libitinarij* in vſum exequiarum locabant: In *vrbe,* inquit, *tanta fuit peſtilentia, vt vix tunc Libitina ſufficeret ad ſuppeditanda, ſcilicet funeribus neceſſaria.*

Qui funera mortuorum apud Ægyptios

curant funeris impēſam Domeſticis deſcriptam ferunt, ſcrutantes quanti velint celebrari funus. Conuentione facta, corpus eis traditur vt iuxta impenſam curetur funus.

Vxores tamen inſignium virorum non ſtatim vita defunctas tradunt, ac ne eas quidem fœminas quæ conſpicuæ valdè fuerint ſed triduo, atque quatriduo defunctas: *Deprehenſum enim quemdam aiunt coëuntem cum recenti cadauere muliebri, delatumque ad eiuſdem artificij ſocios.* Herod. lib. 2.

CAPVT XVI.

1. Mortui induti veſte apud Romanos. 2. Pallio apud Græcos. 3. prædicta veſtis alba fuit, imò Toga. 4. Ditiores toga varia pro conditione mortuorum induti, & qua Martyres. 5. Cura veterum in conficienda ſibi veſte. 6. Viuos inſtante morte ſplendidè ſeſe veſtire ſolitos. 7. Veſtis Græcorum etiam alba, non tamen pauperum. 8. Veſtis Spartanorum, Lacedæmoniorum & Meſſeniorum.

RELICTIS *Libitinarijs* ad cadauera redeo, quæ abluta, vnctaque, candida vel alba veſte induebantur. Veſte quidem

Lib. 1. Florid. cùm dicat Apuleius. *Togam parari funeri.* Hinc lucem capit Paul. Iuriſconſultus, *Filius-familias togam emit, mortuo deinde eo pater ignorans & putans eſſe, dedicauit eam in funus eius.* (In lib. XIX.) Nam *Togam in alicuius funus dedicare*, nihil aliud eſt quàm in *id* eam dare, vt ea mortuus inuoluatur. Valer. Max. (Lib. 4. c. 5.) *Vt fratrem germanum eſſe cognouit pretioſa veſte opertum rogo impoſuit.* Iuuenalis etiam admonuit. (Sat. 3.)

Pars magna Italiæ eſt, ſi verum admittimus, in qua
Nemo togam ſumit niſi mortuus. 2

Et hoc in Italia tantùm. Nam in Græcia *pallio cadauera operiri & Philoſophos amiciri* aſſerit Apuleius. (Loco cit.)

Non *albam* dixerunt hanc veſtem vel *candidam* autores nominati: ſed hunc tangit colorem Martialis 3

Et pallens Toga mortui.

Idem indicat Artemidorus: *Viro ægrotanti albas habere veſtes mortem denotat: propterea quod mortui in albis veſtibus efferuntur.* At quid per *candidas* illas *veſtes* capis? *nihil aliud quàm Togas*, inquit Lipſius *quæ vulgò albæ. Nam cadauera in honeſtiſsima veſte efferri mos, quæ in vulgo Ciuium & in tacito funere toga vulgata fuit.* (Elect. 1. c. 6.)

Qua induebantur Ditiores? albane illa & vulgata? *In Magiſtratibus*, reſpondet Lipſius, *Toga prætexta fuit; in Cenſoribus purpurea tota.* (Ibid.) Certè apud Virg. (6. Aeneid.) 4

Purpureaſque ſuper veſtes velamina nota conijciũt.

De vſu purpuræ etiam in funeribus meminit Suetonius: *Intrà lectus eburneus auro & purpura ſtratus*. Qua de re etiam Liuius. *Purpura viri vtemur: prætextati in Magiſtratibus, in ſacerdotijs. Nec id vt viui ſolùm habeamus inſigne: ſed etiam vt cum eo crememur mortui*. Et hæc eſt cauſa cur Marcus Antonius poſtquam Marci Bruti corpus liberto ſuo ſepeliendum tradiſſet, quò honoratiùs cremaretur, ſuum ei inijci paludamentum purpureum iuſſerit teſte Valerio max. Fortè huc Eutychianus Pōtifex etiam reſpexit qui autore Damaſo conſtituit *vt quicunque fidelium Martyrem ſepeliret, ſine Dalmatica aut Colobio purpuràto nullatenus ſepeliret*. Dalmatica eſt *tunica ſacerdotalis candida cum purpura* vt explicat Iſidorus: quæ quòd manicata ſit crucis ſpeciem aliquo modo referre videtur. Colobium verò veſtem ſine manicis eſſe ait Albin.

In Ceſ. cap. 84. lib. 34. Lib 5. cap. 1. Lib 5. c. 1. Lib. 19. Orig. cap. 22. Lib. 2. c. 21.

At quæres an illud veſtium diſcrimen in viris tantum fuerit obſeruatum. Minime, ſed & in Matronis. Quarum enim filij Magiſtratus curules geſſiſſent, eas in honoratiore veſte elatas, patet ex Propertio.

Et tamen emerui generoſos veſtis honores.

Lib. 4. Eleg. vlt.

Cæterum veteribus tanta ſemper cura fuit veſtium funebrium, vt eas plerunque in vita ſibi & ſuis conficerent, vt videre eſt apud Virg. Lib. 9.

——— Nec te tua funera Mater
Produxi; preſſiue oculos, nec vulnera laui,
Veſte tegens; tibi quam noctes feſtina dieſque

Vrgebam, & telâ curas ſolabar aniles.

Ex hoc ritu mortuos ſplendidè veſtiendi ortum, vt etiam viui in mortem quam ſibi iamiam ſubeundam videbant pretioſiſſimis veſtibus ſeſe exornarent, viri pariter ac mulieres. De viris inſigne exemplum habemus in Romanis patribus, cùm Galli Duce Brenno vrbem cepiſſent: *Romæ interim ſatis iam omnibus, vt in tali re ad tuendam arcem compoſitis, turba ſeniorum domos regreſſa aduentum hoſtiũ obſtinato ad mortem animo expectabat. Qui eorum curules geſſerant Magiſtratus, vt in fortunæ honorumque aũt virtutis inſignibus morerentur, quæ auguſtiſsima veſtis eſt thenſas ducentibus, triumphantibuſue, eâ veſtiti medio ædium eburneis ſellis ſedêre.* Et in Varo qui *cùm ſe inſignibus honorum velaſſet, ingulatus eſt.* Sic Philoclem Atheniẽſem lotum & ſplendida ſumpta Læna ſe iugulandum præbuiſſe refert Plutarchus. Eadem de cauſſa Apollodorus videtur Socrati iamiam venenum bibituro pallium & pretioſam veſtem attuliſſe teſte Aeliano. Nec prætereundum militares etiam viros in aciẽ ad extremum diſcrimen euntes, hũc morem vſurpaſſe: vnde Artabaſus apud Q. Curtium *Nos pretioſiſsmis veſtibus induti, armiſque quanto maximo cultu poſſumus adornati, Regem in aciẽ ſequemur.* Habes de viris, habe iam de fœminis. *Olympias* (magnanima illa Alexandri M. Mater) *vbi obſtinatos venire ad ſe armatos vidit, veſte regali duabus ancillis iunixa vltro obuiam procedit.* Vis Cleopatrã? *Vbi ſeruari ſe triumpho*

Liuius lib. 5.

Apud Paterculum. l. ij.

In Lyſand.

Lib. 1. V. c. 16.

Lib. 5.

Iuſtin. lib. 13.

Florus lib. 4.

6

videt incautiorum nacta cuſtodiam in Mauſoleum (ſepulchra Regum ſic vocant) *ſe recepit, vbi maximo vt ſolebat induta cultu, in differto odoribus ſolio iuxta ſuum ſe collocauit Antonium admotis ad venas ſerpentibus, ſic morte quaſi ſomno ſoluta eſt.*

7 Agnoſco & ritum efferendi in veſtibus albis apud Græcos: Homericum enim eſt hoc:

In lectum autẽ imponentes linteo ſubtili texerũt, Iliad. Σ
Ad pedes à capite: deſuper autem alba veſte.

Pauperes tamen & tenuioris fortunæ homines non videntur elati in albis, *Noui ego multos & pauperes & ſeruos & vinctos ægrotantes, qui etiam cùm viderentur ſibi nigra habere veſtimenta mortui ſunt. Veroſimile enim erat hos non in albis propter inopiam efferendos eſſe.* Exiſtimo ego hos vilibus pannis fuiſſe inuolutos monitus ab Euſebio. *Caſsius Seuerus Orator egregius vigeſimo quinto exilij ſui anno ſumma inopia moritur, vix panno verecunda contectus.*

Artemidorus.

In Chronicis.

8 Spartæ, cadauera veſte contegebantur punicea, oleæ preterea folijs aduectis: *Apud Lacedæmonios qui ſtrenuam in militia operam nauaßent, ac pro patria fortiter occubuiſſent, oliua & alijs ramis redimiti vehebantur: ac demùm amicti purpura pretioſiſsima, glorioſè ac honorificè ſepulchris mandabantur.*

Cælius l. 17. 19.

Meſſenij, Optimates coronatos, & candida veſte velatos efferunt. Hunc autem morẽ vt pleroſq; alios ſalsè deridet Lucianus alludẽs veterũ ſuperſtitionem exiſtimantiũ mortuos in inferis rigere abſque veſtibus, & frigore confici.

De *luctu.*

CAPVT XVII.

1. De coronis mortuorum & lecto floribus ſparſo. 2. Hic ritus ortus à Græcis. 3. Cur veteres ſuos mortuos coronarunt.

AVeſtitu ad *coronas*, *lectum & flores* veniamus. Si quis virtute ſibi *Coronam* aliquam peperiſſet, eadem etiam mortuus ſolebat condecorari, idque ex permiſſu legis 12. Tabul. quæ ſic habet: QVEI CORONAM PARET &c. *Quæ lex*, inquit Kirchmanus, *plurimorum ingenia mirè torſit: ſed nihil aliud voluiſſe videtur, quàm vt qui coronam ludis adeptus eſſet, præterquam quod eius nomen ludis peractis publicè à præcone omnibus audientibus pronunciatur, (ſiue equo, ſiue quadrigis victoriam conſecutus fuiſſet) eidem etiam mortuo corona virtute acquiſita ſine fraude imponeretur, nō tantùm illis ſeptem diebus, quibus intus id eſt domi poſitus eſſet: ſed eo etiam die, quo cum pompa & ornatu in forum ad Roſtra efferretur*, vt *explicat* CL. V. Fuluius Vrſinus. Halicarnaſſæus de funere filiæ Virginij clarè ait, *Quare ædibus exſiliebant & mulieres & Virgines, caſum illum lugentes, atque aliæ flores & coronas in lectum iaciebant.* Plin. *Tibicine præcedente & Coronis omnium generum ad rogum vſque.* Cicero *Vellem tantum habere otij vt poſſem recitare pſephiſmata quæ fecerunt in Caſtricium mortuum: primùm vt in oppidum introferretur,* quod

In notis ad leg. Sen. cor. lib. XI.

Lib. 10. cap. 43.

Pro flac.

quod alijs non conceditur: deinde vt ferrent Ephebi: poſtremò vt imponeretur aurea corona mortuo.

2 Videtur autem hic ritus à Græcis originem traxiſſe: Creon enim Rex apud Euripidem de non ſepeliendo Polynice eiuſmodi Edictum proponit:

Hunc mortuum quiſquis corollis induet
Terraque operiet, morte mulctator mala.

Sic Hercules ab inferis redux liberos ſuos quibus Lycus mortem intulerat funebri ritu coronatos cernens, in hæc verba erumpit,

Quid hoc rei? Video ante domum
Liberos coronatos capita, mortuorum ritu. *Apud Eurip.*

Tetigit hoc inſtitutum Ariſtophanes introducens virum vxorem increpantẽ, quod eum nocte in lectulo dormientẽ reliquiſſet tanquam cadauer: addit enim nihil deſiderari potuiſſe vt plenam ſpeciem eius rei redderet, niſi quod coronam capiti ipſius non impoſuerat. Chion quoque in Epiſtola ad Platonem, cuius verba Ioannes Caſelius ſic extulit, *Conſpexi viſionem manifeſtiorem quàm in ſomno appareat. Mulier enim quæpiam diuina prorſus ſpecie & ſtatura, redimere me corona ex Oleaſtro & vittis videbatur, ac paulò poſt monumẽtum quoddam oſtendere affabrè factum, meque ſic affari.* QVONIAM CHION LABORIBVS DEFESSVS ES, INGREDERE HOC MONVMENTVM ET QVIETEM CAPE. Artemidorus: *Cum mortuis ſimul coronas ex Oleaſtro efferunt.* *Lib. 4. c. 49.*

3 Coronarunt autem veteres ſuos mortuos corollis, ſiue vt hac florum ſparſione in me-

Plin.l. 21.c.1. moriam ſibi reuocarent æui huius breuitatẽ, & *Quæ ſpectatiſſimè floreant celerrimè marceſſere*, ſiue vt defunctis animabus honorem habitum irent: vel etiam vt ſignificarent ex victoria ſeculi ſeruitutem: Clemens Alexandrinus, *A turba & negotio remota ſecuritatis ſignum eſt corona, quare & mortuos coronant.* Lib. 2. ςρω. cap. 8.

CAPVT XVIII.

1. Collocabatur corpus ad ianuam. 2. Ornatus mortui liber. 3. A quibus fieri ſolita collocatio. 4. Cur receptus collocandi ritus.

ITA ornatus mortuus in ædium veſtibulo collocabatur ad ianuam ipſam. Lucian. *Deinde lotos eos vnguentoque optimo delibutos & coronatos tempeſtiuis floribus collocant.* Id autem proprio verbo dicebatur *Collocatio*. Gloſſæ priſcæ *Conlocatio*: Græcis πρόθεσις. Sueton. *A Bouillis equeſter ordo ſuſcepit vrbique intulit, corpus atque in veſtibulo domus collocauit*: Illuſtris locus & huius moris clarum veſtigium. Sic Attica lex apud Demoſth. *Mortuum collocato in ædibus* (ſcilicet Dominus funeris) *vt voluerit*. Hoc verbo liberum facit Domino funeris ornatum mortui vt palliolum, coronam floream, & alia: ſed non partem ędium. *Collocationi* enim præfinitus locus, ſcilicet limen, ſiue veſtibulum. 1 2

Lib. de luctu. In Aug. c. 100. In Macartatũ.

3 Non omittenda Lipſij verba docentis à quibus ea *Collocatio* fieret. *Scaliger ille noſtri ſenatus merito princeps bene colligit eam Collocationem à filijs, aut certe hæredibus ſolitam fieri.* Dio etiam notat Tiberium, quod Liuiam *Neque ægrotantem viſerat, neque mortuam ipſe collocauerat.* *Elect.1.* Lib. LIIX.

4 Receptus autem mortui collocādi ritus ad ianūam, teſtificandi cauſa vocatis amicis illū qui effertur, nec veneno, nec ferro extinctū, ſed morte ſua obijſſe. Vnde Iul. Pollux, *Collocationes idcirco fiebant vt cerneretur mortuus ecqua ei vis allata.*

CAPVT XIX.

1. *Situs cadaueris in Collocatione.*

1 IN hoc ritu collocandi, ceremonia quędam adiuncta fuit. Seruabant enim vt corpus mortui ſpectaret foras & facie pedibuſque eſſet in publicum verſis. Nam vt ait Plin. *ritu naturæ capite hominem gigni mos eſt, pedibus efferri.* Fortaſſe eo ſitu abitionem illam poſtremam ſignificantes. Hinc Perſius, *Lib 7. c. 8.*

——— tandemque beatulus alto
Compoſitus lecto, craſſiſque lutatus amomis,
In portam rigidos calces extendit.

Homerus item in funere Patrocli. *Iliad.7.*

Qui mihi in tabernaculo confoſſus acuto ære
Iacet, ad veſtibulum conuerſus.

Ab hoc ritu, Senecæ dat lucem Lipſius. Quid Seneca? *Quis eſt*, inquit, *decrepitus & meritò ad oſtium admotus? Foras enim ſpectat. Vn-* *Ep.12.*

de iſtum nactus es? Quid te delectauit alienum mortuum tollere? At ille: non cognoſcis me? Ego ſum Felicio cui ſolebas ſigillaritia adferre: Ego Philoſiti villici filius, deliciolum tuum. Perfectè, inquam delirat iſte vetulus: etiam deliciolum meũ factus eſt. Prorſus poteſt fieri: dentes illi cùm maxime cadunt. Ab hoc inquam ritu huic Senecæ loco dat lucem his verbis Lipſius. *Locus herclè,* inquit, *argutus & cuius ſententia, quis neget, quin diſertè ad hunc ritum? Nam ait illum ſenem meritò ad hoſtium admotum. Quare? quia ludere ei viſum & in officium hominis: hoſtiarius enim erat & in ſenium, quaſi iam in extrema tegula ſtaret ſemimortuus, & ideo iure ad ianuam collocandus, Ait etiam foras illum ſpectare; quid, niſi alludens ad illum corporis mortui ſitum foras & in publicum obuerſi?*

CAPVT XX.

I. *Cupreſſi domibus diuitum nobiliumque appoſitæ tantùm. 2. Cauſa duplex appoſitionis. 3. Cupreſſus feralis arbor. 4. An mos vetuſtus fuerit. 5. Græcorum ſimilis ritus.*

COLLOCATO cadauere, Cupreſſi, ſi Sext. 1
Pompeio credamus, mortuorum domibus apponebantur, præcipuè diuitum nobiliumque, non omnium: Hinc Lucan.

Lib.3.

Et non plebeios luctus teſtata Cupreſſus.

Cuius rei cauſam nullam aliam putat Ioſephus Scaliger, quàm raritatem arboris, quod initiò pauci in agris, aut intra vrbanas villas eam arborem inſtituerent.

2 Cur apponerentur non ſum neſcius, ideo quia huius generis arbor exciſa non renaſcitur, ſicut ex mortuo, nihil eſt iam ſperãdum: vel ne quis imprudẽs funeſtam domum rem diuinam facturus introeat & quaſi contaminatus ſuſcepta peragere non poſſit, funere enim pollutis ſacrificare non licebat.

3 Quod autem feralis ſit hæc arbor Maro aſſerit. *Lib. 6. æneid.*

———*Et ferales ante Cupreſſos*
Conſtituunt.

Et Horat. *Ode 5.*

Iubet Cupreſſos funebres.

Alius funeſtam hanc arborem dixit,

I. *Puer & poſtes funeſta cinge Cupreſſo.*

4 Addam ex Ioſepho Scaligero morem apponendi cupreſſos domibus mortuorum nouũ fuiſſe, neque tam vetuſtum, quàm putet Seruius, idque ex eo apparere, quod peregrina fuerit arbor, ſeroque Romam aduectam, nõ multùm ante Catonis ætatem.

5 Vis Græcorum ſimilem conſuetudinem attingamus? Hi ad fores priuatarum ædium dum illæ funeſtæ eſſent, & dum πρόθεσις fieret eius qui obierat vas magnum ſtatuebant aqua luſtrali plenum, quę eſſet è domo non funeſtâ allata, & qua ſeſe quiſque exiens ad-

ſpergebat qui ad exequias venerat. Eodem etiam ſpectabant capilli de ipſius defuncti capite ſecti, qui foribus appendi ſolebant.
Alceſt. Hinc Eurip. in Chori parte:

Non video ante portam, vt lex eſt, fontana
Lauacra pro mortuis in porta.
Nulla coma præciſa eſt in veſtibulo: quæ
Accidunt in luctu mortuorum.

Et hæc obſeruauit Kirchmanus.

CAPVT XXI.

1. *Cuſtos in collocatione.* 2. *Ante collocationem.* 3. *Poſt collocationem.* 4. *Cur hæ cuſtodiæ.*

CLAVDAM hunc librum cum addidero Cuſtodem collocationi appoſitum: nec id ſolùm, ſed etiam mortuum, neque ante *Collocationem*, nec in pompa ipſa ſiue exequijs ſine cuſtode fuiſſe. Primum liquet ex Virg. 1
Æneide:

——— *recipitque ad limina greſſum,*
Corpus vbi exanimi poſitum pallantis Acetes
Seruabat ſenior.

Notabilis cuſtos collocationi appoſitus. In *De Latina libertate. Lib. 74. de funere Pertin.* Principum funeribus pueri lectulum ſolebant circunſiſtere, qui mortuo ventulum facientes Muſcas abigerent, vt eſt in L. V. Cod. *Sed & qui in lectulo ſtantes cadauer ventilare videntur ſi hoc ex voluntate fiat vel teſtatoris, vel hæredis: fiant illico ciues Romani.* Dio, *In eo*

lecto poſita erat ſtatua Pertinacis cerea ornatu triũphali à qua puer egregia forma, ita vt ſi dormiret Pertinax, pennis pauonis muſcas abigebat.

2. Ante Collocationem patet ex Apuleia ſini Lib. ij. vbi & auctoratus cuſtos eiuſmodi feralis ex formula *ſi quis mortuum ſeruare vellet de pretio liceretur.*

3 Poſt collocationẽ etiam cuſtos Sepulchri ſubinde. Hinc illud, TITIO CENTVM RELICTA SVNT ITA VT A MONIMENTO MEO NON RECEDAT. *Lib. LXXI. §. ij. D. de cond. & dem.*

4 Hæ cuſtodiæ collocationum & Sepulchrorum fuerunt, ne defuncto cadaueri fieret iniuria, vt ab inimico aut creditore, aut violatore Sepulchri, aut etiã ſagis mulieribus. At quæ iniuria à creditore? Rapiebatur pignoris loco, teſte Luciano, donec ſolueretur ab amicis: quod ſi non ſolueretur, maxima mortuũ manebat infamia ac ſepulturæ priuatio. De huiuſmodi creditoribus cõqueritur Ambroſ. *Quoties vidi à fœneratoribus teneri defunctos pro pignore & negari tumulum dum fœnus expoſcitur? Quibus ego acquieſcens dixi: Tenete reum veſtrum, & ne vobis poſsit elabi; demum ducite, claudite in cubili veſtro carnificibus duriores: quoniam quem vos tenetis, carcer non ſuſcipit, exactor abſoluit.*

Lib. de luctu.

C. 10. in Tobiã.

PETRI MORESTELLI DE IVSTIS FVNEBRIBVS.

LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

1. Quibus verbis euocaretur populus ad funus. 2. Spartanorum mos.

VT ita ſeptem dies cadauer ſeruatum fuiſſet in ædium veſtibulo, die octauo ne fraudarentur ſolenni honore ſupremi dies, & vt homines ad honeſtandas exequias conuenirent, euocabatur populus ad funus per præconem his verbis: EXEQVIAS L. TITIO L. FILIO, QVIBVS EST COMMODVM, IRE IAM TEMPVS EST: OLLVS EX ÆDIBVS ECFERTVR. 1

In Phor. Act. 5. ſc. vlt. His vtitur Terent. EXSEQVIAS CHREMETI, QVIBVS EST COMMODVM ITE, HEM TEMPVS EST. 3. Gen. dier. c. 7. Alexander ab Alex.

Alex.alijs verbis ait proclamari ſolitum, OLLVS LOETO DATVS EST.

2 Apud Spartanos erat conſtitutum vt Rege defuncto Equites obitum illius nunciantes curſitarent, fœminæque crinibus paſſis & libero cõqueſtu, tinnitu ollas pulſarẽt æneas, quibus nec nocte, nec die quies. Cumq; hoc fieret, neceſſe erat ex ſingulis domibus duos ingenuos marem & fœminam luctu fœdari, magnis pœnis, niſi hoc faxint impoſitis. Eiuſmodi funus feſtus appellat *Indictiuum* id eſt ſolemniter promulgatum ab *Indicendo*: Huic opponebatur *Tacitum*.

CAPVT II.

1. *Quinam conuenirent.*

SIc euocato populo, quoniam ſolus hic & ſupremus haberi poterat mortuo honos, conueniebant plerumque ad eum celebrandum cognati omnes, affines, propinqui, amici, ciuitas vniuerſa. Adderant Magiſtratus, Senatores, Equites, vt hac ratione ſuam erga defunctum beneuolentiam teſtarentur vt teſtatur Liuius. Imo ſacerdotes quoque *Lib.24.* interdum iuiſſe exſequias legimus, vt in funere Numę teſte Plutacho.

Capvt III.

1. Ad quorum funus conueniebat populus frequens. 2. Ad quorum non conueniebat, nec licebat. 3. Quibus non licebat prodire in funus.

Ita confluebant frequentes vt diximus ad mortuos honorandos, ſi eorum vita Reipublicæ profuiſſet. Rectè ergo Lampridius ſepulturam, hoc eſt funeris pompam, mereri negat eos, qui ſuis non eſſent beneficijs Senatus, Populique Romani beneuolentiam conſecuti. 1

In reliquis funeribus pauci, præter cognatos. Vitio enim dabatur ignoti hominis exſequias ire. Et Athenis lege erat prohibitum in aliorum funus accedere. Cicero, *Sublata etiã erat celebritas virorum ac mulierum, quo lamentatio minueretur. Habet enim luctum concurſus hominum: quocirca Pittacus omnino accedere quemquam vetat in funus aliorum.* 2

ij. de leg

Lib. 6. Var. hiſt. cap. 1.

Apud Meſſenios quoque mulieres in funus prodire probro habitum fuit. Id colligo ex Æliano, qui inhumanitatis accuſat Lacedæmonios, quod Meſſeniorum mulieres bello captas id facere coëgerint: *Lacedæmonij Meßenijs ſuperatis, mulieres liberas in funera prodire coëgerunt, & alienos neque quicquam ad ſe pertinentes mortuos lugere.* Sed nec Chriſtia- 3

nis mulieribus virginibuſque id fuit permiſſum olim vt ex Sanctorum Patrum ſcriptis apparet. D. Chryſoſt. *Iam & virgini oportet funebres pompas & publica peruigilia interdicta eſſe. Nouit enim, nouit ingenioſiſsimus ſerpens ille vel per bona opera ſuum ipſius virus diſſeminare. Propterea virginem oportet vndequaque tanquam circumſeptam eße, ac toto anno perrarò domo egredi, idque demum cum inexcuſabiles & neceſſariæ vrgebunt cauſæ.* Et Syneſius ait, *Non eſſe moris nouam nuptam ad funus conuenire.* περὶ τῆς ἱερωσύνης. l. 3.

Capvt IV.

1. *Proximorum erat cura funeris.*

1 Amici itaque & cognati præcipuè ibi conſpiciebantur. Horum enim propria funeris cura. Quare Ariſt. monuit *in funera cognatos potiſsimùm prodire oportere*. Tangit nec obſcurè Dionyſ. Halicarnaſſ. de Virginio loquens: *Virginius verò cum veram cauſſam Antonium celaſſet & ſe cuiuſdam cognati neceſſarij mortem audiſſe ſimularet, cuius funus & ſepultura ſibi ex lege eßet curanda, dimiſſus eſt.* Lib. 9. Eth. c. 11. XI.

Capvt V.

1. *Morientes inuitabant quandoque amicos.*

1 Solebant morientes interdum amicos ſuos vel liberos legato aliquo inuitare vt exſequias ſibi venirent. Valens *Si tibi & ei* In l. ſi tibi D. d. leg 3.

qui ex tribus liberis meis in funus meum veniret centum aureos legauero. Mæcianus etiam ſub hac conditione, *Si ad exſequias funeris mei venerit,* legata quandoque data oſtendit. Sed hæc forſan intelligenda ſunt de amicis & liberis qui peregrè aberant, vel alibi habebant domicilium.

In l. cõdition. quæ D. de cond. & dem.

CAPVT VI.

I. *Quid fieret cùm populus conueniſſet.*

POSTQVAM autem populus conueniſſet, I in lecto purpura aut linteis ſplendentibus floribus, corollis, vnguentis, odoribus, aliiſque donis conſtrato vt antea collocabatur cadauer. Perſius ob hanc rem beatulum vocauit ſuperiùs, *Tandemque beatulus &c.* nõ quod beatus ſit, ſed quod nunquam ſplendidior habitu fuerit, quàm eo quo effertur. Dionyſ. tamen Halicar. Lucretiæ cadauer efferri facit *in lectica nigris veſtibus inſtrata.* At qua fini in lecto ita conſtrato collocabatur cadauer? ut ſcilicet ad rogum ferretur. Non malè ergo ſcripſit Virg.

Cap. 10.

Lib. 4.

——— pars ingenti ſubiere pheretro
Triſte miniſterium.

Pro quo ſit.

CAPVT VII.

1. *Lectica in duplici vſu.* 2. *Lex.xij. de lectis inferendis.* 3. *Glorioſum efferri multis lectis.*

1 REM claré tangit Lipſius. *Lecticam apud Romanos comperior fuiſſe in duplici vſu, ad mortuos ferendos & ad viuos. Ad mortuos antiquus Romanos & iam inde à Regibus mortui in lectis efferebantur, ſiue in lecticis.* Dionyſ. *Cadauer Lucretiæ efferri facit in lectica nigris veſtibus inſtrata.* Et inter leges 12. cautum fuit, NE PLVRES LECTI INFERRENTVR. vel vt extat.apud Ciceronem PLVS A FONERA VNEI NEI FACITO, NEIVE PLVSEIS LECTOS ENDOFERTO: ad minuendos ſcilicet ſumptus & mortuis & viuis inutiles. Nam

Elect. 1. cap.19.

Lib.4.

2.leg.

2 Seruius tradit apud maiores glorioſum fuiſſe plurimis lectis efferri. Itaque Sulla ſex millia lectorum habuiſſe dicitur.

CAPVT VIII.

1. *Joci aliquot apud Martial. à lectica ſumpti.* 2. *Sandapila.* 3. *Veſpillonibus.* 4. *Conſuetudo Chriſtianorum.*

1 A Lectica nati ſunt ioci aliquot ex Martiali vt in Zoilum, Lib. 9.

Laxior hexaphoris tua ſit lectica licebit,
Dum tamen hæc tua ſit, Zoile Sandapila.

Significat Zoilum in illa ipſa ſupeiba, & paucorum hominum lectica ferri ad ſepulchrum: id eſt non aliud eſſe, quàm quod dicitur, viuum cadauer. Item

Inuidioſa tibi quàm ſit lectica requiris?
Non debes ferri mortuus exaphoro.

Hoc eſt tam indignè homines ferunt te iuuenem, te egenum ferri exaphoro, vt id vix paſſuri in mortuo videantur. Mortui ſiquidẽ honeſtiores lectica *hexaphoro* efferebantur: at tenuiores *Sandapila*, cui ſubiuncti ſaltem homines quatuor. Poëta idem, 2

Quatuor inſcripti portabant vile cadauer.

Sandapilam ab Hexaphoro, octophoroq; ſecerno. *Sandapila* ergo genus pheretri quo tenuiorum cadauera efferebantur. Fulgẽtius: *Sandapilam antiqui dici voluerunt pheretrũ mortuorum, id eſt loculum, non in quo nobilium corpora: ſed in quo plebeiorum atque damnatorum*

In Dom c.17. *cadauera portabantur.* Sueton. *Cadauer eius populari Sandapila per veſpillones exportatum.* Huic

Lib. 7. fauet Eutropius, *Funus eius cum ingenti dedecore per Veſpillones exportatum & ignobiliter ſe-*

Lib. 1. Sat. 8. *pultum.* Hanc intellexit Horat. *Vilem arcam appellans.* Et Lucan.

Da vilem magno plebei funeris arcam,
Quæ lacerum corpus ſiccos effundat in ignes.

Lib. 9. Ep. 5. Martial. *Orcinianam ſpondam* dixit,

Orciniana qui feruntur in ſponda.

Lib. 10. cap. 18. Ab *Orco* dicta quòd mortui ad *Orcum* eant. Cælius Rhod: *Valerio Martiali, Orciniana ſponda, pro Sandapila ponitur, ſiue feretro.* Tale

phererrorum diſcrimen apud Maſſilienſes obſeruatum fuiſſe teſtatur Valer. Max. *Duæ etiã ante portas eorum arcæ iacent: altera quâ liberorũ, altera quâ Seniorum corpora ad ſepulturam plauſtro deuehuntur.* Lib. 2 c. 6.

3 Veſpillones autem ſunt viles cadauerum funeratores, qui veſpertino tempore eos efferebant, qui funebri pompa duci propter inopiam nequibant. Hinc alter iocus apud Mart.

Chirurgus fuerat, nunc eſt Veſpillo Diaulus. In Diaulũ lib. 1.

Diaulus enim primùm Chirurgus, cùm inter *Clinicos* (qui præſtantiores Chirurgis) numerari vellet, nec propter ingenij ſtuporem ad artem aſpirare poſſet, quæſiuit aliam viam qua Clinicus fieret, factus eſt veſpillo. Itaque circum lectos & cum lectis habuit quod ageret, vti Clinici qui lecto affixos & decumbẽtes curant, παρὰ τὸ κλίνη, quæ vox lectum valet: factus eſt ergo Veſpillo, idemque fecit quod fecerat Chirurgus,

Nuper erat Medicus, nunc eſt Veſpillo Diaulus,
Quod veſpillo facit, fecerat & Medicus.

Antea enim viuos occidit, nunc occiſos effert; ſemper illi cura non viuorum, ſed mortuorum. Variè autem hæc vox ſcribitur. Alij cum ſimplice liquida vt Iſid. In gloſſ.

Veſpilones foſſarij, qui mortuos ſepeliunt baiuli.

Nonnulli vero *veſpillo*, vt lexicon Græco latinum vetus. Sunt etiam qui Biſpellones, vel Biſpelliones ſcribunt: In qua ſcriptione diuerſa eſt origo, nempe à binis pallijs, quod

ſcilicet lugubres veſtes ſuperinducerent. Re-
ἔτυμον Veſpilonis. ctiùs meo & Kirchmani iudicio Seruius, qui
hoſce homines, à veſpera primùm *veſperones*,
& deinde *Veſpillones* dictos cenſet. Dicuntur
Lib. ij. Epiſt. 8. etiam *Sandepelones* vt in gloſſar. Sidonius vo-
cat *Sandapilarios*.

Hic Chriſtianorum quoque conſuetudi- 4
nem ſubijciamus. In Eccleſia Conſtantino-
politana erant *Lecticarij* Conſtantino magno
primum inſtituti qui exportandis mortuis
operam darent.

CAPVT IX.

1. *Qui ferrentur hexaphoro octophoroque. 2. pheretrum. 3. Capulus.*

A *Sandapila* ad *Hexaphorum octophorumq;* 1
tranſeo, quibus honeſtiores potentio-
reſue, efferebantur. *Hexaphorum* ita dictum
quod à ſex famulis *lectica* illa geſtaretur: ſicut
octophorum ab octo Lecticarijs.

Præterieram *feretrum Capulumúe* quæ mihi 2
iam occurrunt: *Feretrum* ergo & ſi mauis *phe-
retrum*, à *ferendo* dicitur vtrumque, eratque ni-
hil aliud quam *lectus* ſiue *lectica* qua mor-
tuus efferri ſolebat. Alio nomine *Capulus* di- 3
citur à capiendo, capit enim corpus, & hanc
etymologiam habeo ex Seruio: *Capulum dici-*
In II. Æneid. *tur quicquid aliquam rem intra ſe capit*. Hinc de-
ſcendit vox *Capularis* quæ ſenem iam morti
contiguum, ſignificat, vnde Plaut.

Itane

Itane tibi videor Acheronticus,
Tam capularis? *In milite glorioſo.*

Idem ſenem *capulo proximum* vocat. Et Artemoria anus maritum ſuum Demænetum, vocat *capuli decus*.

CAPVT X.

1. Funera interdum apertè elata, & in illis fucatæ facies et cur. 2. funera interdum tecta. 3. Laruata funera.

1 LEcticis mortuorum corpora efferri ſolita conſtat: ſed (vt cum Kirchmano) *interdũ apertis, interdum tectis.* Nam qui ſua mortẽ obierant, vel facie erant non plane deformi, illorum cadauera palam ferebantur, itaut vnuſquiſque defuncti faciem, & ex veſtibus, & ornatu facilè poſſet cognoſcere. Non rarò etiam faciem ſolebant fucare, præſertim fœminarum puellarum, vt mortuæ apparerent venuſtiores. Id conſtat ex eo quod Dio tradit Britannici corpus gypſo oblitum à Nerone fuiſſe, ne liuor appareret è veneno, ſed pluuiam coortam eluiſſe gypſum, dum cadauer per forum efferretur, omniumq; oculis ſce-
2 lus ſubieciſſe. Quod ſi cadauera ita erant affecta, vt propter deformitatem, vel aliá cauſam honeſtè populò oſtendi & oculis vulgi palam exponi non poſſent, veſtibus inuoluebantur tegebanturque, ne cognoſceren-

tur, & ſic elatus eſt Scipio Africanus: Vell.
Lib. ij. Paterculus, *De tanti viri morte nulla habita eſt quæſtio, eiuſque corpus velato capite elatum eſt.* Interdum vero tectis *Lecticis* huiuſmodi funera elata eſſe exiſtimat Kirchmanus motus autoritate Dionis Caſſij qui autor eſt Sext. Condianum vt ſe condemnatum iri intellexit, equum conſcendiſſe, ex eoque paulò poſt conſultò lapſum mortem ſimulaſſe, & tum arietem pro eius corpore elatum, combuſtumq; eſſe. Idem hic ſuſpicatur *Laruis* quoq; interdum faciem ruinâ ædium detritam, vel alio caſu mutilam velari ſolitam: Hinc *Laruata funera* dicta ſunt. Clarum id ex Epitaphio veteri duorum coniugum prima nuptiarum nocte in toro coniugali ruinâ ædium oppreſſorum:

CARI PARENTES NEC LVCTV, NEC LACHRIMIS MISERA AC LARVATA NOSTRA DEFLEATIS FVNERA &C.

CAPVT XI.

1. Noctu elata antiquitus omnia funera, at in ſequenti tẽpore vulgaria tantùm et acerba. 2. Hæc conſuetudo orta ab Athenienſibus.

Lib. I. cap. I. Ad lib. æneid. II

ELationis tempus antiquiſſimis temporibus fuit nocturnum vt iam monuimus: 1
Seruius *Antea per noctem cadauera proferebant-*

tur. Idem, *Apud Romanos moris fuit vt noctibus efferrentur ad funalia: propter ſacrorum celebrationem diurnam*, inquit Donatus Atque hic mos etſi in *Indictiuis* funeribus deſijt, manſit tamen in vulgaribus & *Acerbis*, id eſt eorum qui intra Tyrocinij diem & ante ſumptã togam virilẽ moriebantur. In vulgaribus, quomodo Tullius elatus: Dionyſ. Halicarn. *Tullij vxor, Tarquini priſci Regis filia proſequentibus paucis quibuſdam amicis, noctu ex vrbe ipſum vt hominis priuati & plebei funus extulit*. De *Acerbis* funeribus id etiam teſtatur Seruius. *Erat moris Romani vt impuberes noctu efferrentur ad faces, ne funere immaturæ ſobolis domus funeſtaretur, quod præcipuè accidebat in eorum qui in Magiſtratu erant filijs*. Ideo Virg. *Pallantis corpus facit excipi facibus, quia acerbum funus.*

Andr. Terent.

L. b. 4.

Ad l. 11. æneid.

Muretus, *Apud maiores, qui iuuenes immaturam, vt videbantur, mortem obierant, albeſcente cœlo ante ſolis exortũ à propinquis efferri ſolebant, quòd nefas opinarentur, tanti mali, tantæque calamitatis ſpectatorem ac teſtem eſſe ſolem.* Lib. 13. c. 2.

2 Sed vnde orta conſuetudo efferendi funera noctu? Ab Athenienſibus qui & vita functos ante Solis exortum efferebant ex lege Solonis. Cic. Demetrium Phalereum eius ritus autorem facit: *Iſte ſumptum minuit, ante lucẽ enim iuſsit efferri*. Vides ergo morem efferendi noctu cadauera deſijſſe in Indictiuis funeribus, manſiſſe verò in vulgaribus & *Acerbis*.

ij. de legib.

CAPVT XII.

1. *Hora elationis diurnæ.* 2. *Lex contra elationes diurnas.*

DE hac nihil certi habet Kirchmanus, ſuſpicatur tamen primis diei horis funera duci cœpiſſe. Nam Syllam, cui horâ nonâ ductæ exequiæ, vt tardiuſculè elatum notat Plutarchus: *Cæterùm cùm ab aurora dies iſte nubilus fuiſſet, pluuiæque expectarentur, nona demum hora funus elatum eſt.* 1

In eius vita.

Non poſſum quin ſaltem obiter moneam Iulianum Imperatorem voluiſſe hanc diurnam elationem abrogare & nocturnã illam priſcam reducere: huius conſtitutio talis, extat: *Efferri cognouimus cadauera mortuorum per confertam populi frequentiam. Qui enim dies bene auſpicatus à funere? aut quomodo ad Deos & templa venietur? Ideoque quoniam & dolor in exſequijs ſecretum amat, & dum functis nihil intereſt vtrum per noctes aut dies efferantur, liberari conuenit populi totius aſpectu, vt dolor eſſe in funeribus non pompa exſequiarum, nec oſtentatio videatur.*

In vet. Cod. Theod. tit. 17. de ſep. viol. l. 5.

CAPVT XIII.

1. *Funera à quibus elata & quomodo. 2. In Eccleſiā Sancti ab Epiſcopis ſiue ſacerdotibus elati.*

1 SEquitur de ijs qui funus extulerunt. Hoc autem officium *propinquioribus virilis ſexus dabatur* referente Seruio. Hinc Q. Metellum Macedonicū *a quatuor filijs illatum rogo*, teſtatur Plin. Et Valer. Maxim. Nonnunquam ab hæredibus: Horat.

In lib. 6 æneid. *Lib. 6. c. 44.* *Lib. 7.* *Lib. ij. Sat. 5.*

——cadauer
Vnctum oleo largo nudis humeris tulit hæres.

Interdum ſerui manumiſſi cadauer Domini ſui portabant: Perſius, *Sat. 3.*

——at illum
Heſterni capite induto ſubiere Quirites.

Plerumque Imperatores à Senatorijs, prætorijs, Conſularibus, cæteriſque qui ampliſſimis honoribus functi erant efferebantur. Nam Coriolanum extulerunt, teſte Dionyſio. Et C. Iulij Cæſaris *lectum pro roſtris in forum magiſtratus & honoribus functi detulerunt* ex Suet. Sic Auguſti *corpus ad rogum humeris ſenatorum ferendum* conclamaſſe patres autor eſt Tacitus. Imò verò quidam cùm ex populo, tum exteris etiam Romæ commorantibus non contenti erant vulgari more funus proſequi, ſed propenſo in defunctum amore & obſeruantia, ſuis humeris lectum efferebant,

In eius vita. *Lib. 1. An.*

quod in funere Æmilij Pauli contigiſſe narrat Plutarchus: *Quotquot forte eo tempore Romæ fuerunt Hiſpani, Ligures, Macedones: ex his iuuenes qui erant corpore valido fere trum ſubierunt: maiores natu verò proſecuti ſunt Seruatorē & patrem patriæ Paulum appellantes*. Sic Trebius qui ædilitate populo frumentum pręſtiterat, *ſupremo die populi humeris in rogum portatus eſt*, vt ſcriptum reliquit Plin.

In eius vita.

Lib. 18. c. 3.

Hic non debeo omittere ſæpiſſimè etiam homines pietate & vitæ ſanctimonia celebres ab ipſis Epiſcopis & Sacerdotibus ad ſepulturam elatos. Audio enim D. Hieronym. de Paulæ matris funere. *Ex hinc non vlulatus, non planctus vt inter ſeculi homines fieri ſolet, ſed pſalmorum linguis diuerſis examina concrepabant. Tranſlata eſt Epiſcoporum manibus & ceruicem pheretro ſubijcientibus, cùm alij pontifices lampades cereoſque præferrent, alij choros pſallentium ducerent, &c.* Sic cadauer B. Fulgentij per ſacerdotes deportatum legitur in eius vita: *Manè verò poſtquam multitudo maxima populorum de locis finitimis ad exſequias venit, ſacerdotum manibus ad Eccleſiam Ciuitatis deportatus, ſortitus eſt honorabile monumentum.*

Ex prædictis conſtat humeris elata fuiſſe funera. Quod ſi mortuus tenuioris eſſet fortunæ, vel populo inuiſus eum à Veſpillonibus exportari ſolitum demonſtrauimus.

CAPVT XIV.

1. *Elatum corpus Tibicine præcedente, & idem mos Græcis, Iudæis quoque.*

1 EXtulerunt itaque corpus, ſed poſt vltimã conclamationem, idque Tibicine præcedente qui *Næniam* funebrem canebat. *Nænias* etiam Græcis in luctu ſæpe decantari inuenimus. Hi enim apio coronati defuncti laudes recenſere carmine Apollini cani ſolito, quod *ἰάλεμον* vocant, & res memoratu dignas claro præconio celebrare aſſueuerant. *Græcorũ ritus.*

Quia ventum eſt ad *Næniæ* mentionem deſcriptionem proponam. *Nænia, æ*: & *Næniæ, arum*; Græcum nomen eſt ab eo deductum quod eſt *νείατον*, id eſt vltimum. Erat enim vltimum carmen quod in funere concinebatur ad tubam ſi maioris ætatis; ad tibiam verò ſi minoris, Vt ait Seruius, Et Placiades Lactantius: *Iubet religio, vt maioribus mortuis tuba, minoribus tibia caneretur*. Ait tamen Alex. ab Alex. *Senatoribus & patritijs atque ſummis ducibus, tuba: minoribus & plebeijs, exequiali tibia canebant Siticines* ante cadauer. De Tubis illud Virgilij. *In 5. æn. In Stat. Lib 3. Gen. diec. Aeneid. 11.*

It cœlo clamorque virûm clangorque tubarum.

Et Perſij. *Sat. 3.*

Hinc tuba, candelæ.——Vbi Cornutus: *quia ſepultura tubis apud antiquos celebrabatur.*

Lib.9. Propertij quoque

Sic mœſtæ cecinere tubæ.

Lib. 1. c.58. Artemidorus hunc ritum alluſit de ijs loquens qui in ſomno tuba canere ſomniant: *Id tale ſomnium*, inquit, *ægrotantes tollit.*

Cur verò *tuba* mortem præſignificet eius rei ſubtilem addit interpretationem, quod illa ex oſſibus facta, notet ægrotum in cineres & oſſa iturum, ita enim ſubiungit *Compoſita eſt enim tuba ex oſſe & ære.*

Iam de *Tibia* quæ in pauperculis efferẽdis 9.Theb. adhibebatur. Eò ſpectat hoc Statij de Archemoro,

Cùm ſignum luctus cornu graue mugit adunco
Tibia, cui teneros ſuetum producere manes,
Lege Phrygum mœſta.

Vbi nota Phrygibus *Tibiarum* funebrium inuentionem aſcribi.

Et Ouid.

Faſt.4. *Cantabat mœſtis Tibia funeribus.*

Ornata funera omni genere Inſtrumẽtorum. Addam tamen Cenſoria funera omni genere Inſtrumentorum muſicorum fuiſſe ornata: hoc agnoſcit Sen. *Erat omnium formoſiſſimũ Claudij funus: Tibicinum, Cornicinum, omniſque generis ſonatorum tanta turba, tantus conuentus, vt etiam Claudius audire poſſet.*

In Claudio. Iudæorũ ritus. Cap. 9. 23.24. Et is quoque fuit Iudæorum ritus, Matth. *Cũ veniſſet Ieſus in domum principis, & vidiſſet Tibicines & turbam tumultuantem, dicebat, recedite non eſt enim mortua puella, ſed dormit.* Cum tubis, tibijſue tympana quoque adhibebantur. Et ea fortè omnia vt lugentium languentes animi

animi eiuſmodi ſono excitati minus dolorẽ ſentirent, qui ijs oblectamentis facilè diſtrahi ſoleant: Hæc vna cauſa. Vis aliam ex Macrobio? *Mortuos ad ſepulturam perſequi oportere cum cantu, plurimarum gentium vel regionũ inſtituta ſanxerunt, perſuaſione hac, quâ poſt corpus animæ ad originem dulcedinis Muſicæ, id eſt ad cælum redire credantur.* Sed hęc cauſa platonicum dogma redolet.

CAPVT XV.

I. *Plura de Næniјs. 2. Nænia Dea. 3. Carica muſa. 4. Carmen λίνον, emanerum ſiue Oetolinum.*

1 DE ijs clarè Cic. *Honoratorum virorũ laudes in Concione memorant, easque etiam ad cantus, & ad tibicinem proſequuntur cui nomẽ eſt Næniæ: quo vocabulo etiam Græci cantus lugubres nominant.* Feſtus, *Nænia eſt carmen quod in funere laudandi gratia cantatur ad tibiam.* Audio has laudes nugis & ineptijs plenas: Plaut. 2. de leg.

Hæc non ſunt nugæ, non enim mortualia. In Aſinar.

Quo alluſit Agellius Philoſophos perſtringens vt loquaces & inanium verborum funditores, præficiſque ſimiles quæ in mortuos Næniam argutam & nugacem canebant. Lib. 18, cap. 7.

2 Næniam quoque Deam funerum veteres coluere, cui ſacellum autore Feſto extra portam Viminalem erat dedicatum.

2 Plato mentionem facit Caricæ muſæ quam interpretatur ἐπικήδειαν ᾠδὴν, id eſt lugubrem cantionem.

Linum Vraniæ & Amphimari filium muſices gloria præſtantem & Apollini ſe conferentem, Apollo occidit. Eius mortem non Græci tantùm, ſed & barbari luxerũt. Ægyptij autem ab illius nomine carmen lugubre *emanerum* dixerunt, quod Græci λίνον: Pamphus Athenienſis Poëta *Oetolinum*, id eſt flebilem appellauit. 4

CAPVT XVI.

1. Tubicines dicti Siticines. 2. Olim ſaltabundi canere ſoliti, poſterioribus temporibus ſtantes.

TVBICINES, Tibicineſue *Siticines* di- 1
ctos docet Agellius & adducit teſtimo-
Lib. 20. cap. 2. nium Atteiin cuius Coniectaneis ſcriptũ reperitur *Siticines* appellatos qui apud *ſitos* canère ſoliti eſſent, hoc eſt vita functos & ſe-
pultos. Idem etiam eodem loco auctor eſt *Si*- 2
ticines olim lubidundos ſiue ſaltabundos, ſuo verò tempore ſtantes *Næniam* canere ſolitos.

CAPVT XVII.

1. Quot fuerint Tibicines in funere veteribus temporibus. 2. Quot ſequentibus. 3. Diali non licitum audire Tibicines. 4. Similes honores Claræ virgini habiti.

SATIS de Tibicinum nomine, ſupereſt nu- 1
Lib. 6. Faſt. merus. Quamplurimos fuiſſe initio non dubium eſt; Ouid.

Temporibus veterum Tibicinis vſus auorum
Magnus, & in magno ſemper honore fuit.

2 Sed ſequentibus temporibus cautum, ne plures quàm decem. Didici à Roſino in leg. 12. tabul. HOC PLVS NE FACITO, quam appē-dicem dicit ſuperioris alicuius legis quæ funerum & ſumptuum modum præfiniebat. Id quod etiam apud Atheniēſes teſte Plutarcho Solonis lege cautum erat, *ne plures Tibicines ad funerum pompam adhiberentur.*

3 Huiuſmodi autem Tibicines funebres flamini Diali (hoc eſt Iouis ſacerdoti) audire non licuiſſe feſtus autor eſt.

4 Lego in Ful. ſimiles honores CLARÆ virgini habitos: *Nam cùm in ea Vrbe Innocentius quartus pontifex eſſet, ſtatim cum toto Vrbis illius populo, totaque aula, vbi mortuæ corpus erat profectus, canentibus Tubicinibus, intra vrbem eam detulit, atque ipſe omne funeris officium exequutus eſt.* *Lib. 8. c. 16.*

CAPVT XVIII.

1. *De ludis, ſcurris & mimis funus præcedentibus.*

1 NE quid ineptiarum intermitteretur *ludios* quoque & *hiſtriones* in funeribus indictiuis lectum mortui pręceſſiſſe inuenio. Dionyſ. Halicar. *In illuſtrium virorum funeribus præter alias pompas vidi & ſatyricos qui lectulum præcedebant, & ſicinnem ſaltationem ſaltabant, præcipuè verò in fortunatorum virorum funeribus.* *Sicinniū genus veteris ſaltationis.*

Hoc loco collocandi mimi & Scurræ qui exſequijs interdum ſolebant adhiberi, vt patet ex Suetonio. *In Veſp. cap. 19.*

CAPVT XIX.

1. *Inſignia præferri ſolita totiuſque familiæ ſimulacra.* 2. *Quid hæc fuerint.* 3. *Atria nobilium ornata his ſimulacris.*

1 DVM efferebatur cadauer, inſignia honorum quos geſſiſſet, vt faſces, ſecures, lictores, armaque & dona militaria, coronaſq; omnis generis quas in vita meruiſſet, vexilla atque vrbium dona & legionum, ſpoliaque hoſtium ac munera quæ quis daturus, expreſſoſque cera vultus, & decora maiorũ, totiuſque familiæ longo ordine ſimulachra in oblongis perticis ſiue haſtis pręferebãt ab vltima origine quanto cum poterant apparatu. Quare C. Cæſar in Amitæ funere, Marij ſtatuas pro decore familiæ detuliſſe fertur. Et Tiberius in Druſi funere originem Iulię gẽtis Æneam, omneſque Albanorum Reges, Romulum, Appiorumque effigies longo ordine produxit. Ferunt quoque Iuniam quæ Caſſio nupta fuit viginti clariſſimarum familiarum imagines, velut indicium ſplendoris & vetuſtatis familiæ in funere præceſſiſſe, inter quos Manlios & Quintios, Caſſiumque & Brutum. De his imaginibus Horat.

Funus atque imagines ducunt triumphales.

Vbi ſic ait Interpres: *In funere nobiliſsimis quibuſque ſolebant præferri imagines maiorũ, quod obſeruari videmus in funeribus principũ.* Huius ritus meminit Val. Max. *Africanus imaginẽ in cella Iouis Opt. Max. poſitam habet, quæ quotieſcunque funus aliquod Corneliæ genti celebrandum eſt, indè petitur.* Propert. Hanc pompam deteſtatur, Lib. 8. cap. 15.

Nec mea tunc longa ſpatietur imagine pompa.

Neque in Germanici funere eas prælatas, autor Tacitus: *funus ſine imaginibus & pompa per laudes & memoriam virtutum eius celebre fuit.*

2 Erant autem hæ imagines nihil aliud quam expreſſa corporis effigies humerorum tenus è cera conſolationis ergo aſſeruatæ. Nam vt Lactantius ait, *Omnino fingendarum ſimilitudinum ratio idcirco ab omnibus inuenta eſt, vt poſſet eorum memoria retineri, qui vel morte ſubtracti, vel abſentia fuerunt ſeparati:* Lib. ij. de falſa relig. c. ij

3 Huiuſmodi imaginibus atria ſua nobiles Romani exornabant, collocando eas ordine in ligneis quibuſdam thecis vel armarijs, vnde exequiarum tempore depromebantur. Colligere eſt ex Plinio: *Expreſſi cera vultus ſingulis diſponebantur armarijs, vt eſſent imagines quæ comitarentur gentilitia funera: ſemperque defuncto aliquo, totus aderat familiæ eius, qui vnquam fuerat populus.* Lib. 35. cap. ij.

CAPVT XX.

1. *Quæ aliæ imagines in funere Principum. 2. Quî ferrentur. 3. Simulacra deuictarum gentium & ſpolia prælata. 4. Lictores præceſsiſſe cum faſcibus verſis. 5. Manumiſſos quoque.*

IN Principum funeribus, non ſolùm genti- 1
litiæ, ſed quorumlibet magnorum virorum ac virtute præſtantium imagines prælatæ, vt in funere Auguſti oſtendit Dio apud Kirch- 2
Lib. 56. manum. Quod autem hę imagines non modo in perticis oblongis vel haſtis, vt diximus capite ſuperiori, ferrentur: ſed etiam in lectis,
Lib. 10. de funere Paul. docet Silius,

Non coniux natiué aderant, non iuncta propinquo
Sanguine turba virûm: aut celſis de more pheretris
Præcedens priſca exequias decorabat imago.

Quot igitur maiórum imagines, totidem videntur lectuli funeribus prælati, itaut ſuus cuilibet imagini lectulus eſſet in quo portabatur.

Porro non imagines ſolum, ſed & ſimula- 3
cra gentium vrbiumque ſubactarum, & nomina ſub titulis hoſtium victorum præferri & exhiberi ſolebant in funeribus Imperato-
Lib. 56. rum. Dio, *Omnes nationes quas ſubegiſſet cum ſuo ipſarum cultu efficta cernebantur.* Idipſum de
Lib. 74. Pertinacis funere narrat idem, *Tranſierunt de-*

inde nationes omnes ſubiectæ Imperio Romano in ſtatuis æneis, ſic ornatis, vt eſt cuiuſque gentis patria conſuetudo. Intellexit Virg.

——*longo prædam iubet ordine duci.* Lib. II. in ſunere Pallantis.

Nec multo poſt,

Indutoſque iubet truncos hoſtilibus armis
Ipſos ferre Duces, inimicaque nomina figi.

Lucanus tandem de funere Pompeij, quem dicit non petere, Lib. 8.

Præferat vt veteres feralis pompa triumphos.

4 Quid? *Lictores* cum faſcibus, aliaque inſignia Magiſtratuum quos olim geſſerant præceſſiſſe Polybius tradidit. Notandum autem hoſce faſces verti ſolitos, vt diſcimus, ex Tacito, *Igitur Tribunorum Centurionumque humeris cineres portabantur: præcedebant incompta ſigna, verſi faſces.* Præterea etiam, ſi ab eo ſerui manumiſſi & libertate donati fuiſſent, illi præcipuè qui fide inſignes à Domino cogniti forent, herilem interitum miſerantes, pleni lachrymarum elatum corpus præcedebant pileati, aut alba lana capitibus velatis, qui quanto plures erant, tanto plus nominis referebat Dominus decedens, quòd familiam tantam tantis muneribus cumulaſſet, ac libertatis precio affeciſſet. Iuſtinian. Imperat. *Qui Domini funus pileati antecedunt: ſi hoc ex voluntate fiat vel teſtatoris, vel hæredis, fiant illico ciues Romani.* Ambitioſam hanc procerum Rom. conſuetudinem perſtringit Dionyſ. *Equidem ſcio quoſdam qui teſtamento omnes ſuos ſeruos manumiſerunt, vt poſt mortem boni audi-*

Lib. 6. Lib. iiij. An. de funere Germ.

5

Cod. de Cat. libert.

Eth. 8.

rent, & multi lectulos eorum ferales proſequerentur pileati: Et ſic intelligis nonnunquam illos qui raſis capitibus triumphantis currum fuerant proſecuti, eiuſdem defuncti corpus pileatos in pompa funeris præceſſiſſe, vt Q. Terentium Culleonem, quem Scipio Africanus ſeruitio exemerat, quique triumphantis currum capite raſo fuerat proſequutus.

CAPVT XXI.

1. Nonnulli alij cum faculis etiam præcedebant. 2. Quæ funera ducta ad faces & quæ ad cereos. 3. Mos Chriſtianorū idem. 4. Lampadibus ardentibus quando vſi Chriſtiani. 5. Cur accendantur faces apud Chriſtianos.

SERVIO teſtę, ad honorem pręſertim Regum & nobilium cum faculis etiam præcedebant quidam: Virg. de Pallante. 1

——lucet via longo
ordine flammarum & latè diſcriminat agros.

Sat.3. Perſius.

Cap.11. *Hinc tuba, candelę.*

lbi.1.de Tranq. cap.vlt. Ep.122. L.Seneca, *Totiens præter limen meum immaturas exſequias fax cereuſque præceſsit*. Et de breuitate vitæ: *At mehercule iſtorum funera ad faces & cereos ducenda ſunt.* Et, *Quantulum à funere abſunt,*

abſunt, & quidem acerbo qui ad faces & cereos viuunt. Faces autem adultis, cerei pueris vt colligitur clariſſimè ex Senecæ extremo, *At*
2 *mehercle iſtorum funera tanquam minimũ vixerint, non ad faces, ſed ad cereos deducenda ſunt.* De Breu. vitæ.
Et quia facum etiam in nuptijs vſus erat, ſæpiſſimè huc alludunt autores. Propert. Alluſiones.

Viximus inſignes inter vtramque facem. Lib. 4. Eleg. vlt.

Ouid. quoque,

Et face pro thalami fax mihi mortis adeſt. Epiſt. Cydipp. ad Acõtiũ l.ij.

Apul. *Comediam eius priùs ad funebrem facem, quàm ad nuptialem perueniſſe.* Flo.

3 A Romanis haud dubiè ortum videtur vt apud Chriſtianos illud idem in cuiuſuis fu-
4 nere ſeruetur, quibus moris fuit ſeculo quinto poſt Chriſtum lampades ardentes adhibere in his funerum Cerimonijs. Chryſoſt. *Dic mihi, quid volunt ſibi iſtæ ſplendidæ lampades.* Hom. 4. c. 2. Hebr.

5 Ideo autem accenduntur & funeribus Chriſtianorum præportantur faces, vt ſignificetur defunctos deduci tanquam Athletas quoſdam, qui de victo ſeculo ad ſupremum illum deſignatorem pergant coronas ac præmia accepturi pugnatarum pugnarum.

CAPVT XXII.

1. *Inſignia Magiſtratus poſita in luctu.* 2. *Annuli mutati.* 3. *Veſtis quoque.* 4. *Mortualia induta.*

ANTEQVAM de ijs qui funera ſequebantur, dicamus, ordo poſtulat vt de cultu mutato & ornamentis depoſitis moneamus. Nam in publico luctu magiſtratus atque adeo totus populus, quicquid ad ornamenta pertinebat deponere ſolebat, ac ſolitũ ſuum cultum villori aliquo permutare. Placet locus Taciti, *Plena vrbis itinera, collucentes per campum Martis faces, illic miles cum armis, ſine inſignibus Magiſtratus.* 1

Lib. 3. de fun. Germ.

Annulos mutatos videre eſt Suetonio qui Auguſto mortuo quoſdam cenſuiſſe tradit, *Exſequiarum die ponendos aureos annulos, ferreoſque ſumendos.* 2

Lib. 55. in fun. Auguſt. beant.

Veſtem mutatam diſcimus ex Dione. Mulierum quoque ornamenta ſua deponere mos erat, nec aurum vel purpuram in luctu geſtare. Terent. 3

Mediocriter veſtitam veſte lugubri
Eius anuis cauſa, opinor quæ erat mortua,
Sine auro tamen ornatam.

Lib. 34. Liuius: *Quid aliud in luctu quam purpuram atque aurum deponunt.*

In triſt. Ouidius calamitatis ſuæ memor à libro ſuo omne ornamentum remouet,

Nec te purpureo velent vaccinia ſucco,
Non eſt conueniens luctibus ille color.

4 Ornamentis poſitis lugubria vel mortualia induebant (ſic enim appellabantur veſtes funebres.).

Ouid. de Ceyce & Halcyone in ſomnijs apparente: 11. Met.

Surge, age, da lachrymas, lugubriaque indue, nec me
Indeploratum ſub inania tartara mitte.

Idem. Lib. 4.

Illa dies veniet, mea qua lugubria ponam. Triſt. el. 2.

Propert. Lib. 4. eleg. vlt.

——*Nunquam mater lugubria ſumpſi.*

Seneca, *Noſtis quaſdam quæ amiſsis filijs impoſita lugubria nunquam exuerunt.* Cuius autem coloris fuerint ſequenti capite clarum fiet. Conſol. ad Heluiã c. 18

CAPVT XXIII.

1. *Qui ſequebantur.* 2. *Quid ab his dicebatur.*

1 SEQVEBANTVR liberi, propinqui, affines atque alij amici lugentium habitu, capillo demiſſo:

Terent. In And

——*Funus interim*
Procedit: ſequimur, ad ſepulturam venimus.

Ouid. *Funera non potui comitare.* 1. de ponto

Apul. *Funus vero toto feralem pompam proſequente populo, deducitur ad ſepulturam.*

2 Sequebantur, inquam, quaſi poſt ipſum

defunctum morituri, ſubſecuturique, & ab his dicebatur, VALE NOS TE SEQVEMVR.

CAPVT XXIV.

1. *Filij velatis capitibus incedebant, filiæ nudis. 2. Cauſæ duæ.*

SEQVEBANTVR ergo filij: ſed quî incede- 1
bant? velatis capitibus, filiæ vero nudis paſſiſque crinibus. Huius moris cauſas affert
In quæſt. Rom. q. 14. Plut. *An quod patres*, inquit, *tanquam Deos à* 2
maribus coli conuenit, quos tamen eoſdem filias luctu proſequi magis deceat. An ea lugenti accommodata ſunt quæ ſunt inuſitata? Conſueuerunt autem magis aperto capite mulieres, atque viri contra operto in publicum prodire. Apud Græcos enim ſi quid aduerſi acciderit, vt mulieres tonderi, ſic viri comas alere conſueuerunt, quod viri tondere, mulieres verò promiſſiores habere crines moris eſt.

CAPVT XXV.

1. *Veſtes albæ à mulieribus geſtæ. 2. Cauſæ. 3. Idem mos Græcis & alijs.*

q. 26. IDEM Plutarchus mulieres in luctu albas 1
geſſiſſe veſtes, albaſque vittas prodit: *An quemadmodum mortui corpus albis veſtibus induunt, & propinquos idem facere volunt? corpus autem idcirco ſic ornant, quando animum non poſſunt, quem purum ac ſplendidum deducere volũt, quaſi iam emeritum, & magno ac vario certamine*

liberatum. An tenuitas his in rebus ac ſimplicitas maximè decet? Infectæ autem veſtes tum ſuperfluitatem præ ſe ferunt, tum elegantiam ac ſumptum. Herodianus oculos hic habuit in funere Seueri Imperatoris: *Fœminæ veſtibus albis exilibus indutæ mœrentium ſpeciem præbent.*

3 Apud Græcos etiam fœminæ, virique candida veſte cum coronis ampliſſimi viri exequias proſequuntur, & velut in publico luctu complorant promiſcuè. Hoc fuit in more Syracuſanis, qui candido amictu velati & fronde coronati Timoleonem extulêre, ſicut Sicyonij Aratum.

CAPVT XXVI.

1. Atra quoque veſte vſi Romani. 2. Vſi et exteri cum nigro tum phæo colore. 3. Mos ab Ægyptijs ortus.

1 INVENIO quoque lugentes Romanorum vſos atra veſte. Alexander ab Alex. *Tempore luctus apud Romanos Matronæ purpuram aurumque deponunt, atraſque veſtes induunt, nec illa reſumere donec eluxerint, licet. Viri autem ſenatorij laticlauum, & annulos aureos exuentes, pullas veſtes ſumunt.* Ouid. *Lib. 3. cap. 7.*

——— ſtabant cum veſtibus atris *Lib. 6. Met.*
Ante thoros fratrum demiſſo crine ſorores.

Et idem de Progne. *Ibid.*

——— Velamine Progne
Diripit ex humeris auro ſulgentia lato,

Induiturque atras veſtes.

Lib. 8. Met. Althæa apud eundem cum conſpicaretur fratres extinctos

—— mœſtis clamoribus

Vrbem implet & auratis mutauit veſtibus atras.

Ex hoc ritu iuuenalis.

Sat. 10. *Hæc data pœna diu viuentibus, vt renouatâ*
Semper clade domus multis in luctibus, inque
Perpetuo mœrore & nigra veſte ſeneſcant.

Lib. 3. Sat. c. 15 Lib. 3. Macrob. fidem facit Caſſium muræmam in piſcina mortuam tanquam filiam luxiſſe. In Germanici exſequijs atratam plebem agnoſcit Tacit. Sic ad nuncium è Pannonia allatū de obitu M. Antonini Philoſophi *confuſa luctu publico vrbe Senatus in curia veſte atra amictus lacrymans conuenit.*

Hoc item commune Græcis probabit Sophocles qui mortuo Euripide atrata & pullà tunica ſe induit & ſine corona ſuas Tragœdias actitari voluit. 2

Giral. in 2. to. Hiſt. Poet. Apud exteros quoſdam phæus color ſumebatur in luctu. Namque Anthiochus audito fratris obitu purpura depoſita phæum induit qui inter album & nigrum fuiſſe color traditur. Diod. de Carthaginenſibus ait ſolitos eſſe, ſi quando maius infortunium vrbi contingat nigris pannis mœnia tegere.

Lib. 10.

Adl. 11. æneid. Morem autem hunc geſtandi atras veſtes in luctu funebri ab Ægyptijs ortum ſcribit Seruius, *Morem lugendi quidam dicunt Ægyptios inueniſſe: eos enim primos Liberum quem Oſerim appellant à fratre Typhone per inſidias in-* 3

teremptum, atra veſte luxiſſe, inde cæteris gentibus traditum, vt poſt interitum proximorum ſuorum veſte mutata lugeant, ita tamen vt intra annum finiretur luctus.

CAPVT XXVII.

1. *Veſtes ſciſſæ præ luctu nimio.* 2. *Eadem Hebræorum conſuetudo.*

1 NOn tantùm veſtes albas aut nigras in luctu ferre, ſed etiam ſcindere priſcos Romanos legitur in Virg. 12 æneid

——— it ſciſſa veſte Latinus
Coniugis attonitus fatis. —— Et, Lib. 5.
Tum pius Æneas humeris abſcindere veſtem.

Statius. Epiced. in Glauciam.

——— veſtes & pectora rumpis.

Idem. In Priſcillam.

——— tunc flere & ſcindere veſtes

Sic poſt allocutionem & conuentiones inter Triumuiros & Sex. Pompeium habitas vtrarumque partium milites cognita ſuorum propinquorum morte *veſtimenta Lacerarunt* vt tradit Dio. Lib. 48. Idem à Cleopatra factum narrat Plutar. In eius vita. cum vulneratum Antonium ſtatimque moriturum lugeret.

2 Et hæc fuit Hebræorum conſuetudo, vt patebit ſacra legenti.

CAPVT XXVIII.

1. *Qui præter dictos ſequerentur cadauer in Regum & Imperatorum funere.* 2. *Pompa ducum aut Imperatorum qui occubuerant in acie.*

Lib. 3. c. 7. LEGIMVS Alexandrum ab Alex. offendimus digna nota de Regum Imperatorũque funere: *Nonnunquam*, inquit, *Senatu vniuerſo & Magiſtratibus cum vexillis, interdum Equitum turmis, ſi quando Regum aut Imperatorum funus efferrẽt comitantibus*. Et Paulò poſt: *Sæpe* Imperatoris *aut* Ducis *qui occubuiſſet in acie, funus milites quantùm poterant militaribus ſtudijs celebrarunt. Ea pompa fuit vt armatæ inſtructæque legiones in turmas & centurias cum vexillis militaribus auerſis, aut abiectis militiæ inſignibus defunctum comitentur.* Hunc morem Virg. expreſſit, 1 2

11. æneid

Tum mœſta Phalanx, Teucrique ſequuntur,
Tyrrenique Duces & verſis Arcades armis.

lib. 3. Amor. Eleg. 8. Ouid.

Ecce puer Veneris fert euerſamque pharetram,
Et fractos arcus & ſine luce facem.

Veſtigia priſci ritus hodie. Nec faſces, ſuos ſolum lictores, ſed milites etiam inuertebant ſcuta & arma, manentq; in militia noſtra hodie veſtigia eius ritus. Pergat Alexand. ab Alex. *Phaleras equis detrabunt,*

bant, enſium mucrones & lancearum cuſpides humi deiectos ferunt & rogum luſtrant. Et ibidem, *Græcis vſurpatur vt Imperatore aut Duce fato perfunctis, funus efferatur ſolenni pompa & apparatu regio: Magiſtratus, ſacerdotes, pueri atque iuuenes cum trophæis, armis militaribus, coroniſque funus proſequuntur.*

CAPVT XXIX.

1. *Luctui præerant præficæ.* 2. *Mulierum mos.* 3. *Iocus à Præficis.* 4. *Mœniam agebant.* 5. *Pſaltriæ Chriſtianorum.*

1 LVCTVI *Præficas* præfuiſſe adiungo. Dicebantur mulieres ad hoc conductæ, vt in funere lamentarentur, ac defuncti laudes prædicarent, cæteriſque modum plangendi darent, vnde etiam nomen habeant, quaſi quæ huic rei ſint præfectę.

Lucilius.

Mercede quæ conductæ flent.

Id imitatus eſt Horat.

Vt quæ conductæ plorant in funere.

De ijs elegans eſt Æſopi Apologus: *Diues duas habens filias, altera mortua præficas conduxit: quum verò altera dixiſſet, Vt nos miſeræ ipſæ ad quas luctus pertinet, lamentari neſcimus; hæ verò non neceſſariæ ſic vehementer plangunt, Mater ait: Ne mirare filia, ſi hæ ita lamentantur, nam nummorũ gratia id agũt.* Næuius, *Hæc quidẽ mehercle opinor, præfica eſt, quæ ſic mortuũ collaudat.* Apud feſtum.

Id enim familiare eſt vxoribus vt maritum 2
defunctum in alterius inuidiam ſine fine
prædicent. Plaut. apud Nonium,

In frivolar.

Superauere omnes argutando præficas.

Ab his præficis iocus ſumitur in eos qui ſi- 3
mulant amorem, aut dolorem, quum lucri
cauſa faciant quicquid faciunt, *Præficarum*
more.

Hæ itaque Mulieres in funere cum merce- 4
de lamentabantur, Næniamque agebant,
haſque ſequebantur alij, (vt probabile eſt)
qui funeris deducendi cauſa confluxerant.

Apud Chriſtianos Præficarum loco, olim
Pſaltriæ ſubſtitutæ quæ hymnos canebant vt 5
meminit Corippus.

Lib.3.de exſeq. Inſt. Imper.

Omnis in exſequias ſexus conuenit & ætas,
Quis memorare poteſt tantæ miracula pōpæ?
Hinc Leuitarum venerabilis ordo canentum,
Virgineus tonat inde chorus: vox ęthera pulſat.

CAPVT XXX.

1. *Sine pompa elati.* 2. *Modus funeris præſcriptus.*

HOc funeris ſolenne & apparatum mul- 1
ti prætermitti iuſſerunt. Inter illos M.
Æmylius Lepidus princeps Senatus decedens
præcepit filijs, vt ſine linteis, ſine purpura,
Tibicine & præficis funus ſibi facerent. At-
ticus etiam Pomponius multique clari viri
ſine pompa funeris efferri voluere. Corne-
lius nepos, *Elatus eſt in lecticula vt ipſe præſcrip-*

ſerat, ſine vlla pompa funeris, comitantibus omnibus bonis, maxima vulgi frequentia Annæum Senecam quoque *ſine vllo funeris ſolemni* apparatu crematum tradit Tacitus, nimirum ita *codicillis præſcripſerat*. Et de Othone Imperat. Suetonius: *Et celeriter & paruo cultu, nam ita præceperat, funeratus eſt.* Lib. 15.

2 Ex quibus locis, vt annotat Kirchmanus apparet ſolitos Romanos plerumque modũ & rationem funeris ſui præſcribere, quod alijs exemplis demonſtrat. Primò Auguſti Cæſaris qui Suetonio docente, *mandata de funere ſuo vno volumine* complexus eſt. Dio etiam ſcribit *Iulium Frontinum* vetuiſſe *omnino monimentum ſibi fieri* additis his verbis, IMPENSA MONVMENTI SVPERVACVA EST, MEMORIA NOSTRI DVRABIT, SI VITAM MERVIMVS. cap. vlt. Lib. 5.

CAPVT XXXI.

1. *In luctu mulieres capillos ſcindebant, viri barbam capillumque alebant; mos ortus à Græcis.*

1 PRÆFICÆ itaque luctui præerant, cæteriſque modum plangendi dabant, propinquis potiſſimùm: mulieribus quidẽ, quarum mos erat, vt capillos deciderent, & lugerent in eius honorem qui mortuus eſſet: viris, quorum erat barbam capillumque ſummittere vt ſignificauit Alexander ab Alex.

referens modum lugendi Græcorum ad Romanos: *Apud Græcos conuenit in luctu viros comas alere, barbam capillumque ſummittere, mulieres verò tonſis crinibus eſſe: quem morem à Romanis vſurpatum legimus, nam ſorores defunctis fratribus, & matres filijs orbatæ in acerbo funeris luctu cum flebili vociferatione detonſos crines corpori imponebant: qui mos antiquiſsimus vſque ab Homero traditur*. Apud eundem enim de ijſdem capillis tonſis legitur

——illum nec enim reprehendere fas eſt,
Qui fleat hunc, cuius fregerunt ſtamina Parcæ.
Solus honor ſequitur mortales ille miſellos,
Et tondere comam, & lachrymas in funere ſpargi.

Apud Calabrum quoque Briſeis tonſis crinibus herum ſuum luget.

Sic Alcæus Epigrammatographus in his.

Extinctum luget Pylades te Græcia tota,
Ad viuam tonſis crinibus vſque cutem.

Lib. 3. cap. 7. Alexander ab Alexandro iterum de his: *Græcis vſurpatur vt Imperatore aut duce fato perfunctis equi virique tondeantur*. Quid plura? *ijſdem in vſu fuit vt luctu capillum diſcindant manu & comam vellant.*

De Romanis illud Propertij intelligendum,

Ille meo charos donaſſet funere crines.

Capvt XXXII.

1. *Crines prædicti imponebantur ſuper mortui pectus aut ſepulchrum apud Græcos & Romanos.*

1 Evvlsos ac tonſos crines mortuis offerebant & ſuper ipſorum pectora vel tumulos imponebant Græci parentandi gratia, vnde Maximus Tyrius comam dicit eſſe *vltimum quod iam ſepulto donari poteſt*. Hunc ritũ reſpexit Agathias qui ad tumulum ſororis ſuæ Eugeniæ muſas, Venerem & Themin crines totondiſſe ait hoc verſu Orat. 7. Lib. 3. Anthol.

Eugenie iacet hîc, ad cuius buſta ſecarunt
Cæſariem Muſa & cum Themide alma Venus.

Apud Homerum negat Achilles *lauacro daturum ſe operam priuſquam rogò impoſuerit Patrocli cadauer* comamque ſibi detonſam. Iliad. Ψ.

Nunquid & Romanorum hic ritus? Eſt certè. Ouid. de Narciſſi ſororibus

——— planxere ſorores 3. Met.
Naiades & ſectos fratri impoſuere capillos. In epiſt. Canaces ad Macareum.

Idem.

Non mihi te licuit lachrymis perfundere iuſtis.
In tua non tonſas ferre ſepulchra comas.

Sic eſt apud Petronium: *Illa ignota conſolatione perculſa, lacerauit vehementius pectus, ruptoſque crines ſuper pectus iacentis impoſuit.* Statius. In ſat. de Matrona Epheſ. Lib. 7. Theb.

——tergoque & pectore fuſam
Cæſariem ferro minuit, ſectiſque iacentis
Obnubit tenuia ora comis.

In phæ. Act. 1. ſce. 1. Seneca.

Placemus vmbras, capitis exuuias cape,
Laceræque frontis accipe abſciſſam comam.

Sic Euryali mater vbi filium ab hoſtibus interemptum didicit, comam ſcindit:

Nuncia fama ruit, matriſque allabitur aures
Euryali: ac ſubitus miſeræ calor oſſa reliquit.
——& fœmineo vlulatu,
Sciſſa comam muros amens, atque agmina curſu
Prima petit.

CAPVT XXXIII.

1. *Exterorum nonnulli capillum etiam in luctu ponebant præter Græcos & Romanos prædictos.*

HOc fecit Archelaus Macedonum Rex in funere Euripidis, & Alexander Magnus in funere Hephæſtionis. Plutarchus de Theſſalis, *Cùm Pelopidas cecidit in acie quam Theſſali habebant contra Alexandrum Phereum Perſeæ Tyrannum, milites eius Theſſali neque thoracem poſueruut, neque frænos equis detraxerũt, &c. ſed equos totonderũt, ipſi quoque tonſi fuerunt.* In ſacris etiam libris legimus Iobum audita filiorum morte caput totondiſſe, *Tunc ſurrexit Iob & ſcidit veſtimenta ſua, & tonſo capite corruens in terram adorauit & dixit. Nudus*

egreſſus ſum de vtero matris meæ & nudus reuertar illuc. Ægyptij atque Aſſyrij funera comitantur capillum ſummittentes, barba detonſa. Illi ſi felis moriatur in luctus & mœroris ſignum ſola ſupercilia eradunt. Mileſij ſuos mortuos eraſis capitibus plangere conſueuerunt. Alexander ab Alexandro de Barbaris, *Mos apud Barbaros inoleuit frequens, vt in funere & caſibus aduerſis iuuenes tonderent comam, barbam ipſi ponerent & vxorum capita deglabrarent.* Perſæ quoque detonſis coniugibus & liberis, lacera veſte, lugubri vlulatu corpora efferebant: ijdem in funere clarorum virorū ſeipſos, equos & Iumenta tondebant. Carthaginenſes in luctu comas & ora lacerant. Apud Lacedæmonios obitu Regis enunciato, Spartiatę, ſerui & mulieres ingenti coacta manu laceratis crinibus eum fuiſſe optimū Regum voce ſignificant, quem morte ſublatum omni genere honorum velut diuinum cumulari Lycurgus lege ſanxit. Habe iterum verba Alexandri ab Alex. *Præualuit mos Regū & optimatum in funebri pompa, vbi dolore inteſtino premuntur, vt decoris immemores cinere caput aſpergant, faciem deturpent, tunicam diſcindant, comam vellant.* Neoptolemus filius Achillis, poſtquam vindicatam mortem patris Achillis vidit ex Alexandro necato, initium lugendi fecit, & vna cum Phœnice atque Myrmidonum exercitu crines ſepulchro deponit, peruoctauitque in eo loco vt ait Dictis Cretenſis.

Lib. 3. cap. 7.

Lib. de bello Troiano.

CAPVT XXXIV.

1. *Capilli etiam paſſi.*

NON modo mulieribus ſectos capillos 1
obſeruare licet, verum etiam ſolutos,
ac circum colla fluitantes. Apertè Liuius,
Soluit crines & flebiliter nomine ſponſum mortuum appellat. Quid de Lucretia.

Lib. I. de ſorore horatiorum.

——— paſsis ſedet illa capillis,
Vt ſolet ad nati mater itura rogum.

Lib. ij. Faſt.

Idem de Philomela,

Lib. 6. Met. Fab.

Mox vbi mens rediit paſſos laniata capillos
Lugenti ſimilis.

Et in Epiſtola Ariadnes,

Ad Theſea.

Aſpice demiſſos lugentis more capillos.

Catullus,

In Arg.

Illius egregias virtutes claraque facta
Sæpe fatebuntur gnatorum in funere matres:
Cûm tremulo incanos ſoluent à vertice crines.

3. æneid. Virg. de funere Polydori,

Et circum Iliades crinem de more ſolutæ.

Eleg. 3. Tibullus,

Non ſoror aſſyrios cineri quæ dedat odores,
Et fleat effuſis ante ſepulchra comis.

Petronius in Satyr. de celebri illa matrona Epheſinâ: *Non contenta vulgari more funus paſſis proſequi crinibus, aut nudatum pectus in conſpectu frequentiæ plangere.*

In heaut. Act. ij. ſc. 3.

Terent.

Capillus paßus, prolixus, circum caput
Reiectus negligenter.

Et in

Et in Phormione, virgini matrem mortuam lamentanti *capillus paſſus* tributur. *Act.1. ſc.ij.*

CAPVT XXXV.

1. *Capilli etiam puluere ſparſi.*

RITVM paſſos ferendi capillos noſti, quos etiam pulueris cinerumque aſpergine ſordidaſſe reperies cum Græcos, tum Latinos. Id fecit Achilles audita Patrocli morte. Et Priamus puluere aſperſus Hectoris filij mortem luget. Hinc Virg. *Homer. Iliad.23*

Canitiem immundo perfuſam puluere turpans. *XII. æneid.*

Idem, *X. æneid.*

Canitiem multo deformat puluere.

Catullus, *In Arg.*

Canitiem terra atque infuſo puluere fœdans.

Ouid. *Lib.8. Met. fab.4.*

Puluere canitiem genitor vultuſque ſeniles
Fœdat humi fuſus.

Seneca, *In Troade.*

Soluite crines, per colla fluant
Mœſta capilli, tepido Troiæ
Puluere turpes patet exertos
Turba lacertos.

Cho.

——— coma demiſſa eſt
Libera nodo: ſparſitque cinis
Feruidus hora.

K

CAPVT XXXVI.

1. Conuitia & querelæ in Deos. 2. Aræ lapidatæ. 3. Statuæ deiectæ.

PRÆTER luctum nonnulli præ nimia impatientia etiam querelis Deos ſuo onerabant, eoſque conuitijs inceſſebant, quod ab illis aſpectu charorum ſuorum eſſent pri- 1
Lib. 13. uati: Vnde Silius de Scipione cùm de morte ſuorum propinquorum audiſſet

——pietas irata ſiniſtris
Cœlicolis furit, atque audit ſolatia luctus.

In præf. lib. 3. in Eutrop. Claudianus.

Improbe quid pulſas muliebribus aſtra querelis,
Quod tibi ſub Cypri littore parta quies?

Statius,

Lib. 5. Sylu.

——iniuſtos rabidis pulſare querelis
Cœlicolas ſolamen erat.

Nec ſe continuit illorum inſania inter hos 2
terminos: ſed etiam Deorum ſuorum aras & templa lapidare ſoliti erant, ſtatuaſque deij- 3
cere. Sueton. *Quo defunctus eſt die lapidata ſunt templa, ſubuerſæ Deûm aræ, lares à quibuſdam familiares in publicum abiecti.*

De vita Beata 26. Quo referendus & Sen. locus, *Nullam mihi iniuriam facitis, ſicut nec Dijs quidem hi qui aras euertunt.*

CAPVT XXXVII.

1. *Qui non luxerunt ſuos mortuos.*

1 ROMANOS, exteroſue luxiſſe mortuos vidimus. Nunc non malè me operam collocaturum exiſtimo, ſi nonnullarum gentiũ nullo dolori indulgentium in funeribus cõſuetudinem oſtendero. Placet. priùs Thracũ, *Thraces* qui defunctos cum cantu & luxu laſciuiaq; geſticulatione patrium carmen canentes efferre ſoliti erant.

Maſſilienſes quoque ſine vllo dolore funera celebrarunt. Valer. Max. *Duæ ante portas eorum arcæ iacent, altera qua liberorum, altera qua ſeruorum corpora ad ſepulturæ locum plauſtro deuehuntur ſine lamentatione, ſine planctu, ſine luctu: funeris dies domeſtico ſacrificio, adiectoque neceſſariorum conuiuio finitur. Etenim quid attinet humano dolori indulgere, aut diuino numini inuidiam fieri, quod immortalitatem ſuam nobiſcum partiri noluerit.* Apud Alex. ab Alex. *Cimbri & Celtiberi ſi qui in acie mortem oppetunt, gaudio exultant: ſi autem morbo affecti decedunt, in ſqualore & luctu ſunt.* Val. Max. de Lycijs: *Cum ijs luctus incidit muliebrem veſtem induunt, vt deformitate cultus commoniti, maturius ſtultum proijcere mœrorem velint.*

Maſsilienſes. Lib. 3. c. 7.
Cimbri & Celtiberi. Lib. 3. cap. 7.
Lycij. Lib. 2. cap. 7.
Alex. ab Alex. c. t Therēſ.

In Thera pueri citra ſeptennium, aut homines vltra quinquageſimum annum indefleti fuere, quod illi rapti immaturo funere, vix primum vitę lumen attigiſſent, iſti autem ſatis diu vixiſſent.

Eſſed. Eſſedonum traditur mos vt parentum funera cantibus proſequantur, mox cœtibus propinquorum aduocatis (quod dictu audituque fœdum eſt) ipſis cadaueribus immiſtis ouillis carnibus veſcantur. De Lybicis Ælianus, *Lybici eos qui vel ab Elephantis, vel in venationibus vel in prælijs interfecti ſunt, honorificis ſepulturis proſequuntur, hymnoſque in eorum honorem cantant. Eſt autem hoc argumentum hymnorum vt dicant eos ſe fortes viros præbuiſſe, qui tantæ beſtiæ reluctari veriti non ſint. Dicunt enim glorioſe vitam cum morte commutaſſe. Id demùm monumentum eſſe laudatiſſimum ei qui terræ mandatur.*

Lybici. Lib. 12. de varia hiſt.

Locrenſ. Heracl. in polit. Apud Locrenſes luctu mortuos proſequi vetitum eſt: ſed poſtquam elatum eſt funus, conuiuia agitant.

Q. Max. L. Paul. M. Cat. M. Bib. Quintus Maximus filio conſulari: Et Lucius Paulus duobus paucis diebus amiſſis: Et Marcus Cato mortuo prætore deſignato filio non luxerunt. Marcus quoque Bibulus conſul, quum toto conſulatu domi delituiſſet, quo die de obitu duorum filiorum certior fuit, in Senatum venit & munus conſulare obiuit. Lucius Craſſus cùm piſcinis maximè delectaretur, Murænamque mortuam atratus plures dies tanquam filiam lugeret, probroque ei daretur à Cn. Domitio collega: Nimirum reſpondit Craſſus, fateor me ita pium eſſe, vt minima de cauſſa plorem: at tu qui extuliſti tres vxores, minime ploras.

Cn. Domit. Vit. 4. de hoſpit. c. 22.

Milites Hieroſ. Inter ſtatuta militum Hieroſolymitanorum

ſancitum à Magno Magiſtro,ſeu generali illorum præfecto, vt honeſtiſſimè quidem fratres & milites illorũ ſepeliantur,ſed ne poſthac vllus,ſiue fuerit frater,ſiue ſecularis,pullatus omnino,ſiue veſtitus veſte lugubri funus ſequatur,neque etiam ipſius Magiſtri vbicumque mortem obierit: idque opinor vt mortẽ deſpicere,vel non timere aſſueſcant. Audi Ennium,dicet *Ennius.*

Nemo me lachrymis decoret, neque funera fletu
Faxit,cur? volito viuus per ora virum.

Plato ordinem pompæ funebris in funere præfectorum Ciuitatis, tale ponit: *Indumenta omnia alba, luctus ploratuſque nullus. Chori duo alter puellarum numero 15. alter verò totidem puerorum, qui pheretrum circumſtarent, dum ſacerdotes viciſſim demortuum laudabant, eiuſque fœlicitatem totum diem decantabant. At poſtero die benè manè iuniores capulum ad ſepulchrum ferebãt, &c.* Cicero, *Solonis quidem ſapientis elogium eſt, quo ſe negat velle ſuam mortem dolore amicorum lamentiſque vacare.* *In 12. de leg.* *Ordo pompæ funeb. in funere præfectorum Ciuitatis.* *Solonis elogiũ.* *In Cat. maior.*

Denique D. Hieronymus teſtis eſt, Chriſtianos in funere & exſequijs ſuorum ceciniſſe *Alleluya*, quæ vox eſt gratulantis, non lugentis. Hoc autem fine cantabant vt gratias Deo agerent, quòd eum qui è vita exceſſerat, laboribus liberaſſet. *In Epitaph. Paulæ.* *Priſci Chriſt.*

PETRI MORESTELLI
DE
IVSTIS FVNEBRIBVS
LIBER TERTIVS.
CAPVT I.

1. *Funera per forum ducta.*

IN viam, mi lector, reuer- 1
tamur, hoc eſt ad Roma-
nos, & quò primùm fer-
retur cadauer ab ædium
veſtibulo inueſtigemus.
Si ergo illuſtris ac ſplen-
dendi generis meritiſque
in Rempublicam inſignis defunctus fuiſſet,
ad *Roſtra* ferebatur. Extat apud Polybium lo-
Lib. 6. cus præclarus: *Si quando apud Romanos quiſ-
piam ex illuſtribus viris ex hac vita diſceſſerit,
elato funere portatur cum reliqua pompa ad roſtra
ſic dicta, in forum.* Non minus clarè Dionyſius
Lib. 4. de fun. Ser. Tul. Halicarnaſſ. expreſſit: *Exorto autem ingenti tu-
multu & vlulatu per totam vrbem ob Tullij*

mortem ,veritus Tarquinius ne ſi per forum funus duceretur, vt fert Romanorum conſuetudo cum regia pompa & cæteris ſolemnibus ceremonijs , quæ in funere obſeruari ſolent , plebs in ſe impetum faceret, regni potentia nondum ſatis confirmata, nullos ſepulturæ conſuetos ritus adhiberi paſſus eſt. En Telemachus : Ecce iam *ad vltimum defletus atque conclamatus proceſſerat mortuus, rituque patrio vt pote vnus de Optimatibus , pompa funeris publici ductabatur per forum.*

CAPVT II.

1 I. *Funus collocatum pro Roſtris.*

IN forum igitur funus ductum collocabatur pro Roſtris. At quæ ſunt *Roſtra?* Polybio templum erat Romæ in foro , ante curiam hoſtiliam , pulpitum habens nauium roſtris adornatum ex quo ad populum orationes haberi ſolebant in defuncti laudem. Cum eodem Polyb. loquor : *Si filius adultus ſuperſit, ac præſens exiſtat: ſin verò alius quiſquam ex ipſius genere roſtra aſcendit , ac demortui virtutes, & quæ in vita præclarè geſſit prædicat.*

CAPVT III.

I. *Ibi funera laudata.*

1 PAVLÒ poſt Polyb. hæc habet. *Vbi ad Roſtra veniunt, cuncti ex ordine ſellis elephantinis ſedent, quo ſpectaculo haud facile poterit quicquam ſpectari pulchrius Iuueni gloriæ & honeſtatis cupido . Etenim eorum virorum qui virtutis gratia glorificantur videre imagines, eaſque omnes veluti*

viuas, quem non excitaret? Quodnam aliud pulchrius ſpectaculum? Præterea qui de iam ſepeliendo mortuo concionatur etiam de alijs diſſerere incipit, idque primùm de maiore natu, ex his qui præſentes ſunt, recenſens quid quiſque illorum conſecutus ſit ac geſſerit. Vnde fit, vt frequenter bonorũ virorum præconia virtute acquiſita, renouentur, ac celebritas eorum, qui honeſti aliquid geſſerunt, immortalis, & gloria eorum qui patriæ benefecerunt, multis innoteſcat, & ad poſteros propagetur. Et quod maximum eſt, Iuuentus ad hoc prouocatur, vt nihil non pro Reipub. commoditate ferendũ ſubeat, quo celebritatem quæ bonos viros comitatur, conſequatur: Acrouatus Horatij Interpres, *Varro pro Roſtris ſepulchrum Romuli dixit: vbi etiam in huius rei memoriam duos leones fuiſſe erectos conſtat; vnde factum eſt, vt pro Roſtris mortui laudarentur.*

In Eph.

CAPVT IV.

1. *Origo orationum funebrium.*

1 PRIMVS apud Romanos funebri oratione collegam ſuum Iunium Brutum laudauit P. Valerius Publicola Conſul anno primo poſt Reges exactos; quam orationem tam acceptam, tamque caram populo fuiſſe Plutarchus ſcribit, vt inde tractum ſit, vt omnes boni ac magni viri, cum fato conceſſiſſent ab optimis laudarentur. Adeſt & Dionyſ. Halicarnaſſ. *Poſtero die atratus Bruti corpus in foro propoſuit ſplendide in lecto ornatum, populumque ad*

Lib. 5.

concionem

concionem conuocauit, & ſuggeſtu conſcenſo in eius laudem habuit funebrem orationem.

CAPVT V.

1. *Habebantur hæ orationes vel à proximis.* 2. *Vel alijs ſi propinqui deeſſent.*

1 HABEBANTVR autem orationes huiuſmodi ab ijs qui mortuum ſanguine proximi accedebant vt iam ſuperiùs ex Polybio oſtenſum. Vnde Appium Claudium eum qui ſe ipſe interfecit, ne furioſæ multitudinis, cuius conatibus pertinaciter nimium ſe ſemper oppoſuerat iudicum ſubiret, allatum de more in forum per conſules aduocata concione filius adoleſcens laudauit. Sic fabius filiũ ſuũ laudauit autore Plut. *Dolorẽ vt vir prudens & pius pater tulit moderatiſsimè. Orationẽ quã habẽt in clarorum virorum funere propinqui, ipſe in foro dixit, quam poſtea edidit ſcriptis mandatã.* Marcum in prætura mortuum Cato pater laudauit: Scipionem minorẽ patruum Q. Fabius: C. Cæſarem occiſum M. Antonius. Quod ſi

2 propinqui deeſſent, qui officium hoc defuncto valerent præſtare, alijs hoc laudationum funebrium munus demandabatur. Ad Quintilianum confugiendum: *Mos, inquit, Romanus etiam negotijs hoc manus inſeruit. Nam & funebres laudationes pendent frequenter ex publ. co officio; atque ex Senatuſconſulto Magiſtratibus*

Liuius lib. ij.

Cic. in orat. pro mur.

Suet. in eius vita.

Lib. 3. in Gen. demõſtr.

ſæpe mandantur. Demoſthenes in præclara illa Cteſiphontis defenſione, ab Athenienſi populo ſe dicit electum vt eos qui in acie ceciderant laudaret. Appianus: *Pro roſtris deinde in ſuggeſtu, poſito cadauere, funebrem orationẽ habuit vir eius ætatis eloquentiſsimus, quod ſauſtus filius nondum eſſet maturus*. Pen. *Huius viri exequiæ magnum ornamentum principi, magnum ſeculo, magnum etiam foro & roſtris attulerunt. Laudatus eſt à conſule Cornelio Tacito, nam hic ſupremus fœlicitati eius cumulo acceſsit, laudator eloquentiſsimus.*

De fune re Sy.

Lib. ij. Epiſt. I.

CAPVT VI.

1. *Non ſolum viris orationes funebres decretæ, ſed & iuuenibus illuſtribus & claris mulieribus.*

NON viris tantùm hic honor, ſed etiam Illuſtribus iuuenibus & claris mulieribus fuit conceſſus. Plutarch. *Cùm Camillus ad Veios expeditionem ageret, ſpoliorum decimas vouit. Captâ direptâque vrbe multo poſt tempore, quum votum ſoluere neglexiſſet, monuerunt augures in ſacrificijs iram Deûm apparuiſſe. Senatus iureiurando aſtrinxit eos qui in partem prædæ veniſſent, decimas in medium vt afferrent. Vt quiſque quantum erat æquum in medium contulerũt, viſum eſt aureum craterem Delphos mitti: ſed parua auri copia erat in vrbe. Quum ij quibus præcipua cura hæc demandata erat, de auro inue-* 1

In vita Camill.

niendo conſilia agitarent, matronæ inter ſeſe ſua ſponte conſultantes, omnia ornamenta aurea, quibus circa corpus vtebantur offerentes, contribuerunt. Aurum fuit pondere octo talentorum. His mulieribus referens Senatus honorem, pro earum dignitate decreuit, poſt mortem quemadmodũ pro viris, ita pro fœminis in funere laudatiuam orationem haberi. Et Plato fœminas quoque poſt mortem laudandas cenſet. Libro enim ſeptimo de legibus ait: *Sequitur illa ſine inuidia lex.*

DECENS EST EOS CIVES LAVDIBVS EXORNARE QVI EXCESSERINT E VITA, SI CORPORIS VEL ANIMI VIRIBVS RES ARDVAS PRÆCLARASQVE GESSERINT ET LEGIBVS LIBENTER PARVERINT. VIVOS AVTEM LAVDIBVS HYMNISQVE HONORARE TVTVM NON EST PRIVSQVAM VITA DEFVNCTVS VIVENDI FINEM FECERIT: HÆC OMNIA VIRIS MVLIERIBVSQVE VIRTVTE INSIGNIBVS COMMVNIA SINT.

Ad quod Plutarchus; *Romanam legẽ maxime probo, quæ mulieres itidem vt viros publicè poſt mortem meritis laudibus affici iubet.* Id autem accidit anno ab V. condita CCCLXIII. Iuxta Sigonianam ſupputationem. Nonnullas mulieres ritè ſubiungam, & primò *Popilliam* primam omnium à Catulo filio hoc honore affectam vt putat Cicero. *In eo quidem genere ſcio & me & omnes qui affuerunt delectatos eſſe vehementer cùm abs te* (Catulum intelligit) *eſt Popillia mater veſtra laudata: cui primùm mulie-*

Lib. de virtutibus mulierum.

Lib. ij. de Orat.

ri hunc honorem in noſtra ciuitate tributum puto. At omneſne primis temporibus ſibi ſtatim hunc honorem vendicarunt cùm laudari cœptæ ſunt? Minimè ſed ætate tantum prouectiores. Nam primus Iulius Cæſar morem laudandi Iuniores introduxit ſi Plutarcho credas: *Enimuero ætate prouectiores mulieres in funere laudari, moris antiqui apud Romanos fuit. Primus Cæſar vxorem ſuam, cùm iuniores laudari non eſſet receptum, mortuam oratione decorauit; quo facto animos multitudinis ſibi fauore obſtrinxit, vt tanquam manſuetum placidiſſimiſque moribus virum amarent.*

In eius vita.

Caius Cæſar Iuliam amitam vxoremque Corneliam laudauit.

CAPVT VII.

I. *Exteri quoque ſuos mortuos laudarunt.*

Ægypt. Gen. dier. lib. 3. c. 7. ex Diodoro Siculo.

LIcet à Romanis ad exteros tranſire. Alex. ab Alex. *Fuit in vſu apud Ægyptios Rege defuncto, antequam iuſta darentur, per ſacerdotem qui proximam tenebat dignitatem, omnẽ vitæ ſeriẽ & ipſius dicta factaq;, & an fuerit fortiſsime præliatus, an vero ſegnis & deſes, ex alto ſuggeſtu in maximo omnium conuentu perlegi & recenſeri: & ſi vitia praualebant honore funeris priuari, atque inſepultum cadauer abijci. Si verò virtutes præcellerent, omni honore cumulari, vnguentis deliniri & laudibus celebrari. Reliquos verò cuiuſque ſortis*

hominesita laudari, vt ſine vlla opum fortunarũq; mentione, ſolam religionem, Iuſtitiam, pietatemque commendarent.

Apud Indos verò viguit mos, vt cùm moritur quiſpiam, pro foribus Domus, Magiſtratus cui hoc munus impendebat anteactam vitam moreſque deſcribat, vt vitia laudeſque innoteſcant omnibus, & palam fiant. Indi.

A Græcis ſimile quoddam accepimus vt defuncti laudes ſolenni oratione & longè petito proœmio proſequantur. Proditurque primus Pericles fuiſſe, qui carmine & laudibus eos qui in bello Peloponeſsiaco prò patria occubuerant, proſecutus fuit. Alij verò Solonem Græcis funebrem orationem primùm inueniſſe ferunt. Græci.

Galatæ funebrem orationem in Magnatũ exſequijs habuerunt quoque, in quibus grãdes natu, aut proximi neceſſarij de laudibus defuncti diſſerebant, ac illorum dicta factaque egregia, totiuſque vitæ curſum recenſebant. *Idē ibid. Galatæ.*

A Cecrope Athenienſium Rege fuit inſtitutum vti de mortui laude in funere Oratio haberetur inter propinquos. *Athenienſ. Pont. c. 15 de magnif.*

Libyci eos qui ab Elephantis vel in venationibus, vel in prælijs interfecti eſſent, honorificè ſepeliebant, hymnoſque in eorum laudem læta voce contabant, quod tam honeſtè ac gloriosè vitam cum morte commutaſſent. *Lybici.*

CAPVT VIII.

1. *Primis temporibus funera in vrbem elata; ibique ſepulta. 2. poſtea prohibitum.*

ORatione funebri in foro habita, funus 1
iterum procedebat. Ad quem locum?
Vbi mortuus vel ſepeliendus, vel cremandus
erat. In vrbem? Ita Seruius, *E foro domum ſuam*
In lib. 5. æneid. *referebatur mortuus primis temporibus*, vnde eſt
apud Virg. *Sedibus hunc refer ante ſuis & conde*
ſepulchro. Poſtea verò lege 12. Tabul. cautum 2
fuit: HOMINEM MORTVVM IN VRBE NE SEPELITO, NEVE VRITO. Hæc lex extat apud Ciceronem, quam ſic explicat, *In vrbe ſepeliri lex*
Lib. 2. de leg. *vetat: ſic decretum eſt à pontificum Collegio non*
eſſe ius in publico loco fieri ſepulchrum. Statuit
enim Collegium locum publicum non potuiſſe priuata religione obligari. Idipſum vetant Cæſares
Diocletia. & Maximinia. & Iulius Paulus,
Lib. 1. rec. ſent *Corpus in Ciuitatem inferri non licet, ne funeſtentur ſacra Ciuitatis & qui contra ea fecerit, extra*
In lib. 3. ff. *ordinem punitur.* Adrianus quoque teſte Vlpiano reſcripſit & pœnam ſtatuit quadraginta aureorum, in eos qui in Ciuitate ſepulchrũ
faciunt, quæ fiſco inferri voluit, & in Magiſtratus eandem pœnam qui paſſi ſunt, & locum publicari iuſſit & inde corpus transferri. Antoninus quoque pius intra vrbes mortuos ſepeliri vetuit teſte Iuliano Capitolino.

Refert & Dio Caſſius anno ab V. condita 716. Romæ cautum edicto ne mortui intra duo millia paſſuum ab vrbe cremarentur. Obſeruatum idipſum non ſolum in priuatis ſepulchris, verum etiam in communibus multo magis, vt ea extra mœnia eſſent. *In eius vita.*

CAPVT IV.

I. *Mos ſepeliendi in agris.*

1 SEpulchra ergo priuata & communia erãt extra mœnia, in agris ſcilicet, è quibus teſtatores certum loci ſpatium excipiebant, ſuiſque adimebant hęredibus vt Reipublicæ ſeu libertis & familiæ ſuæ donarent illiſque eſſet ſepulchretum. Hæc adimendi erat formula. HOC MONVMENTVM HÆREDES NON SEQVITVR. Vel hæ literæ H. M. H. N. S. tantumdem enim valent, & reperiuntur etiam hodie in veteribus marmoribus & lapidibus inciſa. Sunt qui ex amphibolo iocum captãt: *Monumentum hæredes non ſequitur, quia immobile, ſed hæredes ſequuntur monumentum:* vt eſt apud Comicum, *funus præit, ſequimur.* Dion. Lambinus aliquot inſcriptiones hac de re proponit, vnam quidem ex Marmoreo monimento quod Benoniæ vidit, altero ex vno quod Romæ, & duas Mutinenſes, ex his quatuor tres habe.

Prima Mutinenſis.

CLAVDIA PLAVTILA SIBI ET VERCONIO AGATONI MARITO OPTIMO ET LVCIFERAE LIBERTAE IN FR. P. XX. IN AG. P. XX. H. M. H. N. S.

Altera Mutinenſis.

C. STATIVS C. F. SALVIVS SIBI ET C. STATIO C. FABIO RVSTICO ET P. POMPONIO. P. L. ANTEROTI. POMPONIAE P. L. OPTATAE POSTERISQVE EORVM F. L. (*id eſt faciendum locauit*) IN FR. P. XVI. IN AG. P. XX.

Illud quod eſt Romæ ſequitur:

DIIS MANIBVS SACRVM MARIO L. LIB. HERMETI ET DOCETIAE FASIDI MARIVS L. LIB. FELIX PATRONIS SVIS BENEMERENTIBVS DE SVO FECIT SIBI ET LIBERTIS LIBERTABVSQVE SVIS POSTERISQVE EORVM, ITA NE VNQVAM DE NOMINE FAMILIAE EXEAT HOC MONIMENTVM. HOC MONIMENTVM HAEREDES NON SEQVITVR IN FRONTE LATITVDINIS PEDVM XX. ET DIG. II. IN AG. LON. &C.

Certum enim ſpatium tumulo ſacrum in fundo definiebatur à *fronte* & in *agrum* hoc eſt in *latum* & *longum*, quod erat inuiolabile & vſu capi non poterat, nec hæredes ſequebatur, vt alia bona. Quis in agro iam neget ſepultos mortuos? Non nocet præterea Cicero, qui demonſtratione vtitur vt probet Roſcium ſpoliatum omnibus fortunis fuiſſe: *Cui de tanto patrimonio*, inquit, *iſte nefarius prædo* (ſcilicet procurator Chryſogoni) *ne iter quidem ad ſepulchrum patrium reliquiſſet.* Et in campo martio tantùm Reges humari primùm conſuetum tradit Appianus, qui poſtea ſepulti in via flaminia teſte Strabone.

Pro S. Roſcio.

Lib. 1. bel. Ciu. in 5.

CAPVT X.

1. *Ritus ſepeliendi in agris etiam cæterarum gentium.*

1 NEque Romani ſolum, ſed & alij populi conſuetudinem hanc obſeruarunt vt Græci, de quibus teſtis erit Æſchines qui dũ Timarchum vniuerſum patrimonium profudiſſe oſtendit, ait matrem eius filium oraſſe ne fundum certum alienaret, vt ſi nihil aliud inde commodi caperet, ſaltem mortua haberet vbi ſepeliri poſſet, & nec ipſi quoque prædio pepercisse. Scribit Dares Phrygius Priamum Hectorem filium ſuum ab Achille occiſum, more ſuorum ante portas ſepeliſſe & ludos funebres feciſſe. Hoc etiam colligi poteſt ex D. Chryſoſt. *Si extra vrbem*, inquit,

Græci.

Lib. de excidio Troiæ.

In Pſ. 5. 1. t.

corpora mortua: multò magis qui verba mortua & qui talia proferunt & ne tegere aut obumbrare quidem volunt, longe amandare oportet. Lex Plat.oſtendit quoque: *Nullum in agro fœcundo, & agro ad culturam apto ſepulchrum fiat: ſed is locus corpora defunctorum recipiat qui ad cætera inutilis. Nec enim à viuis nec à mortuis terræ fœcunditas impedienda eſt.*

Corinthi. Corinthi extra vrbem Maximorum virorum monumenta fuere inter quæ Diogenis Synopenſis quem canem Græci cognominarunt, ſepulchrum viſebatur.

Athenienſes. In Aticis l. 1. *Athenis in Academia*, inquit Pauſanias, *gymnaſio extra muros clariſsimorum virorum ſepulchra viſebantur* THRASYBVLI LYCI F. *qui cum 60. ſocijs Thebas profectus, Tyrannorum triginta dominatum euertit. Item* PERICLIS, CHARIÆ, ET PHORMIONIS. *Eorum omnium qui aut naualibus aut terreſtribus prælijs oppetiere, ijs exceptis qui ad Marathonem ceciderunt, quibus eodem quo occubuerunt loco ſepulchra erecta fuere &c.* De ijs autem Athenienſibus qui in pugna contra Perſas ceciderũt ſic loquitur. *In Marathonijs campis tumulus eſt qui in pugna contra Perſas ceciderunt, & ex eo pilæ eminent, in quibus cæſorum nomina & tribus inſcriptæ ſunt. In his ipſis campis audiuntur per totam noctem equorum hinnitus & pugnantium etiam virorum ſpecies cernuntur. Atque hæc quidem qui de induſtria auditum ſpectatumue venerint, malè multati abeunt:* ijs verò *qui fortuitò id animaduerterint nihil omnino vnquã triſte accidit.* De ijſdem

Athenienſibus Seru. Sulpit. in Epiſt. ad Cic. de Marcello Athenis mortuo ſic loquitur, *Ab Athenienſibus locum ſepulturæ vt darent intra vrbem impetrare non potui quod religione impediri ſe dicerent, neque ante id cuiquam conceſſerāt.* Deſideras plures? Smyrnæos offert Cic. *Vellem tantum habere otij vt poſſem recitare pſephiſmata Smyrnæorum, quæ fecerunt in Caſtritium mortuum, primùm quod in oppidum introferretur quod alijs non conceditur.* Lib. 4. fam. Ep. xij. Smyrn. 1. pro flac.

Apud Sicyonios etiam legem antiquam fuiſſe quæ mortuos vrbe arcebat, fidem facit Plut. *Quia verò vetus lex humari quemquam intra ſuos muros vetabat & graui legi adiuncta erat religio, Delphos miſerunt ad conſulendum ſuper ea re vatem.* Sicyonij. In Arat.

In Delo neminem ſepultum affirmat Strabo, *Rhenea inſula eſt exigua & deſerta, intra quartum à Delo ſtadium, vbi monumenta ſunt Deliorum. Nam mortuum in Delo ſepelire non fas neque cremare.* Non obſcurè de Syracuſanis Cic. *Eſt ad portas Achradinas magna ſepulchrorum copia.* Lib. 10. Delij. Syracuſani. 5. Tuſc.

Suaue ſit hic miſcere ſacra prophanis. De Abrahamo Geneſis, *Sepelierunt eum Iſaac & Iſmael filij ſui in ſpelunca duplici quæ ſita eſt in agro Ephron filij Seor Hethæi, è regione Mambre, quem emerat à filijs Heth.* Ibi ſepultus eſt ipſe & Sara vxor eius. Ioſephi Patriarchæ oſſa Iſraëlitæ ex Ægypto deportata, poſt occupatā terram ſanctam ſepelierunt Sichemæ, *in parte agri quem emerat Iacob à filijs Hemor* [c]ap. 20 Iſraëlit. Ioſue cap. vlt.

patris Sichen. Moſes ſepultus eſt ab Angelis in vale Moabitarum, *& non cognouit homo ſepulchrum eius vſque in præſentem diem*, quod habeo ex Marullo. Lazari ſepulchrum extra Bethaniam fuiſſe ex D. Ioanne aſtruitur. Ex eodem quoque Ioſephi Arimathæi extra Hieroſolymam, *Erat autem in loco vbi crucifixus eſt hortus: & in horto monumentum nouum in quo nondum quiſquam poſitus erat.* Præterea illuſtre huius rei teſtimonium extat in hiſtoria paſſionis Chriſti, poſt cuius reſurrectionem plurimos ſanctos, tumulis ſuis relictis in ſacram vrbem ingreſſos eſſe & multis apparuiſſe narrat D. Matthæus, *Et monumenta aperta ſunt: & multa corpora ſanctorum qui dormierant, ſurrexerunt. Et euntes de monumentis poſt reſurrectionem eius venerunt in ſanctam Ciuitatem & apparuerunt multis.* Chriſtianorum denique cœmeteria olim ante vrbes fuiſſe teſtatur Chryſoſtomus. Sanè Proſper Epiſcopus Aquitanicus extra vrbem ſepultus eſt in templo D. Apollinaris. Et Armenium Epiſcopum Lucanum extra vrbem elatum refert Gregorius Turonenſis.

Lib. 5. cap. 10.

Cap. 11.

Cap. 19.

Cap. 27

Chriſtiani.

Serm. de fide & lege.

CAPVT XI.

1. Cur extra vrbem mortui ſepulti & Cauſæ tres.

1 RItum Romanorum aliorumque populorum in agris ſepeliendi monuimus, nunc verò cauſas inquirimus. *Duæ ſunt*, inquit Kirchmanus, *ſi rectè rem conſideremus. vna diuina & altera ciuilis.* Diuina cauebat à pollutione ſacrorum publicorum quæ contaminanda exiſtimabant, ſi intra vrbis mœnia mortui ſepelirentur. Iul. Paulus, *Corpus in Ciuitatem inferri non licet ne funeſtentur ſacra Ciuitatis, & qui contra ea fecerit, extra ordinem punitur.* Erant enim Romani mea opinione vt exiſtimarent, quicquid Dijs ſacrum eſſet, id vel ſolo aſpectu, aut contractu rei funeſtæ contaminari: quam ob cauſam indicia funeſtis ædibus fuiſſe appoſita, ſupra monuimus. Ideo etiam flamini Diali non licebat locum in quo buſtum erat ingredi, vel mortuum attingere: Agell. *Locum in quo buſtum eſt, nunquã ingreditur, mortuum nunquam attingit.* Imo nec *tibias funebres audire* teſte Feſto. Addo ampliùs ex Seruio, *flaminicæ non* licuiſſe, *neque calceos, neque ſoleas morticinas habere. Morticinæ autem dicuntur, quæ de pecudibus ſua ſponte mortuis fiebant.* Quæ quidem habet à Feſto qui ſic loquitur, *Mortuæ pecudis corio calceos aut ſoleas fieri flaminicis nefas habetur, ſed aut occiſæ alto-*

1. cauſa.

Lib. ij. recep. ſent. tit. xxi.

Lib. 10. cap. 15.

In 4 æn.

qui, aut immolata: quoniam ſua morte extincta omnia funeſta ſunt. Ex eodem ritu ſi quando Pontifex funebrem haberet Orationem, velum ante mortuum erat, quod oculos ipſius à funere arceret. Seneca, *Tiberius Cæſar & quē genuerat & quem adoptauerat amiſit, ipſe tamen pro roſtris laudauit filium, ſtetitque in conſpectu poſito corpore, interiecto tantùm velamento quod pontificis oculos à funere arceret.* Huic Dio fauet dicens morem fuiſſe vt ſtatuæ Deorum velarentur aut transferrentur ſi quę in loco poſitæ vbi crebra ſupplicia & cædes: *Claudius delectabatur gladiatoribus & præſertim Meridianis, Ideo pleroſque ſeruos qui Dominos ſub Caio, aut Tiberio calumniati erant hoc modo perdebat. Eorum tantus fuit numerus vt Auguſti ſtatuam eo loci poſitam iuſſerit transferri, ne aut ſemper aſpiceret cædes, aut ſemper velata eſſet.* Sicque contaminari exiſtimabant ſtatuas aſpectu rei funeſtæ, quidni multo magis Pōtifices? Hinc eſt quod Viduus Deus extra vrbem colebatur: Cyprianus *Viduus Deus*, ſic dictus quòd *anima corpus viduet, quaſi feralis & funebris intra muros non habetur, ſed foris collocatur*: ne ſcilicet in eum inciderent Pontifices, ſicque polluti ſacrificare non poſſent.

Conſ. ad mart.

Lib. vlt.

De vanis Idol.

Videntur hæc inſtituta ex Iudæorum legibus promanaſſe apud quos Sacerdotibus ad mortuos acccdere vetitum fuit Leuitic. *Dixit quoque Dominus ad Moyſem: loquere ad ſacerdotes filios Aaron, & dices ad eos, ne contaminetur ſacerdos in mortibus ciuium ſuorum, niſi tantùm*

Hæc inſtituta à Iudæis promanaſſe.

in conſanguineis, ac propinquis, id eſt ſuper patrem & matrem & filium & filiam, fratrem quoque & ſororem virginem quę non eſt nupta viro: ſed nec in principe populi contaminabitur. Atque ea pręcipua cauſa eſt, cur mortuos in vrbe ſepeliri non licuerit.

Cauſſam alteram Ciuilem dixi, ne aër putrefieret. Iſidorus, *Prius autem quiſque in domo ſua ſepeliebatur: poſtea vetitum eſt legibus, ne fœtore ipſo corpora viuentium contacta inficerentur.* Addo tertiam, ne fortaſſe licentia illa ſepeliẽdi familiaris delinquendi & occiſos occultandi occaſionem daret. *2 cauſſa.* Lib. 14. Orig. c. XI.

Capvt XII.

1. *Locus ſepulchri in alieno fundo emptus. 2. Interdum donatus ijs qui carebant agris.*

Ex dictis liquet cur extra vrbem fuerint elati, & in ſuis agris ſepulti: quod ſi carerent, locum ab alio ſibi pecunia plerumque comparabant: interdum etiam quorundam ea fuit liberalitas, vt ijs in ſuo fundo locum aſſignarint; Vtrumque probatur ex antiquis inſcriptionibus: vna eſt Romæ ad cliuum Capitolinum in ædibus Lucij Buccabellæ.

D. M.

C. ASINIO. C. F. PRISCO. VIXIT AN. XX.
ET ASINIAE. C. F. IVVENILIAE VIX. AN.
XXII.
FILIIS PIISSIMIS FECERVNT
C. ASINIVS. CHRYSEROS. ET CINCIA
EVTYCHIS. PARENTES ET
SVIS LIBERTIS, LIBERTABVS POSTE-
RISQVE
EORVM. LOCVS EMPTVS A LIBERTA-
BVS
IVLIAE EPIPHANIAE

Altera eſt etiam Romæ trans Tiberim

D. M.

MACARIAE. HELIODORO. HELIODO-
RAE
FILIIS. PIISSIMIS. FECERVNT
M. PETRONIVS. CHESIMVS. ET ETETE
PARENTES. EX INDVLGENTIA DO-
MINI.
ET PATRONI. SYRAE. MAMERTINI.
QVI
LOCVM DEDIT, ET DONAVIT
ET SIBI. ET LIBERTIS LIBERTABVS
POSTERISQVE EORVM. H.M.H.N.S.
IN FRONTE. PED. VIII. IN. AG. PED.
VIII.

CAPVT XII.

I. *In qua parte Agri ſepulchra conderentur.*

1 SI fundum viæ publicæ proximum haberent mortui, in ea parte quę viam ſpectabat, ſepulchra condi iubebant. Quo fine? Vt viatores mortalitatis admonerentur. Varro, *Monumenta à monendo quæ ſunt in ſepulchris. Et ideo ſecundum viam, quò prætereuntes admoneant & ſe fuiſſe, & illos eſſe mortales.* Hoc apertè declarant antiquæ Inſcriptiones, quibus viatores, vel hoſpites ſolent compellari: ASPICE VIATOR. CAVE VIATOR. Et ſimiles. In Mart. de Paride. *Lib. 5. de lin. Lat.*

Lib. 11. Epit. 14.

Quiſquis Flaminiam teris viator
Noli nobile præterire marmor,
Vrbis deliciæ, ſaleſque Nili,
Ars & gratia, luſus & voluptas,
Romani decus & dolor Theatri,
Atque omnes Veneres, Cupidineſque,
Hoc ſunt condita quo Paris ſepulchro.

Idem in Epitaphio Glauciæ *Lib. 6. Epit. 28*

Hoc ſub marmore Glaucias humatus,
Iuncto Flaminiæ iacet ſepulchro:
Qui fles talia, nihil fleas viator.

Lipſius, *Præcipuum ornamentum id fuit, quòd monumenta & ſepulchra paſſim ad viam adſita, & latus vtumque prætexebant. Quàm pulchrè ille aſpectibus viantibus? quanta & ſeriorum &* *Lib. 3. admir. cap. 10.*

iocorum materies? Illic illuſtrium ingeniorum, aut clarorum virorum memoria & Inſcriptio: alibi libertorum, ſeruorum, ſcortorum ſuperba monumenta. Mirari, dolere, illudere, etiam deteſtari occaſio erat: & quid in tot titulis & Inſcriptionibus paſci? Quædam à meliore ingenio & ſcitæ; quædam aliqua nota aut inuentiuncula ſpectabiles: & iſtæ quæ hodie extant, dicent. Ita me Deus, iucundum aſpectum! Et ego ſi in tali via remorer, ſubſiſtam, indormiam.

PETRI MORESTELLI
DE
IVSTIS FVNEBRIBVS
LIBER QVARTVS.
CAPVT I.
1. *Viæ iuxta quas ſepulchra erant condita in agris Romæ.*

1 ME viæ iuxta quos condita ſepulchra in agris, vocant: hæ præcipuæ.

APPIA,
FLAMINIA,
LATINA,
AVRELIA,
LAVRENTINA,
LAVICANA,
PRÆNESTINA,
OSTIENSIS,
SALARIA,
TIBVRTINA,
ARDEATINA,
NOMENTANA.

De ſingulis totidem capitibus agere mihi animus eſt.

CAPVT II.
DE VIA APPIA.

1. *Viarum regina. 2. Quis ſtruxerit. 3. Eius longitudo. 4. Latitudo. 5. Spectabilis. 6. Capuam vſque munita. 7. Quis Brunduſium vſque muniuerit. 8. Quidam allati ex Ethnicis in ea ſepulti. 9. Quidam ex Martyribus.*

Mirifica hæc via, cùm dicat Poëta, 1
Appia longarum teritur Regina viarum:
De qua Procopium audi, *Hanc Appius Romanorum Cenſor ante annos nongentos ſtruxerat,* 2
& à ſe dederat nomen. Longitudinem eius, quinque dierum ſpatio vir expeditus poſſit emetiri. Ab 3
Vrbe Roma Capuam pertinet, ea latitudine, vt duo currus ex aduerſo obuij, libere queant peruadere, 4
& commeare. Et eſt ſanè hæc via præter cæteras ſpectabilis: ſiquidem Appius ex alia & longinqua tunc, vt reor regione excisos lapides & hos quidem ſaliceos, ac ſuopte ingenio duriſſimos in hanc viam vehendos curauit. Quos planos deinde ac læues redditos & quadratos inciſione factos iunxit, & in ordine locauit, nihil metalli vel alterius rei 5

inſerendo. Sunt tamen ita connexi & validè inter ſe hærent vt ſpeciem viſentibus præbeant, non coniunctos ita, ſed congenitos eſſe. Et quamuis iam tot ſæculis atterantur aſsiduis plauſtris iumentiſque, tamen neque ſerie ſua vel minimum exeunt & dimouentur, neque franguntur, aut læuorem ſuum amittunt. Quem locum diligenter examinat & librat Lipſ. Qui etiam paulo poſt notat ex Frontino *Appiam aquam* inductam eſſe ab eodem Appio Claudio Cenſore, *qui & viam Appiam à porta Capena vſque ad vrbẽ* L.b.3. admir. cap. 10.

6 *Capuam muniendam curauit.* Neque potuit vlterius cùm nec vlteriores tuñc Romani fines. Quis autem longiùs, & Brunduſium

7 vſque muniuerit, in obſcuro eſt; Munitam tamen conſtat ex Strabone, *Viam Appiam Brunduſium vſque Aratam* faciente. Producta Lib. 5. igitur. An à Iulio Cæſare, quem Plutarchus ſcripſit *Appiæ curatorem factũ, plurimum pecuniæ in eam impendiſſe?* An ab Auguſto, qui pleraſque omnes vias per Italiã ipſe, aut per alios muniuit? *Nam Plinio accedere non poſſum* (inquit Lipſ.) *qui Appium, viam Brunduſium vſque lapidibus ſtrauiſſe ſcribit, vnde illa Appia dicta. Nam hoc ſane certum, loca ea id æui, hoſtilia aut aliena Romanis fuiſſe. Tota autem hæc longitudo eſt milliarium circiter* CCCL.

In illa autem via ſepultos ex Ethnicis ha-

8 bes.

POMPONIVM ATTIC.
ANTONIVM GETAM,
GALLIENVM IMPERAT.
M. T. CIC. FILIAM TVLLIOLAM &c.
CORVVM ALITEM.

In eius vita. Pomponius quidem Cornelio nepote aſſerente, *Sepultus eſt iuxta viam Appiam ad quintum lapidem in monumento Q. Cæcilij auunculi ſui.*

Antonium Getam illatum eſſe *in Maiorum ſepulchrum, hoc eſt Seueri, quod eſt in Appia Via euntibus ad portam dextram* teſtatur Ælianus Spartianus.

Gallienum Imperatorem in eadem via vult ſepultum eſſe Sextus Aurelius.

Lib. 3. c. 2. Pro Tulliola Alex. ab Alex. *Memini dum Romæ agerem in vetuſtis ſepulchris, quæ in Via Appia viſuntur inter ædificia hortoſque, interque coagmenta lapidum erutum cadauer fuiſſe, multo æuo vetuſtum, adoleſcentulæ mulieris facie, capillo, oculis, naribus, & reliquis lineamentis prorſus integris & incorruptis: niſi quod veſtigia liquaminũ & vnguentorum quibus delibutum fuerat, apparebant: recenti ſpecie, Inſcriptione nulla, qua nomẽ defunctæ innoteſceret. Pomponius tamen vir vt in ea ætate, veterum literarum impenſe doctus, Tulliolam M. Tullij Cic. filiam, de cuius obitu ad Seruium Sulpitium ſunt Epiſtolæ: aut Priſcillam Abaſcantij de qua Sylua Papinij extat fuiſſe auguratur. Id quibus argumentis aſſeueraret, cum nulla inſcriptionis veſtigia extarent, prorſus neſcimus.*

Plinius Coruo Aliti funus innumeris celebratum exſequijs refert, *Conſtratumque lectum ſuper Æthiopum duorum humeros, præcedente Tibicine & coronis omnium generum ad rogum vſque, qui conſtructus dextera viæ Appiæ ad ſecundum lapidem in campo Rediculi appellato, fuit.* Non ſit modus, ſi omnes Ethnicos in hac via ſepultos dicam: habe etiam ex Martyribus

Lib. 10. cap. 43.

9 ſanctos

ZEPHERINVM,
STEPHANVM,
SIXTVM SECVNDVM,
CORNELIVM,
ANICETVM SYRVM,
SOTHEREM,
CAIVM,

} *Pontifices*

FELICISSIMVM,
AGAPITVM,
IANVARIVM,
MAGNVM,
INNOCENTIVM,
STEPHANVM,

} *Diaconos.*

De Stephano illud audi. *Antonio Imperatore Martyrio coronatus eſt, & ſepultus via* Appia *prope Cæmeterium Calyxti ſeptimo Calen. Septembris.*

Ex Pont. de*cretis.*

De Steph. pontifice quid? *Illi ſolemnia Miſſarũ* prficienti *aduenientibus Imperatorum ſatelliti-*

Ex Pont. & *geſtis.*

bus, in ſua ſede caput ei abſcinditur. Corpus cũ eadem conſperſa martyris ſanguine, à clericis ſepultũ eſt in Cœmeterio Calyxti quarto Non. Auguſti.

Audio ab Imperatore Decio accerſitum Cornelium (is miſſus fuerat ab eodem in exilium) *quem plumbatis cædi raptumque ad Martis ſimulachrum ſacrificare iubet: hanc impietatẽ cum deteſtaretur ei caput abſciſſum eſt decimo octauo Calend. Octob. cuius corpus beata Lucina clericis adiutoribus humauit in arenaria prædij ſui prope cœmeterium Calyxti.*

Anicetus item *propter Chriſti fidem Martyrio coronatus, ſepultus eſt via Appia, in cœmeterio, quod poſtea Calyxti appellatum eſt, decimo quinto Calend. Maias*

Ex pontificali.

At vbi Sother? In eodem ſepelitur, *more Maiorum menſe Decembri.*

Ex pont. Damaſi & Gratiano de conſec. diſt. 2.

Caius *Diocletiani crudelitatem in Chriſtianos fugiens, aliquandiu in ſpelunca delituit: verum octo poſt annos vnà cum Gabino fratre Martyrij coronam conſecutus eſt ſepultuſque in Cœmeterio Calyxti decimo Cal. Maij* vt ait Damaſus.

In pontificali.

Sed planè omiſeram Sixtum ſecundum *qui vna cum ſex Diaconis, Feliciſsimo, Agapito, Ianuario, Magno, Innocentio, Stephano interfectus in Cœmeterio Calyxti ſepultus* VIII. Idus Auguſti: *Diaconi verò in Cœmeterio Prætextali.*

Ex geſtis Laurent. & pont.

CAPVT

CAPVT III.

DE FLAMINIA.

1. *A quo nomen habuerit.* 2. *Ex hac via tota Roma videbatur.* 3. *Qui in ea habuerunt ſepulchra.*

HÆc via à porta Flumentana initium ha-
1 buit & nomen à *C. Flaminio* iterum Cō-
ſule, qui ad locum *Traſimenum* cum quinde-
cim millibus ab Annibale cæſus eſt. Sūt qui
dicant à filio *Flaminij* ſtratam, ſed quidam
cēſent à patre cœptam, à filio perfectam. Ab
vrbe per Tuſciam & Vmbriam Ariminum
vſque pertinebat. Ex hac via tota Roma ſpe-
2 ctari poterat. *Totaque flaminia Roma videnda*
via. Mart. Lib. 10.

3 In hac fuit ſepulchrum

PARIDIS PANTOMINII
Et
GLAVCIÆ.

CAPVT IV.

DE VIA LATINA.

1. *Qui in ea ſepulti.*

1 DE hac Iuuenalis, Satyr. 5.
Cliuoſæ veteris dum per monumenta Latinæ.
Quo verſu in ea fuiſſe ſepulchra, videre eſt.
In hac ait Kirchmanus, *teſtamēto inferri voluit.*

SEMPRONIVS TVCIDANVS
Et
GALLVS FAVONIVS IOCVNDVS,

Qui filios ſuos hæredes ſcripſit,

HAC TAMEN CONDITIONE VT AB VRBE ROMA HVC VENIANT, ET OSSA MEA INTRA QVINQVENNIVM EXPORTENT E LVSITANIA, ET VIA LATINA CONDANT SEPVLCHRO MARMOREO.

CAPVT V.

DE AVRELIA.

1. *A quo traxerit nomen.* 2. *Qui in ea ſepulti fuerint.*

NOmen traxiſſe ſuſpicor, vel ab *Aurelia* Cæſaris Dictatoris matre; vel ab *Aurelia* familia Romæ in primis Illuſtri *à Sabinis oriunda* (vt Feſto credimus) *cui locus publicè deſignatus erat in quo Soli ſacra faceret.* In hac ſepultum lego 1 2

{GALBAM

In eius vita, Apud Suetonium. *Serò tandem diſpenſator Argius in priuatis eius hortis Aurelia via ſepulturæ dedit.*

Subiungam

{CALYXTVM *papam*,
PANCRATIVM,
RVFINAM &
SECVNDAM *ſorores.*

Calyxtus, inquit, Damaſus, *martyrio coronatus, illatus in Cœmeterium Calepodij via Aurelia tertio ab vrbe lapide pridie Idus Octobris.*

Pancratius quatuordecim annos natus virili virtute, & præſtanti in Chriſtum fide, de Aureliani *& Dæmonum immanitate, datis fortiter ceruicibus, triumphauit. Cuius corpus Octauilla matrona noctu ſuſtulit & vnguentis delibutum via Aurelia ſepeliuit.* Ex geſtis.

Rufina & Secunda *Extra vrbem via Aurelia miliario decimo capite plectuntur. Quarum corpora à Plautilla matrona in eius prædio ſepulta.* Ex geſtis.

CAPVT VI.

DE LAVRENTINA.

1. Vnde dicatur. 2. In ea Ancillæ Cæſaris Augusti monimentum.

1 LAurentina vnde? Fortè à Laurento Ciuitate Latij, vel à Laurentia vxore Fauſtuli paſtoris Amulij, quæ Romulum & Remum expoſitos nutriuit, in cuius honorem *Laurentalia* fuerunt inſtituta, cur non & via
2 eius nomine appellata? In ea Auguſtus Cæſar Ancillæ ſuæ quinque liberos vno partu enixæ monimentum fieri iuſſit Agel. *Sed & Diuo Auguſto imperante, qui temporum eius hiſtoriam ſcripſerunt, ancillam Cæſaris Auguſti in agro Laurente peperiſſe quinque pueros dicunt, eoſque pauculos dies vixiſſe, matrem quoque eorũ non multò poſtquam peperit, mortuam, monimentumq; ei factum iuſſu Auguſti in via Laurentina, inque ſcriptum eſſe numerum puerperij eius de quo diximus.* Lib. 10. cap. ij.

CAPVT VII.

DE LAVICANA.

1. *Qui in ea ſepulti ſint.*

IBi ſitus DIDIVS IVLIANVS.

De quo Spartianus, *Corpus eius à Seuero vxori Manliæ Scantillæ ac filiæ ad ſepulturam eſt redditum & in proaui monumento tranſlatum milliario quinto, viâ Lauicanâ*. Sed quos in ea humus iniecta contexit?

Cromatij præfecti vrbis filium TIBVRTIVM,

Quatuor coronatos. SEVERVM, SEVERIANVM, CARPOPHORVM, VICTORINVM,

Summos ſculptores. CLAVDIVM, NICOSTRATVM, SYMPHORIANVM, CASTORIVM, SIMPLICIVM,

Ad Tiburtium redeo qui *extra vrbem ductus ac via Lauicana tertio ab vrbe lapide ſecuri percuſsus ibi à Chriſtianis ſepelitur*. Quæ ſequuntur, *Coronatos* vnà cum *Sculptoribus* commendant. *Seuerus, Seuerianus, Carpophorus & Victorinus fratres in perſecutione Diocletiani. Deorũ cultum liberè deteſtantes plumbatis cæſi in verberi-*

Ex Martyr.

bus vitam pro Chriſti nomine profuderunt. Quorũ corpora canibus obiecta cùm ab illis intacta diu fuiſſent, ſublata à Chriſtianis, via Lauicana tertio ab vrbe lapide in Arenaria ſepeliuntur prope ſepulchrum Sanctorum Martyrum Claudij, Nicoſtrati, Symphoriani, Caſtorij & Symplicij. qui eodem Imperatore paſſi erant, quod cum eſſent ſummi ſculptores, nullo modo adduci potuerant, vt Idolorum ſtatuas facerent.

CAPVT VIII.

DE PRÆNESTINA.

Dicta eſt à *Præneſte* oppido Latij ſecundo ab vrbe lapide in qua ſepulchrum Q. Attæ.

CAPVT IX.

DE VIA OSTIENSI.

Sic dicitur quod *Oſtiam* verſus ducat, ea nunc S Pauli porta appellatur, quod in hac via fuerit ſepultus *Oſtia eſt vrbs in oſtijs Tiberinis ſita. A quo dicta. Qui in ea ſepulti.*

{ *D. Paulus* } teſte Prudentio.

Sepulti & { TIMOTHEVS *Antiochenus,* FELIX, *presbyter,* ADAVCTVS *&c.* } *prope ſepulchrum B. Pauli.*

Romæ via oſtienſi paſſio Beati felicis presbyteri, ſub Diocletiano & Maximiano Imp. qui poſt equulei vexationem, data ſententia, cùm duceretur ad decollandum, obuius ei fuit quidam Chriſtianus, qui dum ſe Chriſtianum eſſe ſponte profiteretur, mox cum eodem pariter decollatus eſt. Huius nomen *Ex Martyr.*

ignorantes Chriſtiani Adauctum eum appellauerunt, eò quod S. Felici auctus ſit ad coronam.

CAPVT X.

DE SALARIA.

1. ***Huius viæ initium.*** 2. ἔτυμον. 3. *Sepulti in ea.*

TAcitus initium ponit viæ *Salariæ* à porta Collina. Dicta eſt autem hæc via à ſale. 1
Sextus Pomp. *Salaria via Romæ eſt appellata, quia per eam Sabini ſal à mari deferebant.* Accedit ad hanc viam Plin. *Apparet ex nomine Salariæ viæ, quoniam illa ſal in Sabinos portari conſueuerat.* Obſeruauit Cornutus in hac eſſe ſepulchrum 2

Lib. 31. cap. 7.

{ LICINII tonſoris

Pretioſi operis in eoque ſepultum: *Sepultus*, inquit, *via Salaria prope vrbem ad lapidem ſecundum.*

De hoc nomine non inuenuſtum Varronis Epigramma fertur,

Marmoreo Licinus tumulo iacet: at Cato paruo:
Pompeius nullo: quis putet eſſe Deos?

Ibi quoque ad ſepulturam

Dati fuerunt { CHRISANTHVS, Et DARIA } *Coniuges,*

Dati & { MARCELLINVS, Et MARCELLVS, } *pontifices*

Cum Marcellino	CLAVDIVS, CYRINVS, ANTONINVS.	
Non debent omitti	CYRIACVS, LARGVS, SMARAGDVS, &c.	*Diaconus,*
Nec	POTENTIANA, Et PRAXEDES,	*Virgines & ſorores.*

Chriſanthus quidē, & *Daria in Arenariam, quæ eſt via Salaria ducti, effoſſa terra lapidibus obruti, parem Martyrij coronam adepti ſunt.* MARCELLO *Maxentius beſtias cuſtodire iubet, qui propter loci fæditatem obdormiuit in Domino, cuius corpus in cœmeterio Priſcillæ, via Salaria à beata Lucina ſepultum eſt decimo ſeptimo* cal. Feb.

Exgeſtis per not. Rom. Ec. Armenium & Verinū. Exgeſtis Tom. 2. Surij.

Diocletianus vnà *cum tribus alijs chriſtianis* Claudio, *Cyrino & Antonino Marcellinum capite plecti iubet. Quorum corpora protecta, cum triginta ſex dies iuſſu Imperatoris ſepultura caruiſsēt beatus Marcellus à Sancto Petro in ſomnis admonitus, presbyteris & Diaconis hymnis ac luminibus adhibitis honorificè ſepelienda curauit in cœmeterio Priſcillæ, via Salaria.* CYRIACVS *cum Largo et Smaragdo alijſque triginta ſecuri percuſſus eſt via Salaria ad hortos Saluſtianos. Quorum corpora in eadem via ſeptimo Calend. Aprilis ſepulta à Ioanne presbytero, poſtea ſexto Idus Auguſti à Marcello pontifice & Lucina nobili fœmina lineis velis inuoluta & pretioſis vnguentis condita in ipſius Lucinæ prædium via Oſtienſi, ſeptimo ab vrbe lapide tranſlata ſunt.*

Exgeſtis Marcel. Papæ.

CAPVT XI.

DE TIBVRTINA.

1. *Huius ἔτυμον. 2. In hac monumentum Pallantis Claudij Cæſaris liberti. 3. Sancti in ea ſepulti.*

VIa Tiburtina deducitur à *Tibure* ciuitate 1
in *Sabinis* decimo ſexto ab vrbe lapide. 2
In qua via intra primum lapidem fuiſſe fertur monumentum

PALLANTIS *claudij cæſaris liberti,*

Splendidum & arrogantiſſimo Titulo.

In geſtis etiam videre eſt in eadem conſtitutos 3

Septem fratres CRESCENTIVM, IVLIANVM, NEMESIVM, PRIMITIVVM, IVSTINVM, STACTEVM, EVGENIVM. *S. Symp. filios*

Poſtridie eius diei, qui fuit decimo quinto Cal. Auguſti, ſeptem fratres ſinguli ad palum alligati variè ſunt interfecti. Creſcentio guttur ferro tranſfigitur: Iuliano pectus confoditur. Nemeſio cor trãſuerberatur: Primitiuo trayjcitur vmbilicus: Iuſtinus membratim ſecatur: Stacteus telis configitur: Eugenius à pectore in duas partes diuiditur. Ita ſeptem

ſeptem hoſtiæ Deo gratiſsimæ ſunt immolatæ. Corpora in altiſsimam foueam proiecta ſunt via Tiburtina nono ab vrbe lapide, quæ poſtea Romam tranſlata, condita ſunt in Eccleſia Sancti Michaelis in foro piſcario.

CAPVT XII.
DE ARDEATINA.

1. ἔτυμον. 2. Qui in ea humati fuerint.

1 AD *Ardeatinam* imus viam; cui nomen impoſitum ab *Ardea* vrbis nomine in Latio, *Turni* & *Rutulorum* regia. In hac hu-
2 mati fuerunt

Sancti
- MARCVS,
- MARCELLIANVS,
- NEREVS, } *fratres*
- ARCHILEVS, } *fratres*
- PETRONILLA, } *S. Petri filia.*

MArcus quidem *&* *Marcellianus* diem noctemque in tormentis diuinas laudes canentes, denique telis transfixi, ad Martyrij gloriam peruenerunt: quorum corpora via Ardeatina ſepulta ſunt. PETRONILLAM diuini ſponſi amore flagrantem, vbi Euchariſtiam ſumpſiſſet, ad cœleſtes nuptias euocauit. Cuius corpus in via Ardeatina ſepultum, poſtea à Paulo primo pontifice in Baſilica principis Apoſtolorum tranſlatum eſt.

In geſtis S. Sebaſtiani.

Ex geſt.

NEREI & ARCHILLEI *fratrum corpora ab Auſpicio eorũ diſcipulo, Domitillæque educatore in nauiculam impoſita & ad cryptam arenariam delata ibi ſepulta ſunt in prædio Domitillæ via Ardeatina ſecundo ab vrbe lapide, prope ſepulchrum ſanctæ Petronillæ filiæ B. Petri.*

CAPVT XIII.
DE NOMENTANA.
1. ἔτυμον. 2. Sepulti in ea.

NOMENTANA via erat qua *Nomentum* ibatur. Sepulti ibi fuerunt 1

2

ALEXANDER	*Papa,*
EVENTIVS	*Presbyter,*
THEODOLVS	*Diaconus,*
NICOMEDES	*Presbyter,*
AGNES	*Virgo.*

Ex geſt. *Alexander,* inquam, *qui Martyrio coronatus eſt, vnà cum Euentio presbytero & Theodolo Diacono, ſepultuſque eſt via Nomentana tertio ab vrbe lapide eodem in loco vbi ſecuri percuſſus fuerat.* Ex paſſione per S. Marcellum. *Nicomedes plumbatis cæſus, in eo Martyrio animam Deo reddidit. Cuius corpus cùm Flaccus comes in profluentem Tiberim proijci imperaſſet, Iuſtus Nicomedis clericus diligenter conquiſitum ad muros vrbis via Nomentana honorificè in ſepulchro condidit.*

Serm. 90. Ambroſius de AGNETE: *Aſpaſius ira concitatus eam ſecuri percuti* iuſſit, *duodecimo Calend. Febr. Cuius corpus parentes in ſuo prædio via Nomentana ſepelierunt.*

PETRI MORESTELLI DE IVSTIS FVNEBRIBVS LIBER QVINTVS.

CAPVT I.
De locis publicis ſepulturæ deſtinatis.

HActenus de priuatis ſepulturæ locis dictum: iam de publicis, quæ erant,

Illuſtrium { *Virorum,* Et *Fæminarum.*
vel
Pauperum {

CAPVT II.
De locis virorum illuſtrium ſepulchris deſtinatis.

HÆc duo erant potiſſimum,

Campus { MARTIVS & EXQVILINVS.

CAPVT III.

DE CAMPO MARTIO.

1. *Quis.* 2. *Vnde dictus.* 3. *Varia in eo exercitia.* 4. *In eo illuſtrium virorum monumenta.*

CAmpus Martius fuit locus extra vrbem 1
Romam prope portam *Flumentanam*:
Martius dictus, eo quod Marti ſacer, vel di- 2
catus eſſet. Varia ludicra in hoc campo exer-
cebantur: Hîc enim fere ſchola erat militiæ 3
Romanæ vbi Iuuentus ad palum omni genere armorum & quidem veris duplo grauiorum exercebatur, caput petendo, lateribus inſidiando, poplites ſuccidendo, inſiliẽdo, punctim potius quàm cæſim feriendo, & interim tamen aſſiduè ſeſe protegendo, item iaculando. Pars ibi Tyronum pilis, lapidibus, ſagittis, manu, funda, arcu iaculandis exercebatur. Tum verò ſaltu foſſæ latitudinem aut valli altitudinem ſuperare, præcipuè autem curſu locum occupare, fugientẽ aſſequi conſueſcebat. Erant etiam equi lignei in cápo vt inſilire, deſilire, dextrâ, læuâ, inermis, armatus, diſtricto etiã gladio futurus eques addiſceret, veros etiam equos domaret & futuris prælijs aſſuefaceret. Quid? tumultu exorto delectus in eo habebatur: clari viri mor-
tui ſepeliebantur. Strabo; *Itaque Romani hunc* 4

locum maximè ſacrum & venerabilem rati, illuſtriſsimorum virorum ac mulierum monumenta ibi collocarunt. Quorum?

SYLLÆ, Appian. lib. 1.
HIRTII, Epiſt.
PANSÆ, L. uij.
DRVSI, CXIX.
OPPII, Suet. in
IVLIÆ. Claudio

Collocarunt, inquam; ſed non ſine publico Senatus decreto. Dio lib. 48. Idem.

CAPVT IV.

DE CAMPO EXQVILINO.

1. *In eo ſepulti viri illuſtres.*

IN campo Exquilino datum nõnumquam
1 publicè locum, colligere eſt ex Cicerone Philipp. 9.
qui cenſet hunc honorem Ser. Sulpicio in legatione populi Romani vita functo tribuendum: *Vtique locum ſepulchro in campo Exquilino C. Panſa Conſul, ſeu quo alio in loco videtur, pedes triginta quoque verſus deſignet, quo Ser. Sulpitius inferatur. Quod ſepulchrum, ipſius, liberorum, poſterorumque eius ſit: uti quod optimo iure ſepulchrum publicè datum eſt.*

CAPVT V.
DE LOCIS PAVPERVM.
I. *Hæc fuerunt duplicia.*

QVÆ iſta? 1

Fuerunt { PVTICVLI *ſiue* PVTICVLÆ, *&* CVLINÆ.

Lib. 4. de ling. lat.

PVticuli, pauperum & vilium mancipiorum erant: Culinæ inopum funeribus deſtinatæ. De Puticulis Varro. *Extra oppida à puteis puticulæ, quòd ibi in puteis obruebantur homines. Niſi potius vt Ælius ſcribit, Puticulæ quòd putreſcebant ibi cadauera proiecta, qui locus publicus vltra Exquilias.*

Puticuli in hortos conuerſi. Lib. 1. Sat. 8.

Hos puticulos aut certè eorum aliquot Iugera Auguſtus Cæſar conceſſit Mecœnati qui hortos ibi colere cœpit, de quibus Horat.

Nunc licet Exquilijs habitare ſalubribus, atque
Aggere in aprico ſpatiari: quo modo triſtes
Albis informem ſpectabunt oſſibus agrum.

Rectè ſalubres vocat Exquilias: Loca enim ſalubria ſunt in quibus amœnitates ſunt, antea verò albebant oſſa miſerorum. In hortos ſic cōuerſis Exquilijs, Auguſtus alia loca ſuburbana (vt notat Kirchmanus) ſepulturæ deſtinauit. *Quę fortean*, inquit, *Culinæ iſtæ fuerint*, 2 *de quibus Agentinus Vrbicus ad Iulianum Frontinum.* Quid ille? *Sunt* ait, *in Suburbanis loca publica inopum deſtinata funeribus quę loca Culinas appellant.*

Lib. 2. cap. 24. Lib. 1. de controu. agror.

CAPVT VI.

1. *Simile diſcrimen ſepulchrorum apud Hebræos 2. Simile etiam apud Chriſtianos.*

1 APud Hebræos quoque diſcrimen huiuſmodi ſepulchrorum erat

{ PLEBEIORVM,
DITIORVM,
EXTERORVM,
REGVM.

Primum patet in Ioſia Rege demoliente Idola quæ in templum Dei irrepſerant, *Et efferri lucum de domo Domini foras Hieruſalem in Conualle Cedron, & combuſsit eum ibi & redegit in puluerem & proiecit ſuper ſepulchra vulgi*: Plebeiorum. 4. Reg.

Secundum ex monumento Ioſephi Arimathei quod in horto ſuo habuit & in quo ſepultus eſt Dominus: *Erat autem in loco vbi crucifixus eſt, hortus: & in horto monumentũ nouum, in quo nondum quiſquam poſitus erat.* Ditiorũ. Ioan. c. 19.

Tertium ex Matthæo; *Principes acceptis argenteis dixerunt, non licet eos mittere in Corbanã: quia pretium ſanguinis eſt. Conſilio autem inito emerunt ex illis agrum figuli in ſepulturam peregrinorum, propter hoc vocatus ager ille Haceldama, vſque in hodiernum diem.* Cap. 27 Ager ſanguinis.

Quartum ex Chron. *Dormiuitque Ozias cum patribus ſuis & ſepeliuerunt eum in agro regalium ſepulchrorum, eo quod eſſet leproſus.* Sicque olim cum apud Romanos, tũ Hebræos ſepultura Cap. 26

Duplex erat { COMMVNIS, Et PRIVATA.

Hodie Chriſtianis ſepulturæ in communi fiunt Cœmeterio, vel Eccleſiæ: ibi tamẽ quędam loca ſunt certis familijs, vel perſonis interdum deſignata quæ non poſſunt à Curionibus illis inuitis communicari: Conradus Brunus latè hoc explicat. 2

Lib. 4. de Cær. c. 2. tit. de ſept.

CAPVT VII.

1. *Poſt leges latas etiam clari viri ſepulti ſunt in vrbe virtutis cauſa. 2. Familiæ quædam. 3. Imperatores. 4. Veſtales. 5. Tandem vnicuique permiſſum lege abrogata.*

HOc capite notandum, quemadmodum ante; ſic etiam poſt latas XII. tabulas, fuiſſe quoſdam in vrbe ſepultos: quos tamen legibus ſolutos virtutis cauſa id conſecutos fuiſſe Cicero exiſtimat: *Claros viros credo Tite fuiſſe, aut eos quibus ante legem virtutis cauſa tributum eſt, vt Publicolæ & Tuberto, quod eorũ poſteri tenuerunt: aut eos ſi qui hoc vt* C. *Fabricius virtutis cauſa ſoluti legibus, conſecuti ſunt.* 1

Lib. 2. leg.

Familias etiam 2

{ CINCIAM,
CLAVDIAM &c.

In

in vrbe monumenta habuiſſe docent clarè Feſtus & Sueton. Feſtus quidem de prima: *Cincia locus Romæ vbi Cinciorum monumentum fuit.* De Claudia verò Sueton. *Agrum inſuper trans Anienem clientibus locumque ſibi ob ſepulturam ſub Capitolio publicè accepit.* In Tiberio.

3 Quin etiam Imperatorum qui hoſtes bello domuiſſent, vel armis Rempublicam auxiſſent, cineres in vrbem ferre licebat, primùmque Traianum Auguſtum ſepulchrum in foro habuiſſe accepimus: Eutropius, *Solus omnium Imperatorum intra vrbem ſepultus eſt. Oſſa eius collocata in vrna aurea in foro quod ædificauit ſibi, columna ibi poſita; ſunt: cuius altitudo* cxi. *pedes habet.*

4. Nequeo miſſas facere Veſtales quibus ob ſacram dignitatem ſepulchra intra vrbem data fuerunt, crede Seruio: *Virgines Veſtæ quia legibus non tenentur, in ciuitate habent ſepulchra. Denique etiam nocentes virgines Veſtæ, licet viuæ, tamen intra vrbem in campo ſcelerato obruebantur.* Pro quâ re vltima verba Dionyſij apponi digna: Lib. ij. *Viuæ funebri ritu & pompa efferuntur, amicis ac cognatis cum luctu & lachrymis comitantibus. Delatæ autem ad portam Collinam intra muros ſubterranea in cella cum funeralibus ornamentis, deponuntur.* Et Plutarch. *Sceleratus campus proximè portam Collinam, in quo virgines Veſtales quæ inceſtum fecerunt, viuæ defodiuntur.* In Numa.

5 Verum lex de non ſepeliendis mortuis in vrbe paulatim exoleuit & non ſolùm tacita conſuetudine, ſed etiam ſingulari edicto

Imp. *Leonis* abrogata eſt permiſſumq; vniuſcuiuſq; arbitrio, ſiue in vrbe vellet mortuum ſepelire, ſiue in ſuburbio : Nouel.

53. NE IGITVR VLLO MODO INTER CIVILES HAEC LEX RECENSEATVR SANCIMVS : QVIN POTIVS, VT A CONSVETVDINE RECTE COMTEMNITVR, SIC ETIAM DECRETO NOSTRO PRORSVS REPROBATVR. QVICVNQVE AVTEM SIVE EXTRA MVROS SIVE INTRA CIVITATEM SEPELIRE MORTVOS VOLET PERFICIENDAE VOLVNTATIS FACVLTATEM HABET.

PETRI MORESTELLI
DE
IVSTIS FVNEBRIBVS
LIBER SEXTVS.
CAPVT I.

1. Pyra quid ſit. 2. Erecta ad cremandum cadauer. 3. Eadem ara vocata. 4. Quî differat Rogus à Pyra. 5. Quî buſtum. 6. Rogus cur ſic appellatur.

DE elatione in vrbem vel agros iuxta vias publicas, hactenus: nunc de *Pyra* ibi extructa & cadauere in eam imponendo.

1 *Pyra* ergo lignorum ſcilicet congeries in eo loco erigebatur vbi cremandus erat mortuus. Huius rei teſtem videor habere idoneũ Virg.

2 *At regina graui penetrali in ſede ſub auras* 4.æneid.
Erecta ingenti tædis atque ilice ſecta &c.

1.æneid. Eiuſdem verba ſunt,

Innumeras ſtruxere pyras.

6.æneid. Et de Miſeno,

Principio pinguem tædis & robore ſecto,
Ingentem ſtruxere pyram.

Ibidem §

——aramque ſepulchri
Congerere arboribus.

Quid his vult? Nihil aliud quam pyram congeſtis arboribus ſtruere, ad corpus Miſeni ibidem tanquam in ara comburendum. Et quia hoc quoddam genus ſepulturæ erat (etſi poſtea conderentur cineres) vocat aram ſepulchri, ipſam *pyram*. Cum Marone videtur mihi coniugendus Silius Italic.

Lib.10. de fun. Pauli.

Sublimem eduxere pyram.

Et Ouid.

Des tua ſuccenſæ membra cremanda pyræ.

ROGVS eadem eſt lignorum congeries ad cremanda cadauera, quæ ita dicitur cum ardere cœpit: *Buſtum* verò iam exuſtum. In Tullio de *Rogo* iſta: *Siquidem ad mortem proficiſcens Calanus Indus, quum aſcenderet ad rogum ardentem: ô præclarum diſceſſum*, inquit, *è vita, quum vt Herculi contigit, mortali corpore cremato in lucem animus exceßerit*. Et iterum, *Metellum multi filij, filiæ, Neptes, Nepotes in rogum impoſuerunt*. Facit huc Maronis illud. 4 5

1. de diuin. 1. Tuſc. 4.Geor.

Impoſitique rogis iuuenes ante ora parentum.

Silius non nocet,

Ardentemque rogum media ſpectabat ab vnda.

Mantuan. iuuat,

Conflagrante rogo, non eſt deterrita flammis.

At cur Rogus appellatur? Quod in eo Dij Manes rogentur. Indicat Plaut. *In Man.*

Age ſane igitur, quando æquum oras
Quem mox incendo rogum.

CAPVT II.

1. Pyræ pro qualitate perſonarum. 2. Lex 12. prohibens ligna polire. 3. Ex quibus lignis confici ſolebat. . Papyrus huic rei adhibita cum picea & pice. 5. Quas arbores intexerent. 6. Cupreſſo rogi circundati. 7. Cur.

1 RAtionem pyræ extruendæ ex Alex. ab Alex. ſubtexo. *Eam pyram pro dignitate & honoribus quibus in vita functus erat & prout ampliſsimos Magiſtratus & imperia geſſerat, modo maiorem, modo minorem* extruxiſſe ait,
2 fuiſſeque *lege xij. tab. cautum ne de lignis politis extrueretur*. Lex eſt ROGVM ASCIA NE POLITO: Cur? quia ſolebant Romani nimio quodam faſtu, nimioque ſumptu exornare ſepulchra, id hęc lex prohibet & iubet è rudibus &
3 impolitis lignis pyram confici. Aſcia enim fabrorum lignariorum inſtrumentum eſt, quo ad aſpera ligna polienda vtuntur. Ad-
4 dit Alex. ab Alex. *In hac extruenda id ſeruatum vt præter arida ligna papyrum quoque quo facilius*

cremarentur, apponerent. Hoc aiebat Martial.

Lib. 10. Ep. 85. ad num. *Dum leuis arſura ſtruitur Libitina papyro.*

Intexebant eandem ob cauſam piceam, arbor enim illa pingui abundans reſina & pice flammam facilè concipit, & reliquam pyræ materiam facile ſuccenſura eſt. Virg.

Procumbunt piceæ.

6. æneid. Teſtatur vetꝰ inſcriptio picẽ quoq; adhibitã: NEC EX EORVM BONIS PLVS INVENTVM EST, QVAM QVOD SVFFICERET AD EMENDAM PYRAM ET PICEM QVIBVS CORPORA CREMARENTVR.

Intexebant quoque laricem, taxum, pinũ, fraxinum aliaſque arbores quę ignem non difficulter & caperent & nutrirent: Has Poëtæ ſpectarunt: Virg. 5

6. æneid.

——ſonat icta ſecuribus Ilex,
Fraxineæque trabes, cuneis & fiſſile robur
Sciditur: aduoluunt ingentes montibus ornos.

Æneid. Aduocemus locum eiuſdem ex lib. ij. vbi Troianorum Latinorumque corporibus cremandis ſimiliter arbores cæduntur:

Per ſyluas Teucri, miſtique impunè Latini
Errauere iugis: ferro ſonat icta bipenni
Fraxinus, euertunt actas ad ſydera pinus,
Robora nec cuneis, & olentem ſcindere cedrum,
Nec plauſtris ceſſant vectare gementibus ornos.

Circa eandem conſtituebant Cupreſſos: Virg. 6

Ibib.

——Et ferales ante Cupreſſos

Conſtituunt.

Statius, *Lib. 6. Theb.*

Triſtibus interea ramis teneraque Cupreſſo
Damnatus flammæ torus & puerile pheretrum
Texitur.

Hoc Seruius factum fuiſſe dicit propter grauem vſtrinæ odorem, ne eo offenderetur populi circumſtantis corona, quæ tandiu ſtabat reſpondens fletibus Præficæ, quandiu conſumpto cadauere & collectis cineribus dicebat nouiſsimum verbum ILICET, quod *ire licet* ſignificat. *Ex Varr.*

CAPVT III.

I. *An exoleuerit lex quæ iubebat ex impolitis lignis pyram confici.*

I EXoleuit. Ex Plinio colligo cuius verba hæc ſunt: *Quoniam & pericula expingimus, ne quis miretur & rogos pingi, iuuatque pugnaturos ad mortem, aut certè cædem ſpecioſè vehi.*

CAPVT IV.

Qua forma conſtrueretur pyra.

HErodianus illuſtrium virorum rogos τετραγώνους ϗ ἰσοπλεύρους, hoc eſt *ſpecie quadrangula & æquis lateribus* fuiſſe credit. Xiphilinus Pertinacis pyram *forma triangulari & inſtar turris*: Seruius in modum aræ: *Pyram dicit quæ in modum aræ conſtrui lignis ſolebat.* *In Virg. l. 6. æn.*

CAPVT V.

1. *Digitus mortuo abſciſſus & cur.* 2. *Hic mos prohibitus lege xij.* 3. *Legis exceptio.* 4. *Ræuardi explicatio.*

ANtequam corpus imponeretur in Rogum digitus ei incidebatur ad quem 1 ſeruatum iuſta fierent reliquo corpore combuſto, id quod Decemuiri prohibuerunt hac lege HOMINI MORTVO NE OSSA LEGITO 2 QVO POST FVNVS FIAT, id eſt, *ne membrum* (ſcilicet *digitum*) *adimito*. EXTRA QVAM SI MILITIÆ, AVT PEREGRE MORTVVS SIT. Tum 3 enim permiſerunt digitum adimi. Hanc legem ſic interpretatur Iacobus Ræuardus cùm ſcribit, *Multum intereſſe inter oſſa homini mortuo legere & inter oſſa hominis mortui legere. Nam oſſa hominis quæ diſperſa ſunt, & non cohærent, cum ſimul colliguntur, tunc hominis oſſa legi* Lib. 2. de Ira. *dicuntur.* Seneca: *Dignus fuit, cui permitteret à conuiuio ad oſſa filij legenda diſcedere: Sed homini mortuo leguntur oſſa cum eius cadaueri aliquæ oſſa adimuntur. Eoque ſenſu viuis oſſa legere dixit idem Seneca: legere ſiquidem pro adimere & auferre veteres dixiſſe non eſt obſcurum, ſi conſideremus eum dicendum eſſe ſacrilegum qui adimit, qui aufert res Deo ritè conſecratas.* Verba legis, (vt clarum eſt) ſcilicet HOMINI MORTVO OSSA NE LEGITO, ad membri abſciſſionem aſtringit, & bene quicquid dicat Kirchmanus.

CAPVT VI.

1. Cadauer vnà cum pyra ſufficiebatur liquoribus. 2. Id lege 12. prohibitum. 3. Murrata potio. 4. Odorum copia exanimatos viuos. 5. Oleum in ignem fuſum. 6. Idem mos Gerrhorum & Taurorum.

1 IN pyra cùm iam eſſet corpus poſitum ſufficiebatur vino, lacte, melle interdum: pyra quoque reſpergebatur liquoribus quibuſdam precioſis, cynnamomo, thure, vino, vnguentis, omnique pigmentorum & aromatum genere, etſi lex 12. diligenter cauerat, VTI NE SVMPTVOSA RESPERSIO
2 FIERET: NEVE MVRRATA POTIO
3 MORTVO INDERETVR. Hac Murrata potione vſos antiquos fuiſſe ſcribit Feſtus, eiuſque rei indicium eſſe, quod hac lege caueatur, ne mortuo indatur docente id Varrone. Qualis verò fuerit ea potio, de ea valde dubitant autores. Hieronymus Mercurialis *In Var. lect.* medicus celeberrimus de Murrhina, quæ eſt eadem Murrhata potio, diſputans; Cuiacij, Iulij, Scaligeri & Adriani Iunij multum diſcrepantes opiniones primùm recitat, & refutat, deinde quid ipſe ſentiat afferens dicit ſe

exiſtimare Murrhinam potionem fuiſſe artificialem quandam potionem quæ veterum tempeſtate vulgatiſsima fuerit, à poſteris autem intermiſſa vt vix eius remanſerit nomẽ. Sumit autem nomen hæc potio à Murrha lapide pretioſo odoris præſtantia commendabili, & colorum varietate inſigni naſcente in Oriente apud Parthos & præcipuè in Carmania, crediturque eſſe humor Solis calore ſub terra condenſatus. Sed de reſperſione antiquorum dicere pergamus. Mirum eſt quod 4
legi odorum copia exanimatus etiam viuos ad Rogum ſtantes, vt in funere L. Corn. Syll. in quo audio ex thure & aromate à mulieribus coniecto ſtatuam legitimę magnitudinis compactam eſſe. Conijciebatur ętiam oleũ, 5
quò faciliùs ignis conciperetur. GERRHI 6
pariter & TAVRI Scytica gens defuncto Rege cadauer odoribus delibutum in rogũ imponebant ſi credas Alex. ab Alex. qui notat amplius Æthiopum præcipuum morem fuiſſe vt in ignem vinum & oleum fundant.

CAPVT VII.

1. *Oculi mortuo aperiebantur & cur. 2. Naulum in os incluſum. 3. Quî diceretur græcè.*

Lib. 3. c. 7. ex Diod. lib. 4. & herodoto.

SIc delibuto cadaueri oculi qui clauſi fuerant ſpiritu excepto iterum aperiebantur, 1
vt cœlo oſtenderentur. Nunquid & obolum 2

numiſma perexiguum in os ſingulis mortuis includebant? Teſtatur Natalis Comes apud quem *Soli ex omnibus hominibus Hermonienſes nullum naulum mortuis in os includebant.* Lib. 3. Lucianus, *Cum quis è domeſticis obierit primum quidẽ obolum illi in os depoſitum naulum portitoris fore arbitrantur.* Dial. de luctu mortis. Neque tamen ea parua mercede ſemper contentus fuit Charon, auctum eſt enim illi ſtipendium, & vſque ad binos obolos, imò ad triobolum peruentum eſt. Ariſtophanes,

Mercede capta nauta te ſenex vehet
Binis obolis in naue parua protinus.

Tanta fuit antiquorum dementia vt Inferos etiam auaritia & nummorum deſiderio vexari arbitrati ſint. Is autem nummulus

3 Græcis δανάκη dicebatur.

Capvt VIII.

I. *Sanguis captiuorum & gladiatorum effuſus.*

1 Obolo incluſo primis temporibus effundebatur ſanguis vel Captiuorum, vel Gladiatorum. Dux & auctor rei Tertulianus Lib. 1. Sat. c. 8. apud Lipſium: *Olim quoniam animas defunctorum humano ſanguine propitiari creditum erat, captiuos vel magno ingenio ſeruos mercati in exſequijs immolabant.* Vnde Virg.

Vinxerat & poſt terga manus, quos mitteret vmbris Lib. ij.

Inferias, & cæſo ſparſuros ſanguine flammas.

Lib. 10. Et,

Quatuor hic iuuenes, totidem quos educat Vfeus
Viuentes rapit inferias quos immolet vmbris
Captiuoque rogi perfundat ſanguine flammas.

Poſtea placuit impietatem voluptate adumbrare. Seruius, *Moris erat in ſepulchris virorũ fortium captiuos necari, quod poſtquam crudele viſum eſt, placuit gladiatores ante ſepulchra dimicare, qui à Buſti cineribus buſtuary dicti.*

In Virg. ad hoc viuentes rapit inferias.

CAPVT IX.

1. *Qui primi gladiatores dederint in funeribus.*

PVblicè primò in foro boario anno vrbis CCCCXC. dederunt M. & D. Bruti, cauſâ mortis patris. Valer. Maximus adnotauit. *Gladiatorum munus primùm*, inquit, *Romæ datũ eſt in foro boario à P. Claudio & M. Fuluio Coſſ: Dederunt M. & D. Bruti funebri memoria patris cineres honorando.* Et Epitome Liuiana, *D. Iunius Brutus munus gladiatorum in defuncti patris memoriam edidit primus.* 1

CAPVT X.

1. *In illuſtrium morte tantùm primis temporibus dati gladiatores.* 2. *Mox in priuatorum idque ex teſtamento non virorum ſolùm, ſed etiam fœminarum.*

1 DAti ergo gladiatores, ſed tantùm in illuſtrium virorum funere primis temporibus. Verùm paulatim, vt ſolet, res increbuit, & à tenui canali in mare quoddam excreuit. Dare enim cœperunt vulgò etiam
2 priuati, & pleriſque ea cura in teſtamentis. De breuitate vitæ.
Tertulianus, *Priuatorum memorijs legatoria editiones parentant*. Seneca, *Quidam diſponunt etiam illa quæ vltra vitam ſunt, moles magnas ſepulchrorum, & operum publicorum dedicationes, & ad rogum munera & ambitioſas exſequias.* MVNERA AD ROGVM & LEGATORIÆ EDITIONES ſunt *Gladiatores*. Cicero pro Sulla: *Ita prorſus interpoſiti ſunt gladiatores, ſed quos teſtamento patris deberi videmus*. Imò vſque eò mos inualuit vt ditiori aliquo mortuo populus munus efflagitaret, velut debitum & ex præſcripto legis.

Nec in virorum funeribus ſtetit mos, tranſijt etiam ad fœminarum. Dux & auctor rei ſtirps illa Veneris Iulius Cæſar, *qui munus populo epulumque in filiæ memoriam pronunciauit, quod ante eum nemo*, ait Suet. Et confirmat Cap. 26

Lib. 1. Sat. c. 8. Dio: *Filiæ ſuæ & ferarum cædes & virorum pugnas exhibuit*. Nec dubitandum quin Diui exemplum cupidè imitatus ſit vulgus. In Spartiano legit Lipſius *Hadrianum præcipuos honores ſocrui ſuæ ludis gladiatoriis impendiſſe.*

CAPVT XI.

1. *Lacerationes genarum. 2. Cur. 3. lege 12. Vetitæ ſed non ſublatæ.*

HAbes de Captiuorum vel gladiatorum effuſo ſanguine. Quod ſi neutri fuiſſent mulierum fundebatur ſanguis, è *genis* videlicet, quas, ſibi ipſæ laniabant. Seruius. *Varro dicit mulieres in exſequiis & luctu ideo ſolitas ora lacerare, vt ſanguine oſtenſo inferis ſatisfaciant. Et moris fuerat vt ante rogos humanus ſanguis effunderetur vel captiuorum, vel gladiatorum, quorum ſi fortè copia non fuiſſet laniantes genas ſuum effundebant cruorem vt rogis illa imago reſtitueretur*. Vnde Virg. de Anna Didus mortem deplorante, 1

Lib. 3. æn. Lib. 12. Lib 4. Æneid.

Vnguibus ora ſoror fœdans. 2

Hunc morem Decemuiri ſeuerè lege 12. prohibuerunt: 3

MVLIERES GENAS NE RADVNTO: NEVE LESSVM FVNERIS ERGO HABENTO. Hæc lex à Solone deſumpta eſt, quem Plutarchus ſcribit vetuiſſe corpus Laniare lamentationemque meditatam edere. Ser-

uius prædictam legem 12. recitat his verbis MVLIER FACIEM NE CARPITO, recitat, inquam ſed mendoſe, non enim *faciē*, ſed *Genas*: nec *Carpito* ſed *radito*, vel *radunto* numero plurium in legibus fuiſſe ſcriptum docent Plinius & Feſtus. Quid autem ſit *radere genas* ita videtur interpretari Feſtus apud Roſinum, vt ſit eas vnguibus cruentare & ſcindere. Malè hanc legem Accepit Adrianus Iunius, qui *τὸ radere* hic idem eſſe quod forſiculâ reſecare, quemadmodum barbæ ſolent, exiſtimat. Scribit enim xij. tabularū interdicto vetitum fuiſſe mulieres genas radere, ne diutino radendi vſu ſuccreſcentibus à natura non datis ſub ementito virilis oris honore fallerent. Nam clarum eſt non id Solonē nec Decemuiros voluiſſe, ſed genarū lacerationes quæ vnguibus fiebant. Et quanquam id vetitum eſſet, factum tamen fuiſſe etiam Varronis temporibus videre eſt ex Seruio ſuprà citato.

In illud Virg. 12 æn. Et roſeas laniata genas.

Lib. 8. cap. 6.

In cōm. de Coma.

Huc pertinet legis poſterior pars, NEVE LESSVM &c. Cicero auctor eſt L. Ælium *leſſum* quaſi lugubrem eiulationem dictā eſſe, quam ſententiam probat & veram eſſe iudicat, cùm idem Solonis etiam lex vetet. Reſpexit ad hanc legem idem etiam, cùm ſcribit: *Sed hoc quidem in dolore maxime eſt prouidendum ne quid abiectè, ne quid timidè, ne quid ignauè, ne quid ſeruiliter muliebriterque faciamus: imprimiſque refutetur ac reijciatur Philoctetis ille clamor. Ingemiſcere nonnunquam viro conceſſum eſt*

Lib. 2. leg.

In Tuſ. 44.

idque rarò: eiulatus ne mulieri quidem. Et hic ni-
Lib. 12. leg. *mirum eſt fletus quem 12. tabulæ in funeribus ad-*
hiberi vetuerunt. Plato autem, *fleri*, inquit, *mortuum iubere aut vetare abſurdum eſt: plangere verò & voces ac lamenta extra ædes mittere vetandum.*

CAPVT XII.

1. *Pyra à proximis auerſo vultu incenſa: 2. Cauſa duplex.*

HIs peractis *Pyram* incendebant qui erant mortuo cognatione proximi, ſed vultu & capitibus auerſis. Donatus, *Priſci cùm ignẽ rogis inferebant, non ſub oculis ſuis: ſed à tergo ſuo vt dicitur, faces apponebant:* Virg. 1

Lib. 6. Æn.

---Et ſubiectam more parentum
Auerſi tenuere facem.

Delrius: *Moris fuit vt qui maiori neceſsitudine defuncto deuincti eſſent, auerſi rogo flammam inferrent, vel facem impellerent.* Lucret.

De con. ſangui- ni agẽs lib. 6.

Subdebantque faces multo cum ſanguine:

At cur auerſo vultu? Cauſa erat vt id officium neceſſitatis eſſe oſtenderet, non voluntatis; vel propter pellendum doloris argumentum. 2

PETRI

PETRI MORESTELLI
DE
IVSTIS FVNEBRIBVS
LIBER SEPTIMVS.
DE HIS QVÆ FIEBANT, ROGO IAM INCENSO.
CAPVT I.

1. *Venti optabantur.* 2. *Origo moris huius à Græcis.*

1 ROGO iam incenſo ventos optabant qui flammam ardentiorem ſuſcitarent, alerentque, & ita cadauer rogo impoſitum faciliùs citiuſque abſumeretur. Propertius, Lib.4. vbi Cinthia loquitur.

Cur ventos non ipſe rogis ingrate petiſti?

2 Ritius huius origo fuit Græca ſuperſtitio: Homerus Iliad. Ψ In funere Patrocli.

——duos orabat ventos
Boream & Zephyrum & promittebat ſacrificia pretioſa:
Multa etiam libans aureo calice, ſupplicabat

Vt venirent, vt citiſſimè igne comburerent cadauer,
Lignumque feſtinaret ardere.

CAPVT II.

1. *Dona in rogum coniecta fuerunt, veſtes & ornamenta, odoreſque varij. 2. De his 12. tab. cautum.*

COnijciebantur deinde in Rogum certatim ab ijs qui dabant operam funeri magna vis veſtium & ornamentorum magni pretij. Qua de re elegans eſt locus Sceuolæ, *Mulier quædam decedens teſtamento ita ſcripſerat, funerari arbitrio viri mei volo & inferri mihi quæcumque ſepulturæ meæ cauſa feram ex ornamentis.* Verba ſunt teſtatricis volentis inferri ornamenta quibus culta efferretur mortua. Seruius, *Quoniam ſumptuoſiſſimum erat & crudele victimas vel homines interficere, ſanguinei coloris cœpta eſt veſtis mortuis inyci.* Vnde Virg. 1

In lib. 6 æneid.

In funere Miſeni.

Purpureaſque ſuper veſtes velamina nota
Inyciunt.

In Nigrino.

Lucianus, *Aly veſtes, aly aliud quippiam earum rerum, quas olim in delitys habuerant, eodem rogo ſecum cremari mandant.* Et certè præter veſtes, fœminæ ornamenta ſua, vt armillas, zonas, vittas, concinnos torques, bullas prætextas, omnemque mundum muliebrem inferebant. Quid? tam inſana fuit hæc priſcorũ

profuſio vt etiam vnguenta & odores, thura, omniſque generis pigmenta & aromata in charorum rogos iactarent. Valer. Max. *Caput etiam Pompeij plurimis & pretioſiſsimis odoribus cremandum curauit Cæſar*. Cynthia apud Prop. Lib. 5. cap. 1.

Cur nardo flammæ non oluere meæ? Lib. 4.

Statius, Lib. Syl. de rogo Glauciæ.

--- Quid ego exequias & prodigia flammis
Dona loquar?

Et paulò poſt,

——— cupit omnia ferre
Prodigus.

Et paucis interiectis:

——— ſed non capit ignis
Inuidus, atque arctæ deſunt in munera flammæ.

Virg. Lib. 6. æneid.

——— conieſta cremantur
Thurea dona, dapes.

2 Verùm frenum iniecit huic conſuetudini lex 12. vetando ſepulchris aurum inijci aliaq; precioſa: lex eſt, NE AVRVM ADDITO. Additur tamen deinde exceptio: AST QVOI AVRO DENTES VINCTI ERVNT, IM CVM ILLO SEPELIRE ET VRERE SE FRAVDE ESTO: Hoc eſt, *Si quis dentes, qui ſibi excidiſſent, aut euulſiſsent, auro incruſtaſſet, licere eos cum mortuo cremari, vel ſepeliri ſine fraude: hoc eſt non peccari contra leges.*

QVOI) pro CVI, antiquè

IM) pro eum. SE) pro SINE, antiquè vt iam oſtendimus ad legem de *Iuſtis diebus* in noſtro Philomuſo.

CAPVT III.

1. *Hoſtilia ſpolia comburebantur vnà cum cadauere eius qui de hoſte triumpharat, cuius arma etiã addebantur.*

DE ornamentis diximus, ecce ſpolia in Virgilio, 1

.æneid. *Hinc alij ſpolia occiſis direpta latinis*
Conijciunt igni, galeas, enſeſque decoros,
Frænaque feruenteſque rotas: pars munera nota,
Ipſorum clypeos, & non fœlicia tela.

Idem ibidem,

Addit equos & tela quibus ſpoliauerat hoſtem.

Ad quem locum Seruius: *In antiquis diſcilinis relatum eſt quæ quiſque ornamenta conſecutus eſſet vt ea mortuum eum condecorarent.* Nec ſolùm cum armis hoſtilibus comburebãtur, ſed etiam cum ſuis; Virg.

6. æneid. *---decorantque ſuper fulgentibus armis.*

Vbi Donatus; *Fortium virorum*, inquit, *cum ipſis funeribus arma apud veteres conſumebantur: nec ſolùm hæc, ſed & cætera quæ habuiſſent chariſsima.* Sueton. *Veteranorum militum legionarij arma ſua, quibus exculti funus celebrabant, iniecere flammæ.*

In Cæſ.

CAPVT IV.

1. *Varia pecudum & animalium genera in ignem miſſa.*

1 NOn erit inſuaue auditu, ſi varia pecudũ & animalium genera in Rogum mitti etiam ſolita oſtendamus, eaque præſertim quæ defunctis chariſſima fuiſſe conſtabat. Virg. Lib. XI. æneid.

Multa boum circa mactantur corpora morti,
Setigeroſque ſues, raptaſque ex omnibus agris
In flammam iugulant pecudes.

Apollonius, cuius verba ſic latinè redduntur, Lib. 2. Arg.

———Iugulant in funera multas
Lanigeras pecudes, defunctis munera ſueta.

Reperio præterea canes, equos, & aues. Plinius de Regulo filium lugente: *Amiſſum tamen luget inſanè. Habebat puer manulos multos & vinctos & ſolutos, habebat canes maiores, minoreſque habebat luſcinias, pſittacos, merulas, Omnes Regulus iuxta rogum trucidauit, nec dolor erat ille, ſed oſtentatio doloris.* Epiſt. 2. lib. 4.

CAPVT V.

1. *Exempla eorum qui præ amore ſe in defuncti rogum coniecere.*

SCimus capillos qui cæſi fuerant tanquam 1
inferias mortuis conſectatos quod ſuprà
declaratum; quare his relictis mirum magis
fatendum eſt quod lego in multis, non nul-
los fuiſſe qui præ incredibili amore quo in
defunctos exiſtebant ſeipſos igni tradebant.
Lib.14. An. Tacit. de morte Agrippinæ: *Accenſo rogo li-
bertus eius cognomento Mneſtor ipſe ferro ſe tranſe-
git*. Idem de funere Othonis: Lib. ij. *Quidam militum
iuxta rogum interfecere ſe, non noxa, neque ob me-
tum, ſed æmulatione decorus & charitate principis.*
Lib. 7. cap. 36. Plin. *P. Catienus Philotinus patronũ adeo dilexit
vt hæres omnibus bonis inſtructus in rogum eius ſe
iaceret*. De fœminis Seneca, Lib. ij. decl. ij. *Quædam ſe marito-
rum rogis ardentibus miſcuerunt*. Alex. ab Alex.
Lib. 3. cap. 7. *Palam factum nouimus multos accenſis Dominorũ
rogis, doloris impatientes, vel violentas ſibi manus
intuliſſe, aut igni pariter abſumptos eſſe. Quod etiã
de canibus qui charitate Dominorum in flammas
ſe iniecere, memoriæ proditum eſt. Nam Hieronis
& Lyſimachi canes accenſis rogis Dominorum in
flammas ſe iniecisse & vno incendio arſiße tra-
dunt*. Ideo etiam plerumque cuſtodieban-
tur, ne ſe rogo inijcerent.

CAPVT VI.

1. *Ritus ijdem exterarum gentium cum Romanis.*

1 NOlim putes cærimonias huiuſmodi ſolùm fuiſſe Romanorum, ſed etiam exterorum. Alex. ab Alex. *Etiam Græcorum & Æthiopum præcipuus mos, vt comas ad rogum diſſecent, corporique & igni imponant: boues & pecora equoſque & canes in ignem mittant, vinumque & oleum fundant. Vtque Rege morte ſublato familiares & qui eo coniunctiſsimè vixerant, charitate principis vim vitę ſibi ad rogum afferant, vnáque morte intereant. Indorum peruulgata hiſtoria eſt, vt viro defuncto, quæ chariſsima coniunx in vita fuerat, eodem igne abſumatur, vnáque concremetur. Thracibus et Getis erat iſte mos, vt viro defuncto præcipuè dilecta coniunx, maximo cultu ornata, ad tumulum duci, & à propinquiore mactari, eodemque tumulo humari debeat. Gallis verò vt ſerui clienteſque cum Dominis patroniſue vnà crementur viuentes, eademque pyra intereant. Gerrhi Scytica gens defuncto Rege, in tumulo vbi cadauer odoribus delibutum erat præcipuam concubinarum, coquum, Agaſonem ac miniſtrum vnà tumulare, equoſque & L. ex miniſtris ad rogum præfocare aſſuerant.* Et Scythas quoq; vnà cum dilectis mortuis terra ſe obruiſſe, autor D. Hieronymus & Theodoretus, eoſdemque accepta Chriſtiana religione hunc

Græci & Aethiop. Loco cit.

Indi.

Thraces

Galli.

Gerrhi.

Scytæ.

Lib. ij. ad Iouin. ſerm. de legib.

Heruli. morem deſeruiſſe. Apud Herulos quoque vxores maritis mortuis laqueo ſeſe ſtatim iuxta ſepulchrum ſolebant induere, niſi infamiæ notam vellent ſubire, teſte Procopio. *Lib. ij. de bello Goth.* Sic Abradata mortuo, non ſolum eius vxorē ſed & Spadones ſe iugulaſſe tradit Xenoph. *Albani.* Albanis pecuniam cum mortuis ſepelire in loculis mos erat patrius apud Strabonem. *Lib. 7. Germani.* Apud priſcos Germanos dum igne accenſo corpora defunctorum cremarentur, pro dignitate, proque opibus, quibus quiſque potens erat, amici & affines, quique coniunctiſſimi aderant, quæ chara habebant & præcipui cultus cum gemitu & queſtu miſerabili in luctus & grauiſſimi doloris ſignum ignibus inijciebant.

Capvt VII.

1. *Decurſio funebris circa rogum.* 2. *Quî fieret.*

Adonis ad Decurſionem tranſeo, quā in funeribus clarorum virorum fieri ſolitam teſtes mihi ſunt non pauci. Milites enim funere in pyra collocato ſolemni ritu rogum ter ambire, & hoc modo affectum ſuum erga defunctum oſtendere ſolebant. 1 *Lib. xi.* Virg.

Ter circum accenſos cincti fulgentibus armis
Decurrere rogos, ter mœſtum funeris ignem
Luſtrauere in equis, vlulatuſque ore dedere.

Imò interdum proiectis armis. Lucanum audi

audi qui Pompeium ait non optare ambïtio- *Lib.8.*
ſas exſequias, nec

——— totus vt ignem
Proiectis mœrens exercitus ambiat armis.

2 At quo ordine decurſum? Siniſtro ordine & verſis inſignibus, quod à Statio habeo,

——— verſis ducunt inſignibus ipſi
Graiugenæ Reges: luſtrantque ex more ſiniſtro
Orbe rogum, & ſtantes inclinant puluere flammas.

Cur orbe ſiniſtro? Quia curſus in læuum luctus erat indicium. Deinde vt expiarent contagionem funeris in dextram decurrebant; quod non ignorans Papin. dixit

---iubet dextro gyro & vibrantibus armis Lib 6.
Hac redeant.

Id autem fiebat tuba ſonante. Val. Flacc. L.b.3. *Arg.*

Inde ter armatos Minyis referentibus orbes
Concuſſi tremuere rogi: ter inhorruit æther
Luctificum clangente tuba.

Vnum aut alterum exemplum finem capitis illuſtrabit. Xiphilinus: *Poſt hæc corpus eius militari more effertur à militibus, imponiturque in rogum honeſtatum militum & filiorum ipſius decurſione.* Dio quoque: *Poſtquam cadauer rogo impoſitum in Campo Martio fuit, primùm omnes pontifices id circumierunt, deinde equites, tum Legionarij, reliquique milites, & demum qui cuſtodiæ præfuerant.* In Seueri funere. In ſun. Auguſt.

PETRI MORESTELLI DE IVSTIS FVNEBRIBVS LIBER OCTAVVS.

DE HIS QVÆ FIEBANT, CORPORE QVANTVM SATIS ERAT VSTO.

Capvt I.

1. *Reliquiæ vino & lacte ante legem, poſt legem verò aqua reſpergi ſolitæ. 2. Spargendo manes aduocabant.*

Cadavere ſoluto in Cineres, flammaque quieſcente, vino lacteque ante legem Numæ Regis perfundebantur reliquiæ, vt ſuaui cum odore extinguerentur: poſt legem vero, Vino rogvm ne reſpergito, aqua reſpergebantur. Vinum miniſtrat Virg. 1

Lib. 6.

Poſt quam collapſi cineres & flamma quieuit,
Reliquias vino ac bibulam lauere fauillam.

Nomine reliquiarum intellige oſſa, quæ non conſumpſerat flamma.

Lac & vinum Tibullus, Lib. 3.
Et primum annoſo ſpargant collecta lyæo, eleg. 2.
Mox etiam niueo fundere lacte parent.

Spargendo Deos manes aduocabant: Idem, Ibid.
Præfatæ ante meos manes, animamque precatæ,
Perfuſæque pias ante liquore manus.

CAPVT II.

1. *Oſſilegium quali veſte fieret.* 2. *A quibus fieret.* 3. *Quî fieret.* 4. *Oſſa irrigata lachrymis.* 5. *Oſſa euentilata.*

1 VIno, lacte, ſiue aqua rigatis oſſibus cineribuſque colligebantur à matre, ſorore, propinquis nigra veſte, quod munus dicebatur *Oſsilegium*: Tibul.

——— Oſſa Lib. 3.
2 *Incinctæ nigra candida veſte legant.* Eleg. 2.

Idem matris hoc fuiſſe officium oſtendit;
----non hic mihi mater
Quæ legat in mæſtos oſſa peruſta ſinus.

Seneca de Alcmena matre Herculis
----Sed quid hoc? mæſtam intuor
Sinu gerentem reliquias magni Herculis, De conſolat. ad
Crinemque iactans ſqualidum Alchmene gemit. Elbiam.

Proferam etiam locum Senecæ Philoſo-

phi, *Modo in eundem ſinum ex quo tres nepotes emiſeras, oſſa trium nepotum recepiſti.* Legebant ergo & in ſinum collecta referebant matres. Nonne & patres. Innuit Seneca, *Dignus fuit,*
Lib. 1. *cui permitteret à conuiuio ad oſſa filij legenda diſce-*
de ira *dere.* Parentum oſſa ſi deerant parentes, filij
cap. 33. legebant. Propert.
Lib. 4.

Oſſaque legiſti, non illa ætate legenda
Patris.

Lib 8. Vel eorum penuria alij hæredes: Martial.

Oſſaque defuncti licet olim non legat hæres,
Hoc ſibi iam Princeps præſtitit officium.

Iliad. 4. Vel alij propinquiores amicioreſque vt Patrocli Achilles Hectoris fratres & ſocij.

Principum & Imperatorum reliquias legebant Conſules, vel maiores ordines. *Au-* 3
guſti enim *Imperatoris reliquias legerunt primores equeſtris ordinis* teſte Suet. qui id factum ait *pedibus nudis*: quod fuit reuerentię indicium. Nam in pleriſque religionis & ſuperſtitionis
In ep. ad ritibus obeundis calceos ponebant.
Cynic. Tandem oſſa collecta lachrymis irrigaban- 4
tur, de quo ritu Ouid.

Et ſepeli lachrymis perfuſa fidelibus oſſa.

Quo facto, linteo ventilabantur, vt exuge- 5
retur humor iſte, quo ſparſa erant.

Capvt III.

Quî dignoſci potuerint cineres ac oſſa quibus habitum honorem volebant, à reliqua fauilla.

DIcat aliquis cum Natali Comite, *Cum colligerentur oſſa & cineres mortuorum pyra exuſta, non facilè intelligere poſſum cur potius cadaueris quam lignorum eßent illi cineres qui colligebantur, ſi corpus ſuper pyra impoſitũ cremaretur.* Sunt qui tunicas factas exiſtimant è lino quodam Indico quod exuri minimè potuerit, atque ijs operta cremandorum corpora, vt ita illorum fauilla ac oſſa à reliquis cineribus ſepararentur. Quem morem ab Indis & Ægyptijs ſeruatum vult Alex. ab Alex. *Fuit ſeruatum apud Indos & Ægyptios Regum funebres tunicas quo cineres cremati à reliqua fauilla diſtincti iaceant, ex Licio quod igni non abſumitur conficere, eaſque ad rogum defunctum corpus induere. Quippe in caryſto lapis naſcebatur qui velut lana intextus nullo igne adurebatur.* Lib. 3. cap. 7. Cauſabonus ſentit cadauer cremandum ſic in pyra fuiſſe collocatum, vt cineres & oſſa ſeparata manerent, neque aut ligni cineribus, aut animantium quę ſimul cremabantur, oſſa commiſcerentur, atque ita ex ſitu & collocatione cadaueris, facultatem fuiſſe diſcernendi cineres ac oſſa: ſed malo ego in eam opinionem venire vt credam fuiſſe lapideas arcas in quibus incluſa vrerentur.

Capvt IV.

1. *Honos habitus oſsibus repertis 2. Mortui in Diuorum numero habebantur. 3. Animæ defunctorum manes appellabantur.*

FIlij cùm primùm reperiſſent oſſa parentis exuſti, ei gratulabantur & tanquã Deum 1
iam factum conſalutabant. Et verò mortuos in Diuorum numero habitos teſtatur lex 12. tab. Deorvm manivm ivra sancta svn- 2
to. Hos letho datos, Divos habento. Hoc enim nomine defunctorum animas appellabant. Idem docet ſolennis illa inſcriptio
Dis manibvs, de quo plura ſuo loco. 3

Capvt V.

1. *Cineres & oſſa condita in vrnas. 2. Hæ pro cuiuſcumque facultatibus erant viles vel pretioſæ.*

CÆterò, habito honore Oſſibus, ea vnà 1
cum cineribus, vaſculis quibuſdam includebantur quæ

Latini vocabant { Vrnas, Ossvaria, Cineria.

At qualia erant? { VILIA, *vel* PRETIOSA,

Pro cuiuſque cõditione & facultatibus. Nam

Alia erant aut { AVREA, ARGENTEA, ÆNEA, MARMOREA, FICTILIA,

Argenteæ vrnæ meminit Amm. Marcell. *Poſt incenſum corpus, oſsaque in argenteam vrnam coniecta, &c.* Lib. 19.

Aureæ Eutropius de Traiano Imperat. *Solus omnium Imperat. intra vrbem ſepultus eſt, oſsa eius collocata in Vrna aurea in foro quod ædificauit ſibi:* Lib. 8.

Æneæ Virg. Lib 6. æneid.

Oſsaque lecta cado texit Corinæus aheno.

Marmoreæ Xiphilinus, *Oſſa in vrnam factam ex lapide porphyretico coniecta Romam perlata & in Antoniniano repoſita ſunt. Fertur Seuerus hanc vrnam antequam decederet è vita iuſsiſſe ad ſe perferri, deinde contrectaſſe, atque ita dixiſſe. Tu virum capies, quem totus orbis terrarum non cepit.* In Seuero.

Denique fictilis meminit Propertius.

Deinde vbi ſuppoſitus cinerem me fecerit ardor, Lib. ij.
Accipiat manes paruula teſta meos. eleg. xij.

CAPVT VI.

1. *Antequam diſcederet populus ter à qua luſtrabatur ramo Lauri primis temporibus, poſterioribus oliuæ.* 2. *Carmen inſuſurrari ſolitum in luſtratione.*

OSſibus & Cineribus vrna conditis antequàm ab exequijs & à lugubri hoc officio diſcederet; populus a Sacerdote (ante Augusti quidem tempora) ramo Lauri ter aqua 1
Sat. 2. luſtrabatur expiationis causâ vt apud Iuuenal.

——luſtrari ſi qua darentur
Sulphura cum tædis, & ſi foret humida Laurus.

Id eſt aqua perfuſa & madens ad aſpergendum & purgandum: Poſt Auguſtum verò ramo Oliuæ luſtrabantur, Virg.

6. æneid. *Idem ter ſocios pura circumtulit vnda,*
Spargens rore leui & ramo felicis oliuæ.

Circumtulit hoc eſt *luſtrauit* vel *luſtratione curauit*. Qui enim id faciebant; certum carmen inſuſurrabant & tæda, ſcilla, ouis, ſulphure alijſque circumpurgabant. Itaque *Circumferre vnda* apud Maronem, id eſt *vnda purgare*: quod confirmat Nonius dum ait *Circumferre, eſt luſtrare.* 2

CAPVT VII.

1. *Diſceſſuri ſalue & vale inclamabant. 2. Cur. 3. Hinc prouerbium.*

1 OMni munere abſoluto ſupremum SALVE & VALE alta voce pronunciabant ij qui comitati funus erant, hoc modo VALE, VALE, VALE, NOS TE ORDINE QVO NATVRA PERMISERIT CVNCTI SEQVEMVR. Virg. 3. æneid.

———animamque ſepulchro
Condimus & magna ſupremum voce ciemus.

Idem,

Salue æternum mihi maxime Palla
Æternumque vale. æneid. 11

Sic in veteribus quoque monumentis DVLCIS AVE & VALE DOMINA. Catullus in Inferijs ad fratris tumulum,

-----frater aue atque vale
Heu miſer indigne frater adempte mihi.

Per *Ademptum* verò *vita defunctum* intelli-
2 gunt Poëtæ. Seruius ex Varrone, *Ideo mortuis Salue & Vale* dicitur, *non quod aut valere aut ſalui eſſe poſsint, ſed quod ab his recedimus eos nuſquam viſuri.* Hęc verba in vulgi vſu manſerũt.
3 Qui enim ab aliquo diſcedunt, & qui abalienari alicuius ſocietate & amicitia ſignificare ſe volunt, ij vulgo hæc verba vſurpãt *Salutem tibi dico* & *Valere te iubeo* : vt etiam Cic. *Valeãt recta & honeſta conſilia* : Id eſt, ſed iam abieci- Ad Att.

mus honeſta conſilia: ſed iam nihil nobis & honeſtati.

CAPVT VIII.

1. *Ilicet dictum à Præfica. 2. Quid hac voce ſignificetur. 3. Mos idem Græcorum & Chriſtianorum.*

POſt *Salue* & *Vale* dicta, Præfica verbum 1
illud nouiſſimum ILICET (*quod eſt ire licet*) 2
altâ voce pronunciabat, ſicque hac voce miſſum populum faciebat, Virg. 6. æneid.

---dixitque nouiſsima verba.

Hac voce frequenter vtitur Terent. cum finem rei ſignificare vult, ac proinde licere abire re omni perfecta. In Eunucho, *Actum eſt*; In Phormione, *Hoc nihil eſt, Ilicet*. Vbi Donatus ait *Ilicet* ſemper finem rei ſignificare. Idẽ in Andriam enarrans eum locum. *Quid ego audio? actum eſt. In ſumma* ait *rerum deſperatione ponitur Actum eſt, Ilicet*. Græci cùm ſacris
operati eſſent, miſſum populum faciebãt, nec 3
abeundi poteſtas priùs cuiquam erat quã Sacrificulus pronunciaſſet λαοῖς ἄφεσις, id eſt *populis miſsis* quod Latini vno verbo *Ilicet* dicebant, *quod eſt Ire licet*. Vnde & nunc ſub ſacri finem ſolet ſacerdos dicere ITE MISSA EST, *Miſſam* vt videtur, pro *miſsione* accipiens: quo exemplo & Cyprianus remiſſam peccatorum, pro remiſſione ſcripſit. Videtur ergo

à parte totum ſacrificium *Miſſa* appellatum. Sed hæc ſententia parum eſt probabilis à recedendi facultate, inditum nomen ſacrificio, & Græci ipſi non ἄφεσιν ſed λειτουργίαν id appellant, quod nomen propriè id exprimit quod Hebraicè *Miſſa* ſonat. Eſt enim MVS apud Hebros vnde MISSA formatur, Munus perſonale Tributi, cenſuſque offerendi; & MISSA, ipſa oblatio quæ Domino ſuo fit propter debitum perſonale. Credendum itaque eſt, priſcos Chriſtianos qui origine Iudæi erant ſua voce id ſacrum appellaſſe, quã deinde Latini receperunt ſicut & PASCHA. nec enim ἀπὸ τοῦ πάσχειν eſt deductum, ſed ab Hebræorum ſermone quo tranſitus ſignificatur, videlicet PESSAH ſiue PHASE. Quod ergo in fine ſacri pronunciatur *Ite miſſa eſt*, perinde eſt ac ſi diceretur, *Ilicet, oblatum eſt.*

CAPVT IX.

1. *Terram leuem precabantur, quietem & pacem audito Ilicet.* 2. *Vnde nata prior formula precandi.* 3. *Vt amicis terram leuem, ſic inimicis grauem precabantur.*

1 I*Licet* à Præfica audito, tum omnes precabãtur vt cremato terra leuis eſſet. Martialis hoc penitus expreſſit, *In ſu a Erotio puella 35.5.ep. lib*

Mollia nec rigidus ceſpes tegat oſſa, nec illi
Terra grauis fueris.

Lib. I. epiſt. 89. Et de Alcimo,

Alcime quem raptum Domino creſcentibus annis
Labicana leui ceſpite velat humus.

Lib. ij. eleg. 4. Tibull.

Et bene diſcedens dicet, placideque quieſcas,
Terraque ſecuræ ſit ſuper oſſa leuis.

Eleg 8. lib. am. Ouid.

Oſſa quieta precor, tuta requieſcite in vrnâ,
Et ſit humus cineri non onerosa tuo.

Nota eſt etiam ſolemnis illa Inſcriptionũ formula priſca HIC SITVS EST, SIT TIBI TERRA LEVIS: quæ plerumque literis hiſce initialibus H. S. E. S. T T. L. denotari ſolebant. Huc pertinent antiqua Epigrammata lapidibus inciſa vt illud in quodam lapide Romano:

OPTO SI QVA FIDES REMANET,
TELLVRIS AMICÆ,
SIT TIBI PERPETVO TERRA
LEVIS TVMVLO.

Habe & illud alterum,

NVNC VOS CONTESTOR MANES QVIBVS
OSSA RELINQVO,
TELLVS HVIC TVMVLO NE GRAVIS
ESSE VELIS.

Hæc ergo fauſta & ſolennis bene precandi mortuis formula Græcis, Latiniſque vſurpata, nataque ex eo quod putarent veteres ſepultos incantationibus obnoxios, piaque hac precatione illis ne incantarentur caueri. 2

Quod ſi incantari contigiſſet, illis iam non leuem amplius ſed grauem terram exiſtimarunt. Diſco hoc ex Quintiliani declamatione decima de ſepulchro incãtato. *Nunc*, inquit, *barbaro carmine grauem terrã totis noctibus pulſat & impoſitum ſepulchrum quod non poſſit euoluere quæ ſolebat ipſos diſcutere inferos miratur.*

3 Quemadmodum autem amicis & charis ſuis terram leuem optabant: ita contrà quibus malè vellent ijs terram grauem vt bene notat Kirchmanus imprecabantur, id eſt vt ſepulchrum illorum incantaretur, quo ſcilicet vmbra preſſa, è tumulo euocari non poſſet. Plin. *Cuius numen vltimum tam multis imprecamur irati graue tanquam neſciamus hanc eſſe ſolam quæ nunquam iraſcatur homini.* *Lib. ij. natur. hiſt. cap. 63.* Tibull. *Lib. 1. eleg. 4.*

Quiſquis es infœlix vrgeat oſſa lapis.

Non diſſimilem bene precandi formulam priori formulæ reperio qua optabatur, vt BENE QVIESCERENT, aut MOLLITER IACERENT, in quo ſenſu Valer. Probus has notas H. R. I. P. interpretatur. *Hic requieſcat in pace.* De hac formula Tibul. *Lib. 2. eleg. vlt.*

Sic bene ſub tenera parua quieſcat humo.

Inſcriptio Præneſtina OSSA TIBI BENE QVIESCANT. Ouid. *Lib. 1. amor. eleg 8.*

——ſæpeque rogabis
Vt mea defunctæ molliter oſſa cubent.

Idem, *Lib. 3. Triſt. eleg. 3.*

At tibi qui tranſis ne ſit graue, quiſquis amaſti
Dicere: Naſonis molliter oſſa cubent.

Virg.

Eclog. vlt. ----*ô mihi tum quàm molliter oſſa quieſcant.*

Nec quietem tantùm; ſed & pacem mortuis optabant ſenſu fere eodem. Valentinianus Nouella, PAX SEPVLTIS. De ſepulchris.

CAPVT X.

1. *Ignem ſupergradiebantur diſcedentes. 2. Cur. 3. Græcorum mos idem. 4. Non omnes qui exequias venerant finem expectabant.*

ITa precati ſilentio diſcedebant, qui tandiu expectarant, priùs tamen per ignem tranſibant ad plenam, vt vocabant, ſuffitionem. Alexand. Neapolitanus, *Quique funus proſecuti, quique comites fuerant, velut ſupremo functi officio, ad proprios lares reuertentes aqua aſperſi, ignẽ ſupergradiebantur, hoc ſe piaculo ex funere expiari arbitrati, quod expiationis genus ſuffitionem dixere. Græci verò aqua luſtrantur pura, eademque expurgantur, in qua torrem ex altari extinxiſſent priùs.* 1 2 3

Lib. 3. gen. dier cap. 7.

Dixi ſuperius. (*Qui tandiu expectarent*) Quia non ſemper omnes qui exequias venerant, tandiu expectaſſe reperit Kirchmanus. Nam quoſdam extra portam non proceſſiſſe teſtatur Propertius, apud quem Cynthia de ſuo funere ſic loquitur, 4

Lib. 4.

Si piguit portas vltra procedere, at illud
Iuſsiſſes, lectum lentius ire meum.

Imò Imperatores & illuſtres viri in funeribus ſuorum ad Laudationem tantùm quæ fiebat in foro videntur veniſſe, nec niſi rariſſimè interfuiſſe officio, cùm efferrentur è Roſtris ad buſtum extra vrbem: Alij autem rogo incenſo coniectiſque in eum muneribus & decurſione peracta, relictis ijs quorum erat oſſa legere docente Dionyſ. in funere Augnſti: Nonnulli diutius expectabant. *Lib. 56.*

CAPVT XI.

1. *Inferebantur ſepulchro vrnæ.* 2. *Antiquiſsimis temporibus condebantur multi fictilibus dolijs cum theſauris.*

1 TVm oſſaria & vrnæ ſepulchro inferebãtur, ibique in Arca, ſi Caſſiodoro demus aures, ſiue in ſolio pleramque è Marmore, quod etiam Sarcophagum dicebant, reponebantur. De his multa diligenter collegit Gregorius Fabricius Chemnicenſis in ſua Roma, quæ hic non pigebit efferre, *Faciendorum loculorum*, inquit, *& vrnarum condendarũ non admodum fuit diuerſa ratio, cùm in vrbe, tum in reliqua Italia atque etiam in Græcia. Marlianus ſcribit antra concamerata foſsionibus eſſe aperta in campo Eſquilino, quædam vnius teſtudinis, quædam duplicis concamerationis, itaut ex ſupe-*

riore in inferiorem deſcenderetur. Pauimenta interdum teſſelata, interdum vermiculata: in parietibus circumcirca loculos extitiſſe, ſingulos cum binis vrnis: Alia quoque fuiſſe antra plurium parietum modico interuallo diſtātium, in quibus totidem vrnas fuiſſe contiguas, & exiguo ſpatio rurſus alias, hiſque alias impoſitas, has pauperum, illas diuitum fuiſſe opinatur. Nos in agro Viæ Appiæ in profundum ſub terram fornicem deſcendimus plenum loculorum inter ſe diſpoſitorum: ex ruina autem parietum verè cognoſci ordo loculorum non potuit. Inter Puteolos & Atellam ad vtraque viæ ſilicibus ſtratæ latera, plurima ſepulchrorum luſtrauimus monumenta, quorum ædificia partim quadrata ſunt, partim rotunda. Inter cætera pulcherrimum eſt, quod arcum cellæ nominant, parietes eius tetragoni cum laqueari vermiculato: in cuius medio Centauri imago puerum vehentis. Loculi vltra ſexaginta, medij ampli fortaſſe patronorum: laterales contracti libertorum, libertarumque. In loculis vrnæ ſingulæ pluresue diſpoſitæ fuerunt, clauſæ exteriùs tabellis marmoreis, in quibus nomina depoſitorum de more fuerunt adſcripta. Teſtatur Ciriacus Anconitanus (cuius ſcriptas quaſdam chartas euoluimus) ſe patris in Achaia ad ædem S. Andreæ antrum ſubterraneum ex integro ſolidoque lapide vidiſſe miro artificio celebratum, in quod per gradus ſedecim deſcenſus fuerit, quodque ſub vna teſtudine ad tetragonos parietes habuerit loculos quatuordecim, in quibus ſingulis binæ aut ternæ funerales fuerint locatæ.

Fictili-

Fictilibus dolijs condi multos maluiſſe memorat Plin. Solebant etiam interdum, ſed antiquiſſimis temporibus condi cum cinere & oſſibus ad inanem ſcilicet oſtentationem theſauri. Lib. 35. cap. 12.

CAPVT XII.

1. De *ſepulchrorum ornamentis.*

1 DE his hæc habet Fabricius: *In ſepulchris quæ hinc inde per Vrbem in multis locis occurrunt, varia rerum ſimulachra ſunt exſculpta: Ludorum curulium quale eſt ante SS. Coſmam & Damianum in foro Romano & in S. Ioanne Laterano, in quo etiam nocentes obijciuntur beſtijs, vt in alio quodam ante S. Mariam in via lata. Equeſtrium certaminum vt in S. Maria in ara Cœli, montis Capitolini. Pugnarum, vt in S. Gregorio montis Cœlij. Venationum, vt in S. Laurentio in Lucina, campi Martij. Triumphorum, vt ante S. Laurentium in Paniſperna montis Viminalis. Sacrificiorum, vt in S. Maria de Strada inter Octauij porticum & Capitolium, & in S. Laurentio extra Eſquilinam. Deorum ludentium, vt Apollinis canentis & Narciſsi iaculantis diſcum in domo Auguſtini Maphæi. Satyrorum puellæ dormienti inſultantium, in horto S. Marci: Amorum equitantium, in domo Columnenſium. Deorum Marinorum in piſcium caudas deſinentium, & vehementium in eis Nymphas tribus in locis, in S. Ioanne Paulo in Cœlio, in hortis S. Sabinæ montis Auentini, ante S. Coſmam in regione Harenulæ. Plutonis Proſerpinam rapientis in* Loco cit.

S. Sylueſtro prope arcum Domitiani, & ante S. Mariam Coſmedin, prope Velabrion. Veniorum quatuor ſimulachra in ſepulchro domus Caſiæ. Laborũ Herculis in Domo Sabellorum ſupra Marcelli theatrum. Seruilium ſuppliciorum, in quibus alij pede vtroque ſuſpenduntur, alijs cultro ſecatur collum, alijs brachium ſaxo impoſitum alio ſaxo frangitur in S. Maria in ara Cœli, & ante ædem S. Stephani de Cacabo in regione Pineæ. In quibuſdam ſepulchris exſculpta ſunt ædificia, partim ianuis apertis, quibus dicunt animæ æternitatem ſignificari, cuiuſmodi eſt in palatio Capitolino Triumuirum: partim clauſis, quæ interitus eius vna cum corpore notatur. Tale in domo ciuis cuiuſdam regionis Tranſtiberinæ cernitur è regione pontis Fabricij. Hæc è multis retuliſſe ſatis ſit, quæ non ita accipi volo, quaſi vnius rei tantùm effigies expreſſa ſit: ſed alia multa, quæ oratione depingi in hac breuitate nequeunt ſpectaculi gratia addita ſunt: quod vt intelligatur duobus exemplis declarabo. In ſepulchro ſacrificantium in S. Maria de Strada, Mulier in bigis, quæ à Rhinocerotibus trahuntur, vehitur: ipſis animalibus duo iuuenes inſident, & animalia à Faunis naſo ducuntur. Præcedit Tuſcus fidicen, & viri nudi ac mulierculæ donec ad aram perueniatur, cui fidicen canens aſtat, & inter cætera ludicra faunus cornibus cum hirco concurrit. Item in altero apud S. Sylueſtrum, Pluto quadrigis vectus raptã Proſerpinam amplexu tenet exanimi ſimilem ſupra quam volitat alatus Cupido, currum præcedit Mercurius alato pileo & caduceo. In altera parte Ceres bigis inuehitur tractis à ſerpentibus pinea tæda

quam ſiniſtra geſtat inueſtigans amiſſam filiam. Inter hæc ab vtraque parte Comites Proſerpinæ flores collectos geſtant, veſte vltra pubem ſublata. A lateribus Hercules eſt exuuio indutus dextra tenens clauam, ſiniſtra anum quandam inuadens, cui verbera minitatur. Addo quod ſepulchra ipſa ornabantur ſtatuis, pyramidibus & columnis quod poſtremum erat nobiliſſimum. Sed iam reuertor ad Cerimonias.

CAPVT XIII.

1. *Tituli ſepulchro additi in quibus nomen defuncti cum Epigrammate inſcribebatur duplici formula. 2. Præter nomen, parentes, patria, familiæ, res geſtæ, Spatium vitæ, Matrimonium, pudicitia, cauſa mortis, teſtamēta & legata. 3. Præterea inſculpebantur inſtrumenta artis, vel affigebantur. 4. Origo à Græcis. 5. Imagines ac columnæ erectæ.*

1 VRnis in ſepulchro repoſitis indicem ac Titulum ſepulchro addebant D. M. S. *Dijs Manibus ſacrum*. Addebant & nomen ſepulti quod in omnibus antiquorū inſcriptionibus legitur ſæpe cum dicto venuſto &

Epigrammate, cuius exempla non pono cum hodie magna tumulorum & Inſcriptionum Epigrammatumque copia voluminaque proſtent. Communis formula erat. H. S. E, id eſt HIC SITVS EST: vel HIC IACET. Prior formula legitur apud Ouid. HIC SI-
Lib. 3. TVS EST PHAETON. & Tibul. LYGDAMVS HIC
eleg. 2. SITVS EST. Luciliumque,

Seruus neque infidus Domino, nec inutilis cuiquam
Lucilij Columella HIC SITVS EST,

Lib I. Poſterior in Tibull.
eleg. 3. HIC IACET *immiti conſumptus morte* TIBVLLVS.

Lib 6. Et in Mart.
epiſt. 52. HOC IACET *in Tumulo raptus puerilibus annis,*
Pantagathus Domini *cura dolorque ſui.*

Nec tantum nomen, ſed & Parentes, patria 2
& familia ſolebant interdum adſcribi: ſolebant & res geſtæ plerumque quibus præclarum nomen ſibi pepererant. Sic Auguſtum Cæſarem res ſuas geſtas columnis æneis ad ſepulchrum ſuum collocatis inſculpi iuſſiſſe
Lib. 55. autor eſt Dio. Plutarch. de Sylla, *Monumentũ Syllæ in campo Martio eſt. Inſcriptionem ab ipſo ferunt conceptam & relictam, cuius hoc caput eſt, ſe neque ab vllo amicorum beneficijs, neque ab vllo inimico maleficijs ſuperatum fuiſſe.* Celebre etiã fuit ſpatium vitæ eorum qui ſepultura afficiebantur exiliter ad calculos reuocare, & quot annos, menſes, dies, ac horas vixiſſent ſepulchro inſcribere vt ex innumeris monumen-

torum inſcriptionibus quæ habet Kirchmanus intelligere eſt. Ex multis vna ſufficiet: Valeria throphima filio dvlcissimo et pientissimo et frvgalissimo. Vixit annis xxix. mens. ix. Diebvs xvi. Horis vii.

Nec verò Matrimonium omittebant, ſi præſertim fuiſſet placidum & tranquillum: quo pertinent frequentes iſtæ clauſulæ, Sine qverela: sine offensa: Sine discordia, & ſimiles quæ paſſim occurrunt.

Romæ ad montem Iordanum.

D. M.

D. Ivnio primigenio,
Qvi vix. ann. xxxv.
Ivnia pallas fecit
Conivgi carissimo
Et pientissimo
De se benemerenti.
Cvm qvo vixit annos
xv. Menses vi.
Dvlciter sine qverela.

Inuenio præter hæc pudicitiæ mentionem apud Mart. in Epitaphio nobilis matronæ, *Epigr. 36.*

Contigit & thalami mihi gloria rara, fuitque
Vna pudicitiæ mentula nota meę.

Mortis cauſa ſæpe afferebatur, vnde Ouid. *Lib. 3.*

Triſt. eleg. 3.

Hic ego qui iaceo tenerorum luſor amorum,
Ingenio pereo Naſo Poëta meo.

Sic Nurſini etiam Mutinenſi acie interemptorum Ciuium tumulo publicè extructo adſcripſerant PRO LIBERTATE EOS PVBLICE OCCVBVISSE, vt ait Suet. Non eſt ſilentio inuoluendum quod interdum teſtamenta ſepulchris ſuis inſcribi voluerunt quemadmodum & legata ſub conditionibus. Denique ita crebræ & frequentes erant apud Romanos hæ monumentorũ inſcriptiones, vt etiam puerorum & ſeruorum viliumque capitum ſepulchra titulis exornarẽtur, quod ex innumeris lapidibus videre eſt. Huiuſmodi vero tituli nonnunquam ſoluta oratione concipiebantur, nonnunquam vero verſibus.

In Auguſto.

Huic ambitioni circa Cipporum titulos vt Plato obuiam iret in ſua Repub. legem hanc tulit. *Ne cui liceret tumulo cuiuſquam longiorem quatuor verſibus heroicis titulum inſcribere.*

Præter inſcriptiones mos erat inſculpere tumulis inſtrumenta eius artis quam viuus ille exercuiſſet, notauit Virg.

Lib. 6. æneid.

At pius Æneas ingenti mole ſepulchrum
Imponit, ſuaque arma viro, remumque tubamque.

Nec ſolùm inſculpere, ſed & ſepulchris affigere vnde Seneca, *Bellum cum eſſet in Ciuitate, vir fortis in acie amiſſis armis, de ſepulchro viri fortis arma ſuſtulit, fortiter pugnauit & repoſuit; præmio accepto accuſatur ſepulchri violati.* Suiſne

Lib. 4. Contr. 4.

armis tantùm ſepulchra ſua ornabant? Etiam exuuijs hoſtium.

4 Hunc autem morem à Græcis Romanos traxiſſe, non temere mihi perſuadeo, cùm etiam monumenta ſua diuerſis Emblematibus & ſignis quæ ſæpiſſimè ſtudia defuncti denotabant quæ viuus exercuerat. Quare Cicero in Archimedis Mathematici ſepulchro poſitam fuiſſe Sphæram cum Cylindro narrat: *Ego autem cùm omnia colluſtrarem oculis, animaduerti columellam non multum è dumis eminentem in qua inerat Sphæræ figura & cylindri.* In Diogenis Cynici inſculptum canem teſtatur Laertius. Plutarchus verò Metellum nepotem Philagri Præceptoris ſui ſepulchro lapideum appoſuiſſe coruum, quod videns Cicero, in eum ſic iocatus eſt, *Hoc*, inquit, *ſapienter à te factum, volare magis te docuit quàm dicere.* Tuſ. 5. Lib. 6.

5 Præter dicta, Romani quoque domi & in loco celebri defuncti imagines in memoriam poſteritatis plerumque cereas aut marmoreas vel æneas: columnas quoque cum trophæis & titulis ac magnificentiſſimis decretis publico conſilio erigi curarunt leuandi deſiderij cauſa.

CAPVT XIV.

1. *Sepulchra ſparſa floribus, idque ſæpe ex teſtamento iuſſum.*

Ioan. Paſſeratius. MAnibus eſt imis Roſa grata, & grata ſepulchris.

Quorſum non tibi calame? Omiſſis Emblematibus, imo armis, ad flores veni, quibus mos etiam antiquus tumulos aſpergebat. 1

Pro Planco. Vnde Cic. *Sepulchrum L. Catilinæ floribus ornatum, hominum audaciſsimorum ac domeſticorum conuentu, epuliſque celebratum eſt.* Et Capitolin.

In vita M. Aurelij. *Tantum honoris Magiſtris ſuis detulit, vt imagines eorum aureas in larario haberet, & ſepulchra eorum additis hoſtijs & floribus ſemper ornaret.*

In Nerone cap. 57. Sueton. *Non defuerunt qui per longum tempus vernis æſtiuiſque floribus tumulum eius ornarent.*

Iuuenal.

Sat. 8.

Dij maiorum vmbris tenuem & ſine pondere terram

Spirantesque crocos, & in Vrna perpetuum ver.

Lib. ij. Eleg. 4. Tibul.

Atque aliquis ſenior veteres veneratus amores
Annua conſtructo ſerta dabat tumulo.

En Epitaphium Eutichetis aurigæ:

Sparge precor flores ſupra mea buſta viator:
Fauiſti viuo forſitan ipſe mihi.

Virg.

Lib. 6. *Tu Marcellus eris. Manibus date lilia plenis.*

Purpu-

Purpureos ſpargam flores, animamque nepotis
His ſaltem accumulem donis.

Non debent ſilentio præteriri antiquæ Maiorum Inſcriptiones quę defunctorum vrnas roſis ſpargi, ornarique iubent ex teſtamento, qualis eſt Rauennæ in lapide ita inſcripto,

OB MEMORIAM PATRIS SVI DEC. VII. COLLEGII FABR. M. R. H. S. ꝏ. N. LIBERALITATE DONAVIT SVB HAC CONDITIONE VT QVOTANNIS ROSAS AD MONIMENTVM EIVS DEFERANT, ET IBI EPVLENTVR DVNTAXAT IN V. ID. IVLIAS. QVOD SI NEGLEXERINT, TVNC AD VIII. EIVSDEM COLLEGII PERTINERE DEBEBIT CONDITIONE SVPRADICTA.

CAPVT XV.

1. *Præcipui flores qui ſpargebantur ſepulchris apud Romanos & Græcos. 2. Hunc morem abhorruerunt Chriſtiani antiquiſſimi, quem deinde amplexi recentiores.*

1 LIcet hæc ſatis capias, clarior tamen fax tibi accendenda, quod fiet ſi flores qui principatum obtinuerunt in ſepulchris, recenſeam.

Hi ſunt { *Purpurei,* *Lilia,* *Roſæ,* *Myrtus,*

Lib.5. æneid. Meminit purpureorum Virg.

Purpureos iacit flores, ac talia fatur.

Roſarum & Myrthi multa Epitaphia. Liliorum Maro

Lib. 6. ——— *Manibus date lilia plenis.*

Apud Græcos verò Sepulchra

In Heroicis.	*Ornabantur*	*Amarantho*	*auctore*	*Philoſtr.*
Lib.6. φ		*Potho*		*Theophr.*
		Apio		*Plutarch.*
In elect.		*Myrtho*		*Euripide.*

HVnc Gentilium ritum coronis ac floribus ſpargendi ſepulchra priſci Chriſtiani penitus abhorruerunt, quod inter crimina Chriſtianis obiecta à Cæcilio relatum, teſte 2

In octauio. MinucioFelice. A qua tamen ſimplicitate poſtea Chriſtianos receſſiſſe ac varijs floribus mortuorum tumulos ſparſiſſe videre eſt in D.

Ad Pāmachiū. Hieronymo, *Cæteri Mariti ſuper tumulos coniugum ſpargunt violas, roſas, lilia, purpureoſque flores & dolorem pectoris his officijs conſolantur.* Ex Prudentio.

Hymn. in exſeq. defunct.

Nos tecta fouebimus oſſa
Violis & fronde frequenti,
Titulumque & frigida ſaxa,
Liquido ſpargemus odore.

Capvt XVI.

1. Conuiuium Domi apparatum. 2. Silicernium quid & vnde. 3. Suſpenſæ lucernæ olim in ſepulchris.

1 PEractis ad ſepulchrum Iuſtis Conuiuium Domi apparabatur ad quod amici atque Cognati conuocabantur.[1] Senibus enim cœna funebris exhiberi ſolebat quę vocaba-
2 tur *Silicernium*, ſic dictum quòd cum ſilentio edentes cernerentur, vel quod cogitarent ſe mox illum ſecuturos. Quapropter abeuntes à conuiuio, veluti ſe amplius non viſuri mutuò ſe ſalutabant. Varro, *Antiquo more Silicerniũ confecimus, id eſt Conuiuium, in quo pranſi diſcedentes dicimus alijs alij Vale.* Hinc lucem capit Terentius qui ſenem *Silicernium* vocat, id eſt dignũ cui *Silicernium* fiat, vel qui ad *Silicerniũ* vocetur. Et hæc prima nominis origo quam ſi rectè ſentias vltro amplecteris. Quòd enim quidam capiũt *Silicernium* quaſi *Seleucernium*, id eſt ſine lucerna (vt Scaliger, quia inquit lucernę in ſepulchris non accendebantur) non probo, cum certum ſit ſemper fuiſſe ſuſ-
3 penſas lucernas. Petronius arbiter de Matrona Epheſina quæ poſitum in Hypogeo virum afflicta cuſtodiebat ſic ait; *Aſsidebat ægre fidiſsima Ancilla ſimulque & lacrumas*

cōmodabat lugenti, & quoties defecerat in monu-
Lib. 44. Mæuia D. de manumiſſ. teſtam. *mento lumen renouabat.* Modeſtinus ex teſta-
mento Mæuiæ: *Saccus ſeruus meus, & Eutychia & Hirene ancillæ meæ omnes ſub hac conditione liberi ſunto, vt monumento meo alternis menſibus lucernam accendant & ſolemnia mortis peragant.* Leone Põtifice à Normannis capto Pallantis Romæ corpus inſanę magnitudinis inuētum adhuc incorruptum, cuius hiantia quoq; vulnera cernere erat. Præterea lucerna ad caput ardens, quæ neque vento, neque aqua vel quouis alio liquore extingui poterat, verùm ſubacto ſtylo, mox illo foramine ingruente aëre, lumen euanuit. Tale huic Epitaphium fuiſſe fabulantur, FILIVS EVANDRI PALLAS, QVEM LANCEA TVRNI MILITIS OCCIDIT, MOLE SVA IACET HIC; Bonfinius hæc refert. Apud Chriſtianos quoque ad defunctorũ inprimis Martyrũ & Sanctorũ ſepulchra cerei
Lib. 2. dec. 2. accēduntur: Et hęc pro ſecunda Etymologia.

CAPVT XVII.

1. *Epulum populo datum.* 2. *Viſceratio quoque.* 3. *Mortui laudes in Conuiuio celebratæ cùm apud Romanos tùm Athenienſes.* 4. *Hæ ferales cœnæ apud Græcos & Iudæos habitæ.*

PRæter *Silicernium* populo interdum Epu- 1
lum à defuncti hæredibus dabatur, aut 2

cruda caro diſtribuebatur quod Viſceratio dictum. De epulo Dionis illud, *Sub idem tempus Fauſtus Sylla in honorem patris ſui populum lauto Conuiuio excepit.* Sic C. Iul. Cæſar in filiæ ſuæ memoriam teſte Suetonio, *Munus populo epulumque pronunciauit in filiæ memoriam quod ante eum nemo.* De viſceratione Liuius, *Populo Viſceratio data eſt à M. Flauio in funere matris.* Cicero *Prodigi qui epulis & viſcerationibus pecunias profundunt.* Iterum Liuius, *Mortis cauſa patris ſui cum viſceratione & ludis ſcenicis dedit quatriduum.* Nolim autem intelligas in viſceratione data tantùm fuiſſe inteſtina, ſed & carnem multorum animalium: Nam vt ait Seruius, *Viſcera diſcimus non tantùm inteſtina, ſed quicquid ſub corio eſt.* Sæpe etiam hæ viſcerationes epulis erant adiunctæ, auctore de viris illuſtribus dicente; *Mortuo huic tantùm æris populi liberalitate congeſtum, vt inde filius viſcerationem & Epulas publicè daret.*

Lib. 37. *cap. 26.* *Lib. 8.* *Offic. 2.* *Lib. 41. de T. Flamin.* *In Lib. 1. & 7. an.* *C. de Q. Fab. Rutilano.* *2. de leg.*

3 Venit mihi in mentem Ciceronis, qui in Conuiuijs laudes mortui fuiſſe celebratas ait: *Sequebantur epulæ quas inirent propinqui coronati; apud quas de mortui laude, cùm quid verum erat, prædicatum. Nam mentiri nefas habebatur.*

Id olim priſci Athenienſes obſeruauerant, ſed eorum poſteri ab hac virtute adeò degenerarunt, vt etiam improbos in funebri Conuiuio laudibus ornauerint: vulgare eorum prouerbium ſatis ſuperque planum facit, *Ne in funebri quidem cœna laudaberis*, in hominem improbum & ne mica quidem laudis dignũ.

Nec verò apud Romanos ſolùm, ſed etiã alios populos funerales huiuſmodi cœnæ celebrabantur: Nam pro Iudæis autor eſt Ioſeph. Archelaum Herodis F. ſeptem dies patris ſui mortem Hieroſolymis luxiſſe & funebre Epulum populo exhibuiſſe. Id quoque apud Græcos vſitatum fuiſſe fatetur Homerus in funere Patrocli & Hectoris. Et Apollonius Idmonis funebrem cœnam eamque ſplendidam tertio poſt eius obitum die celebratam aſſerit. 4

Lib. 2. de bello Iud.

Iliad. φ & ω

CAPVT XVIII.

1. Denicales. 2. Exuerræ quæ, et vnde dictæ, Euerriator & huius munus.

DEnicales inde feriæ celebrabantur, cùm hominis mortui cauſa familia purgabatur. Erant etiam *Exuerræ* purgatio quædam domus, ex qua mortuus ad ſepulturã ferebatur, quæ fiebat per Euerriatorem certo genere ſcoparum adhibito, ab extra verrendo dictę, autore Pomp. Feſto.

(Margin numbers: 1 beside "DEnicales", 2 beside "tur. Erant etiam")

CAPVT XIX.

1. Ludi funebres. 2. Ad hos intromitti matronas nefas. 3. In his deſignatores, vnde dicti, & quo ſigno internoſcerentur. 4. Horum ludorum origo.

DEnicalibus & Exuerris peractis dabantur ludi apparatiſſimi in quibus plerũ- 1

que multa dimicabant paria gladiatorum; vnde Alex. Neap. *Eos ludos apparatu magnifico continuis nouem diebus in hiſque gladiatorum paria qui venalem ſanguinem habebant, Romani exhibuere, ad quos intromitti matronas nefas habitũ.* Lib. 4. cap. 8.
2 *Idque adeò vſu & moribus interdictum fuit vt P. Sempronius vxori quod ludis funebribus interfuiſſet, repudium dederit.*

In his autem obſeruaui quoſdam fuiſſe *De-*
3 *ſignatores* qui ordinem proceſſuris, aut ſeſſuris locum deſignabant pro conditione cuiuſque & in ordinem redigebant: Donatus, *Deſignatores dicti qui ludis funebribus præſunt, credo ob eam cauſam quod ipſis ludis multa fiant noua et ſpectanda: ſimul etiam turba retineatur.* Adelph. Act. 5 c. 11.

Atquî internoſcebatur Deſignator in ludis funebribus? Signo virgæ.

4 Tandem horum ludorum origo ad Græcos mihi videtur referenda, quos clarorum funera ludis & certaminibus celebraſſe, ſatis ſuperque clarum ijs qui primoribus labris literas guſtarunt. Eorum autores facit Plin. Acaſtum & Theſea; *ludos Gymnicos in Arcadia Lycaon inſtituit: funebres Arcaſtus in* Iolco: *poſt eum Theſeus in Iſthmo*. Ad quam conſuetudinem reſpexit Anaxagoras Philoſophus, ex quo jamjam morituro cùm quæreretur, ecquid fieri mandaret? *Iubeo*, inquit, *vt pueris hoc menſe quotannis ludendi poteſtas concedatur*. Quem ritum ſuo etiam tempore duraſſe ſcribit Diogenes Laërt. Lib. 7. cap. 56. Lib. 2. in Anax.

Capvt. XX.

1. *Dies in parentationibus obſeruati.*

Cæterùm cum nonnulli eſſent qui ſuorum 1
vel propinquorum, vel amicorum minus deſiderium ferre poſſent,

Statuebant dies, { *Tertium,* *Septimum,* *Nonum,* *Viceſimum,* *Trigeſimum,* *Quadrageſimum,* }

Nõ ſine quadam numerorũ religione: Vnde

Originem traxerunt { *Nouendialia,* *Decennalia,* *Vicennalia,* *Tricennalia.* }

Quæ omnia tum lacte, & vino, tum ſertis & Floribus, tum alijs rebus celebrabantur vt docebimus lib. ſequenti.

PETRI

PETRI MORESTELLI
DE IVSTIS FVNEBRIBVS
LIBER NONVS.
DE ANNIVERSARIIS.

CAPVT I.

1. In foueas effundebatur ſanguis, vinum, lac, mulſum, aqua, multaque alia. 2. Hunc ritum reprehendit D. Auguſt. 3. Aduocabantur animæ. 4. Effuſa vnguenta in ſepulchris.

1 CVM *Anniuerſariæ* fiebãt *exequiæ*, (fiebant autem ſingulis annis ſtatuto tempore,) nigræ oues mactabantur, & ſanguis earum in crateres collectus cum precibus in effoſſas foueas effundebatur, animæque voca-

bantur ad bibendum, vt ſignificauit Eurypides,

In Hecuba.

Has mortuorum inferias meas cape
Mulcimen, adſis vt bibas hunc ſanguinem
Caſtæ puellæ, quem tibi donauimus.

Lib. 3. Odyſſ. Sic Homer.

Aſt ibi ego manſi, genitrix donec mea venit,
Sanguinem & illa bibit atrum.

Neque verò ſanguinem ſolùm, ſed vinum etiam in terram effundebant, vt eſt in Iliad. Lib. 23.

Ad terram fudit vinum terramque rigauit,
Patroclique animam ſuprema voce vocauit.

Ad hæc referenda vetus inſcriptio:

IN HOC MONVMENTO ITVS, ADITVS, AMBITVS LIBERTIS LIBERTABVSQVE MEIS OMNIBVS PATEAT. THVS ET VINVM DATO AD SACRIFICIA FACIENDA QVOTIESCVNQVE OPVS ERIT.

His etiam fuit mos lac addere vt patet in his Virg. Lib. 5. æneid.

Ille è conſilio multis cum millibus ibat
Ad tumulum, magna medius ſtipante caterua.
Hic duo ritè mero libans carcheſia baccho
Fundit humi, duo lacte nouo, duo ſanguine ſacro:

æneid. 3. Et,

Inferimus tepido ſpumantia cymbia lacte,
Sanguinis & ſacri pateras.

Vbi Seruius: *Ideo lactis & ſanguinis mentio facta ſt, quia affirmantur animæ lacte & ſanguine delectari.*

Mulſum præterea & aqua & molæ ſupra vinum & ſanguinem in foueam iaciebantur, vt ait Homer. *Lib. ij. Odyſſ.*

Sacra ſimul ducunt Perimedes Eurylochuſque.
Aſt ipſe eripui vagina protinus enſem:
Effodi foueam, quæ deſcendebat in vlnam,
Infertas in quam cunctis effudimus vmbris.
Ac primum mulſum plena hinc carcheſia Bacchi,
Rurſus aquam niuea texique deinde farina.

Omnino verò & res aliæ complures in foueam iaciebantur, & quod putabatur ſuperfuiſſe mortuis, ſiue quæ res è fouea non euanuiſſet poſt abſolutas exequiarum ceremonias, non longo temporis interuallo vrebantur, vt ſignificauit Lucianus, *Foueam quamdam excauantes magnificas iſtas cœnas vrunt, & in foueas vinum & mulſum, vt mihi quidem videntur, infundunt.* *In Charonte.*

2 Tangit hunc ritum Auguſt. & reprehendit: *Miror cur apud quoſdam infideles hodie tam pernicioſus error increuerit, vt ſuper tumulos defunctorum cibos & vina conferant, quaſi egreſſæ de corporibus animæ carnales cibos requirant. Epula enim & refectiones caro tantum requirit: Spiritus autem & anima ijs non indigent.* *Serm. 15 de ſanctis.*

3 Vbi animas aduocarent ſupra tumulum aſcendebant, atque inde ter animas altiſſima voce vocabant ipſorum mortuorum. Quod ſi vocatæ ad has exequias non accederent inter mortuos illi non numerabantur.

4 Pene præterieram vnguenta quæ ſepulchris etiam effuſa in Parentationibus de quibus Propert. *Lib. 3. eleg.*

Afferet huc vnguenta mihi:

CAPVT II.

1. *Conuiuia ſuper tumulos fieri ſolita.* 2. Hic *ritus à Chriſtianis frequentatus & abrogatus à SS. PP.*

NOn prætermittenda Conuiuia quibus parentatum mortuis ſuper eorum tumulos, vnde Cic. *Sepulchrum L. Catilinæ floribus ornatum, hominum audaciſſimorum & domeſticorum hoſtium conuentu epuliſque celebratum eſt*. Idipſum conſtat ex veteri Inſcriptione Romana.

Pro Planco.

P. CORNELIA ANNIA NE INDESOLATA ORBITATE SVPERVIVERET MISERA VIVAM ME VLTRO IN HANC ARAM CVM VIRO CVM QVO VIXI ANN. XX. SINE VLLA QVERELA DO LIB. LIBERTABVSQVE NO. VT. QVOTAN. SVPER ARAM NO. PLVTONI ET VXORI PROSERPINÆ OMNIBVSQVE SACRIFICENT. ROSISQVE EXORNENT. DE RELIQVO. IBI. EPVLENTVR.

In Prob. Quibus cibis? Omnis generis leguminibus teſte Plutarcho, ſed

Speciatim.
- *Fabis,*
- *Apio*
- *Lactucis,*
- *Lentibus,*
- *Sale,*
- *Libo,*
- *Ouis,*
- *Carnibus*
- *Pulticulis.*

Suppeditat *Fabas* Feſtus: *Fabam nec tangere, nec nominare Diali flamini licet, quod ea putatur ad mortuos pertinere. Nam parentalibus adhibetur ſacrificijs.*

Plinius *Apium*: *Chryſippus & Dionyſius dicunt neutrum Apium ad cibos admittendum: imò omnino nefas. Nam id defunctorum epulis dicatum eſſe.* Lib. 20. cap. 1.

Athenæus *Lactucam*: *In eo quidem olere prædicant Adonim mortuum à Venere ſepultum fuiſſe. Itaque mortuorum edulium eſt.* Lib. ij. de lactuca.

Oua Iuuenalis: *Lenten* & *Salem* Plutarch. In Craſſ. *Libum* verò Appianus: *Carnem* Arnobius & *pulticulam*. Lib 7. aduerſ. Gentes.

2 Hunc ritum epulandi ſuper tumulos defunctorum à veteribus Chriſtianis frequentatum, atque adeò prauis moribus ſubinde ſuccreſcentibus eò intemperantiæ ventum eſſe indicant SS. Patres, vt plerique in ſepulchris ad ebrietatem vſque epularentur, quare vt eum abrogarent plurimum laborarunt. Ex multis tamen vnum audi Auguſt. dicentem, *Nolite conſectari turbas imperitorum qui in* de mor. Eccleſ. Cath. c. 34.

ipſa vera religione ſuperſtitioſi ſunt. Noui multos eſſe ſepulchrorum & picturarum adoratores; noui multos qui cùm luxurioſiſsimè ſuper mortuos bibunt, & epulas cadaueribus exhibentes ſuper ſepulchra ſeipſos ſepeliunt.

CAPVT III.

1. *Veſtitus accumbentium in feralibus Cœnis.* 2. *Atro die parentare mortuis nefas.* 3. *Dies atri qui.*

AT qualis veſtitus accumbentium in feralibus cœnis? Albus, ſicut & in alijs conuiuijs; nefas enim ducebant atratum ad epulas haſce accedere. Id nos docet Ciceronis inuectiua in Vatinium, cui tanquam ſcelus quoddam obijcit, quod in funebri conuiuio pullatus cœnauerit. *Atque illud etiam ſcire cupio, quo conſilio, aut qua mente feceris, vt in epulo Cn. Arij familiaris mei cum toga pulla accumberes: quem vnquam videris, quem audiueris, quo exemplo, quo more feceris? Dices ſupplicationes te illas non putaſſe: Optimè, nullæ fuerint ſupplicationes &c. Quis vnquam cœnauit atratus?* Et paulò poſt. *Quis vnquam in luctu domeſtico, quis in funere familiari cœnauit cum toga pulla? &c.* 1

Id tandem notandum atro die mortuis parentare nefas fuiſſe habitum. Macrob. *Sed & Fabius Maxim. Seruilian. Pont. in libr. 11. negat oportere atro die parentare: Quia tunc Ianum Iouemque præfari neceſſe eſt, quos nominare atro die non oportet.* 2

Lib. 1. Satur. cap. 16.

3 Erant autem atri dies (vt docuimus in noſtro Philomuſo) quibus Romani aliquã cladem acceperant, cuiuſmodi fuit dies quo Iul. Cæſar fuit interfectus. *Lib. 5. dial. 20. toto.*

CAPVT IV.

1. *Anniuerſariæ exſequiæ non priuatæ ſolùm ſed etiam publicæ.* 2. *Menſis et dies publicarum.* 3. H*arum autor.*

1 NOlim putes iuſta anniuerſaria fuiſſe tantum priuata, ſed etiam publica ſtato quodam menſe, dieque, quemadmodum & apud Chriſtianos.

2 Erat autem ſolemnis ac ſtatus Iuſtorum anniuerſariorum apud Romanos menſis Februarius : dies autem eiuſdem menſis decimus nonus, hoc eſt XI. Kal. Martij vt videre eſt cùm ex veteri Kalendario Romano, & ex Cicerone ; *Februario autem menſe qui tunc extremus anni menſis erat, mortuis parentare voluerunt.* *2. leg. Oſtendimus in noſtro Philomuſo lib. 1. dial. 3.*

3 Horum vero feraliorum originem Ouid. ab Ænea deducit cuius verſus notatu digni, quod multa de iuſtis Anniuerſarijs habeant.

Eſt honor & tumulis animas placare paternas,
Paruaque in extructas munera ferre pyras.
Parua petunt Manes, pietas pro diuite grata eſt
Munere, non auidos Styx habet ima Deos.
Tegula porrectis ſatis eſt velata coronis,
Et ſparſæ fruges, paruaque mica ſalis.

Inque mero mollita Ceres, violæque ſolutæ,
Hæc habeat media teſta relicta via.
Nec maiora veto, ſed & his placabilis vmbra eſt
Adde preces poſitis & ſua verba focis.
Hunc morem Æneas pietatis idoneus auctor,
Attulit in terras iuſte Latine tuas.
Ille patris genio ſolemnia dona ferebat:
Hinc populi ritus edidicere pios.
At quondã, dũ longa gerunt pugnacibus armis
Bella, parentales deſeruêre dies.
Non impunè fuit: nam dicitur omine ab iſto
Roma ſuburbanis incaluiſſe rogis.
Vix equidem credo, buſtis exiſſe feruntur,
Et tacitè queſti tempore noctis aui.
Perque vias vrbis, latoſque vlulaſſe per agros.
Deformes animas vulgus inane ferunt.
Poſtea præteriti tumulis redduntur honores,
Prodigijſque venit, funeribuſque modus.

CAPVT V.

1. *Tempus luctus antiquorum priuati. 2. Nemini nubere poterant mulieres ante legitimum tempus ſine facultate. 3. Pœnæ ſi nubſiſſent. 4. Tempus luctus auctum. 5. Cauſæ luctus tres. 6. Tempus in alijs lugendis.*

SVpereſt vt quandiu apud veteres lugeri ſolerent mortui explicemus. Conſtat autem ex veterum monumentis tum ex Plutarcho 1

tarcho menſes decem viros ab vxoribus viduis lugeri conſueuiſſe : *Numa longiſsimum luctus tempus ſtatuit eſſe menſium decem : quãdiu & mortuorum vxores viduitatem ſeruant.* Ouid. de Anno Romuli decem menſium agens ait, — *In Numa.*

Per totidem menſes à funere coniugis vxor, — *2. Faſt.*
Suſtinet in vidua triſtia ſigna domo.

Et cùm idem multa de numero denario dixiſſet, addit — *Lib. 5.*

Aſſuetos igitur numeros ſeruauit in anno,
Hoc luget ſpacio fœmina mœſta virum.

Seneca, *Maiores decem menſium ſpacium lugentibus viros dederunt.* — *In conſ. ad Heluiã c. 15.*

Quia verò Romuli annus decem tantum conſtabat menſibus, vt fusè oſtendimus in noſtro Philomuſo, ideo illud tempus interdũ ab autoribus annuum vocatur, vt à Seneca; *Annuum fœminis ad lugendum conſtituere maiores, non vt tandiu lugerent, ſed ne diutiùs.* Quod idcirco dixi ne exiſtimes hoc intelligendum de Anni dimenſione quæ Numæ tẽpore erat vſitata. Etenim quamuis hic Annum Romuli duobus menſibus auxerit, in luctu tamen nihil immutauit, vt docet Plutarch. in eius vita. — *Lib. 1. 3. dial.* — *epiſt. 63.*

2 Ita autem luctus tempus erat definitum, vt ante legitimum tempus illius nubere nemini poſſent, niſi id peculiariter à Magiſtratu aut Principe impetraſſent.

Quod ſi non impetraſſent & tamen nuberent infames à Pretore fiebant & multabantur: Plutar. *Quæ verò intra id temporis nupſerit,* — *In Vit. Numæ.*

vaccam prægnantem ex Numæ legibus immolat.

Cæterùm Imperatores Gratianus, Valentinianus referente Kirchmano decem menſibus duos adiecerunt, integrum annum Numæ, lugendo marito præſcribentes. Sic enim loquitur lex 11. *Si qua ex fœminis perdito marito, intra anni ſpatium alteri feſtinauerit nubere (paruum enim tempus poſt decem menſes ſeruandũ adijcimus, tametſi idipſum exiguum putemus) probroſis inuſta notis honeſtioris, nobiliſque perſonæ decore & iure priuetur.* Ex hoc igitur tempore vxores duodecim menſibus viros ſuos lugere cœperunt, niſi vt iam diximus vel Senatuſcõſulto, vel Principis beneficio luctus ipſis remitteretur, quod fieri ſolitum docebimus ſuo loco. 4

Cod. de ſecundis nupt.

Quid vero cauſſæ fuiſſe exiſtimandum, inquit, Kirchmanus, *cur veteres mulieribus hanc lugẽdi neceſsitatem impoſuerint? Vna mihi videtur eſſe publica honeſtas. Turpe enim & quaſi illegitimæ cuiuſdam intemperantię ſignum iudicarunt, fœminam ſimul ac à rogo Mariti reuerſa ſit, de ſecundis ſtatim nuptijs cogitare, & vixdum extincta funebri face ad nuptialem è veſtigio properare. Quæ cauſa etiam viros plerumque mouere ſolet ne lugubribus primo quoque die depoſitis calido adhuc & tantum non tepeſcenti à prioris concubitu lecto, aliã confeſtim vxorem inducant: quamquam id legibus facere non prohibentur. Sic enim expreſsè lex* 12. VXORES VIRI LVGERE NON COMPELLVNTVR. Et Seneca, *Viris nullum legitimum luctus tempus eſt, quia nullum honeſtum.* Alia fuit, metus Reli- 5

gionis & ſuperſtitio, putabant enim Manes offendi niſi elugerentur. Vnde Apuleius, *Quæ res cum meum pudorem, tum etiam tuæ ſalutis cõmodum reſpicit, ne forte immaturitate Nuptiarum indignatione iuſta, manes acerbos mariti ad exitium ſalutis tuæ ſuſcitemus.* Lib. 8. Metam.

Tertia cauſa fuit ne familiarum fieret confuſio, & turbaretur generatio prioris mariti.

Habes tempus vxoris in lugendo marito,
6 nunc indicandum tempus in alijs lugendis. Indicet Plutar. *Numa lugendi modum pro ætatibus temporibuſque ſtatuit: puerum non lugeri trimo minorem, neque etiam natu grandiorem plures menſium quàm vixiſſet annos ad decem vſque, & prolixiore fletu ætatem lugere nullam.* In Numa.

CAPVT VI.

I. Luctu publico qui defleti.

1 Hactenus de luctu priuato, nunc de publico. Quis enim dubitet viros præclarè de Republica meritos à Matronis defletos? Hunc honorem Iunio Bruto primo Cõſuli habitum demonſtrat Liuius: *Sed multò maius decus publica fuit mœſtitia, eò ante omnia inſignis, quia Matronæ annum vt parentem, eum luxerunt, quod tam acer vltor violatæ pudicitiæ fuiſſet.* Habitus eſt & hic honor P. Valerio Poplicolæ vt idem ait: *Luxère Matronæ vt Brutũ.* Sic *Menio* Agrippæ & Coreliano aſſerente Dionyſ. Halicarnaſſęo. Quo honore affectus eſt & Auguſt. Imp. & quidem ex Senatus Conſulto: *Dio, Viri in luctu fuerunt perpaucos* Lib. ij. Ibid. Lib. 9. & 8. Lib. 56.

dies, vt erat conſuetudo: matronæ verò cum decreto ſenatus annum luxerunt.

CAPVT VII.

1. *Vterque luctus interdum minutus et quas ob cauſas. 2. Luctus vtriuſq; tempore omnis ornatus abijciebatur.*

MInuebatur tamen interdum luctus tam 1
publicus, quàm priuatus. Ille ædis dedicatione, cùm à Cenſoribus luſtrum condebatur, cùm votum publicè ſuſceptum ſoluebatur; quæ tres cauſæ ab vno eodemq; fonte manant, quod nimirum nihil magis religionis aduerſari crederetur ceremonijs, quàm luctus. Priuatus, cùm liberi naſcerētur, cùm honos in familiam veniret, cùm pater & liberi, aut vir aut frater ab hoſte captus domũ rediret, cùm puella deſponſarētur, cùm propinquiore quis cognatione, quàm is qui lugeretur natus eſſet; Quas cauſas ex Feſto attuli.

Reliquum eſt vt luctus tempore omnem 2
ornatum abiectum fuiſſe omniaque læta vitata oſtendamus, idque cùm in priuato, tum in publico luctu. Alex. Neapolit. de vtroque: *Tempore luctus Matronæ purpuram aurumque deponunt, atraſque veſtes induunt & in pellibus degunt, nec illa reſumere donec eluxerint, licet. Viri autem Senatorij laticlauum & annulos aureos*

exuentes, pullas veſtes ſumunt, barbam capillumq; ſummittunt. In publico luctu ſi quis Principũ deceſſiſſet iuſtitium à Magiſtratu indicebatur, imò ſæpe ſponte ſumebatur: Tacit. de morte Germanici; *Hos vulgi ſermones audita mors adeo incendit, vt ante edictum Magiſtratuum, ante Senatus conſultum ſumpto iuſtitio deſererentur fora, clauderentur domus, paſſim ſilentia & gemitus, nihil compoſitum in oſtentationẽ. Et quamquam neque inſignibus lugentiũ abſtinerent, altiùs animis mœrebant*. Pedo Albinouanus, Lib. 1. ann.

Iura ſilent, mutaque iacent ſine vindice leges, In eleg. de morte Druſi.
Aſpicitur toto purpura nulla foro.

Conſules nõ ſolita ſede, ſed humili aliqua, puta Prætorum aut Tribunorum ſediſſe legit Kirchmanus apud Tacitum: *Conſuleſque ſede vulgari per ſpeciem mœſtitiæ*: id eſt ſedibus Prętorum aut Tribunorum. Nam horum & omnium Senatorum ſedes humiles erant, altæ verò Conſulum vt obſeruauit Lipſius. Lib. 4. an. de Tiberio.

In priuato vero luctu quilibet limine ac domo ſe continebat. Plin. *Mitto ad Ariam rogo vt veniat, quia me recens adhuc limine contineret*. Fugiebant omnes lætos congreſſus ac feſtiuas ſolemnitates, ne aliorum gaudia ſuo luctu macularent: *Symmachus, neque enim fas ſinit læta officia obire lugentes, fortaſſe etiam hilaritatem veſtram mea triſtitudo contraheret*. Fugiebant præſertim Conuiuia: Paulus: *Qui luget abſtinere debet à Conuiuijs*. Sueton. narrat Caligulam defuncta ſorore Druſilla iuſtitium indixiſſe, *in quo riſiſſe, lauiſſe, cœnaſſe cum paren-* Lib. 9. Epiſt. 3. Lib. 3. epiſt. 21. Lib. ij. ſent. c. 21. Lib. 4.

tibus, aut coniuge liberiſue capitale fuit. Quid? ne
Sat.3. focum quidem inſtruebant. Iuuenal.

Tunc gemimus caſus vrbis, tunc odimus ignem.

Vbi vetus interpres: *Nec focum in noſtra domo fieri patimur, quod & lugentes obſeruare ſolent.*
Lib.2. Apuleius, *Abi fatue qui in domo funeſta cœnas & partes requiris in qua tot iam diebus ne fumus*
Lib.10. Ep.47. *quidem vllus eſt viſus.* Ex quo ritu Mart. *Focum perennem*, & Tibullus *ignem aſſiduum* dixerunt, qui propter luctum extinctus nunquam fuit.

PETRI MORESTELLI DE IVSTIS FVNEBRIBVS LIBER DECIMVS.

CAPVT I.

1. *De cerimonijs habitis in funere eorum quorum corpora non inueniebant.*

1 QVorum ergo corpora non 1. *Ceremonia.*
inueniebant, ſeu haberi non poterant, ijs CENOTAPHIVM, ſeu *imaginariū ſepulchrū* extruebāt antiqui, ne defunctorum animę aliquot annos ad inferorum fluminum ripas vagarentur. *Tantum autem,* ait Seruius, *valebat inanis, quantum plena ſepultura, quæ circa abſentum cadauer, eorumque qui in peregrina regione obijſſent, corpora quibuſdam ſolemnibus ſacris fiebat.* Hoc apertè demonſtrat Virg. de Deiphobo *æneid. 6.*

Tunc egomet tumulum Rhœteo in littore inanem
Conſtitui.

Ibidem, Palinurus honorarium ſibi tumulũ ab ipſo Ænea conſtitui poſtulauit.

Da dexteram miſero & tecum me tolle per undas,
Sedibus vt ſaltem placidis in morte quieſcam.

Lib. de mag. *Vetuſtiſsimi moris fuit*, inquit Iouian. *in honorem amici ac bene meriti cuiuſpiam viri ſepulchrũ illi ſtatuere. Non quòd conditi eſſent illic eius cineres atque oſſa: ſed memoriæ tantum id tributum, illuſtrandique eius nominis gratia. Qua è re contigit eiuſdem perſæpe viri diuerſis in locis plura etiam ſepulchra inueniri.* Sueton. De Druſo. *Exercitus honorarium ei tumulum excitauit circa quem ſtato die quotannis decurreret & Galliarum ciuitates publicè ſacrificarent.* Hic honor etiam militibus in acie cæſis habebatur. Monumentum eiuſcemodi honorarium fieri Martiæ legioni, quæ ad Mutinam occubuerat ſuadet M. Tull. 14 Phi. Eſt & hoc memoria non indignum quod de Pythagoreis prodiderunt Origenes & Clemens Alexandrinus. Lib. 1. contra Celſum. *Conſueuerant illi quoque tumulũ inanem vt vocat Maro, hoc eſt Cenotaphium extruere iis qui vel deſciuiſſent à familiâ & ſecta Pythagoræ: vel myſteria illa philoſophiæ, quæ arcana habere debuerant, temerè euulgaſſent, hoſque pro mortuis ducebant.* In Pan. Budæus *Cenotaphia* hodie vocari poſſe ait, funerum expoſitorum imagines quas repræſentationes in Anniuerſariis dicimus. Erecto igitur abſentibus tumulo ſiue *Cenotaphio*, 2. Cerimonia. ad huius radices vinum & ſanguinem victimarum & aliquando lac cum ſan-

ſanguine offerebant vt ait Lucian. animaſq; vocabant ad bibendum ſanguinem vt innuit Virg. *In Necyomantia.*

———Maneſque vocabat *3. æneid.*

Hectoreum ad tumulum.

Auſonius quoque *In parētalibus.*

Voce ciere animas, funeris inſtar habet.

Et mox

Ille etiam mæſti cui defuit vrna ſepulchri,

Nomine ter dicto pæne ſepultus erit.

Ornabantur præterea aræ ſiue tumuli quę pro defunctis abſentibus erigebantur Cupreſſo, quæ arbor funebris putabatur vt diximus, & vittis nigris aut cæruleis: mulieresq; adeſſe his exſequijs non ſolebant niſi ſolutis capillis, cuiuſmodi exequiæ illæ ſunt apud Virg. *3. Cerimonia.* *4. Cerimonia. Lib. 3. æneid.*

Ergo inſtauramus Polydoro funus, & ingens
Aggeritur tumulo tellus, ſtant Manibus aræ
Cæruleis mæſtæ vittis, atraque cupreſſo,
Et circum Iliades crinem de more ſolutæ,
Inferimus tepido ſpumantia cymbia lacte
Sanguinis & ſacri pateras animamque ſepulchro
Condimus, & magna ſupremum voce ciemus.

Ornabantur etiam Inſcriptionibus non aliter quam ipſa ſepulchra: Ouid. *5. Cerimonia. Lib. 11. Met. fab x. de Ceyce.*

Et ſæpe in tumulis ſine corpore nomina legi.

CAPVT II.

1. *An aliquâ pompâ pueri efferrentur.*

Conſol. de vxo. ID negat Plutarchus: *Veteres neque infantibus pueris inferias ferebant, neque cætera faciebant, quæ par eſt facere alios pro mortuis: nondum enim his terra communicata eſt, neque eorum quicquam, quæ terra naſcuntur: neque ſepulchra extruebant, neque monumenta ac collocationes mortuorũ amabant, neque corporibus aſsidebant.* Sic apud Græcos hoc ætatis diſcrimen obſeruatum notat Euripides qui Apollinem ſic loquentem facit, 1

In Alceſte.

Si anus moriatur, ſplendidiùs ſepelietur.

CAPVT III.

1. *Romani initio humi condebant non cremabant corpora.* 2. *Cur ſanxerint cremari.* 3. *Deſitum iterum ab hac conſuetudine.*

Alex. Neap. l. 3. c. 2. ROmanos olim ab ortu vrbis defuncta corpora humi condere, neque cremare conſueuiſſe illud argumento eſt, quòd Numę Pompilij corpus in arca lapidea poſt multa ſecula à Cneo Terentio in Ianiculo inuentum vetuſtiſſimi autores tradunt. Poſteà cum longinquis bellis defunctos erui cognouiſſent, vt igni cremarentur, decreto ſanxerunt. Primus ex Patricijs Cornelius Sylla traditur, 1 2

qui decedens igni ſe cremari voluit, veritus talionem. Nam ipſe corpus Marij & eruta oſſa ſubuertit & in Anienem miſit. Inde man-
3 ſit diu defunctos cremandi conſuetudo, à qua ſecutis temporibus dum Antonini Cæſares imperitarent, deſitum fuit. Tunc enim illo more abrogato denuo corpora humi condere cœpêre ex inſtituto Thaletis, qui cùm omnia ex aquis conſtare dicat, defunctos terræ mandare iuſſit vt humore diſſoluerentur. Heraclitus verò igni vt tanquam ad originẽ ſuam reuerterentur, quippe qui omnia ex igne conſtare diceret.

CAPVT IV.

1. *Qui populi præter Romanos, ſuos cremarunt mortuos.*

1 CArthaginienſes cùm priùs terra obruerẽt fato defunctos, poſteà à Dario admoniti, igni tradidêre. *Carthaginiẽſes.*

Fama quoque eſt Thraces & Indos, ætate confectos, illos præcipuè quibus ſtudium ſapientiæ fuit incenſis rogis mortem oppetere & ſine aliquo funerum apparatu lætos ſe in flammas inijcere, non refugere nec formidare. *Thraces & Indi.*

His Phryges addi debent quibus corpora igni imponere antiquiſſimum in morem fuiſſe didici. *Phryges*

Bellinus Britannorum Rex pace belloque vir inclytus & in omni fortuna Brenno fratri *Britannorum Rex.*

(qui Romam cepit) nequaquam impar, vita priuatus ac rogo impoſitus, Britannorum Regum primus crematus eſt.

Lib. 5. Optimates Thracum. Optimatibus Thracum (ſi Herodoto fidẽ habeas) tales ſunt ſepulturæ: *Prolato triduum cadauere, mactatiſque omnifarijs hoſtijs conuiuantur, illudque defletum prius, deinde combuſtum ſepeliunt, aut aliter humo contegunt: aggeſtoque deſuper tumulo, cùm alia omnis generis certamina proponunt, tum præcipuè certa cum ratione monomachiam.*

Sueones & Gothi. Mos erat olim apud Sueones & Gothos cadauera Principum in quercubus tanquam ſacris locis ſuſpendere aut flammis Iuniperi ligni comburere, vel humi cum gladio & claua condere.

CAPVT V.

1. *Qui non cremarunt, ſed humi mandarunt.*

Pythag. PYthagoræi nõ vnguentis ſed folijs populi, myrti & aloes ſtipati humi mandabantur ſicut M. Cato condi & humari voluit. 1

Lib. 3. cap. 2. Lycurgi ſentẽtia de ſepultura. *Lycurgum* legit Alex. Neap. *Nihil cum mortuo ſepeliri mandaſſe, ſed puniceo amictu velatum & oleæ fronde circundatum terræ mandari voluiſſe.*

Arabes. Arabes Regum & ſummorum Ducum elata cadauera in loca terra & inculta ſtercore obruunt, ac cœno ac fimo aggeſto terræ imponunt.

Panebij, ſi quando Rex moritur corpus quidem defodiunt, caput verò auratum in templo auguſtiſſimo conſecrant, dicantque. Sicut Seitanis Reges qui imperitarunt intra ſepta Templi ſepelire aſſuetum erat, hoc ſepulturæ genus optimum & pietatis vltimum officium æſtimantes. *Panebij.* *Seitani.*

Apud Athenienſes & omnem fere Græciã corpora non cremare, ſed terrę condere & ſepelire cum funebri veſte antiquiſſimus mos fuiſſe proditur, quibus ſanè maxima ſepeliendorum cadauerum cura, præcipuè bello peremptorum, itaut qui illos inhumatos relinquerent, quouis ſupplicio dignos putarent. Idcirco ſummos Duces quia cæſos nauali pugna in mare deiecerant, grauibus pœnis & capitis ſupplicio affecêre. Cùm autem peremptorum corpora aſſequi nequirent, illorũ oſſa & diſiecta membra paſſim ſtrata exquirebant, vt humo tegerent, adeo vt Nicias cũ exercitu iter faciens ne duorum militum inhumata cadauera relinquerent, totum ſubſiſtere agmen, donec humarentur, iuſſerit. Et Cimon Milciadis filius vt pater ſepulchro cõderetur, captiuũ ſe præbere non dubitauit. *Athenienſes.*

Traditum quoque eſt Cares morte ſublatos milites armatos ſepelire:

Nabathæi Arabes arbitrantur corpora æquè atque ſtercus, vt Heraclitus inquit, & cadauera ſtercore abiectiora, quapropter Reges etiam in ſterquilinijs defodiunt: qua de re lege Strabonem. *Cares.* *Lib. 16.*

CAPVT VI.

1. *Qui condiebant corpora ſeruandi gratia.*

Syri & Aegypt. APud Syros & Ægyptios condendi & non cremandi corpora, medicataque cadauera aſſeruandi in loculis, vetuſtum morem inualuiſſe accepimus: De his Alexand. Neap. Lib. 3. cap. 2. *Condiebant cadauera myrrha, aloë, cedro, melle, ſale, cera, bitumine & reſina, odoribus & vnguentis delibuta. Ex ſucco enim cedri exanimum corpus ſeruari, ſicut viuentia corrumpi, haud dubiè perſpectum eſt: ſudore quoque ligni tedæ conciſæ & furnis adactæ apud eoſdem mortuos delibutos, ſeruari prodiderunt, ita lineamentis integris vt viui apparerent.*

Perſæ. Perſæ fato defunctos cera circumlitos vt maximè diuturni eſſent, domi condebant. Aethiopes. Æthiopes vitro operta, itaut integra ſpectarentur, & poſteris ſpectaculo eſſent, aſſeruabant.

Iberi. Condebant Iberi corpora vel arcis lapideis, vel fictilibus cum funebri tunica, quia nudum iacere cadauer pro flagitio erat. Reges verò externis differtos odoribus in montibus ſepeliebant, vnde deductum vt illorum ſepulchris pyramides apponerent aut columnas.

CAPVT VII.

1. *Beſtijs obiecta cadauera.*

SI qui apud Romanos Tyranni malè de Republica meriti, vel ſupplicio affecti fuiſſent, aut malo letho occubuiſſēt, illos cōdi ſepulchro, aut humari non decebat, itaque inſepulti abijciebantur. *Tyranni apud Rom.*

Apud Iberos vultures olim erant pro ſepulchro, ſicut apud Hyrcanos, canes; qui ob id dicti ſunt ſepulchrales. De Iberis ita Sili⁹. *Iberi & Hyrcani*

Exanima obſcœnus conſumit corpora vultur.

De his Virg. dixit

——— *Alitibus linquere feris.*

Et Octauianus Philippenſi prælio cuidam ſuppliciter ſepulturam precanti reſpondit, *iſtam in volucrum poteſtate fore.* Barchæi, quę apud Colchos & Iberos gens eſt, agnatos morbo extinctos, velut ignauos & degeneres igni tradebant, in bello autem abſumptos tanquam fortes & ſtrenuos obijciebant etiam vulturibus. *Barchæi.*

Parthi procul à noſtro orbe ſiti, honeſtiſſimam ſepulturam vulgò auium aut canum laniatus putauêre, nudaque tantum oſſa quæ ſupererant terræ mandare aſſuêrant. *Parthi.*

Oneſicritus ſcribit Bactrianos ſenio, morbove confectos canibus adhuc viuos exponi ſolitos fuiſſe: quod cum Alexandri præfectus Nicanor emendare voluiſſet, penè amiſit prouinciam vt teſtatur Polyd. Obeuntiū *Bactriani. Lib. 3. cap. 10. Diodor. lib. 17. Bibli.*

Orbitæ. apud Orbitas cadauera cognati nudi & lanceas geſtantes in ſyluam aliquam efferunt, atque ibi vinciunt: poſt id veſtimenta omnia, & totum funeris apparatum diripiunt relictis corporibus vti a feris deuorentur, raptas veſtes concidunt ac loci eius genio ſacrificant; Inde omnes domum reuertuntur.

CAPVT VIII.

1. *Qui corporibus veſcuntur.*

Eſſedones. Alex. Neap. l. 3. c. 2.
ESſedonum traditur mos vt parentum fu- 1
nera cantibus proſequantur, mox cœtibus propinquorum aduocatis (quod dictu auditu que fœdum eſt) ipſis cadaueribus immiſtis ouillis carnibus veſcantur. *Iddi.* Id quod ab Indis vſurpatum ferunt quorum prodigioſa immaniſque natura eſt. Nam ſenio cōfectos in fruſta cædere illorumq; carnibus immiſtis pecudibus veſci aſſueuerant. *Derbices & Hyberni.* Id etiam apud Derbices Perſicam gentem, & cum Hybernis vt parentes & affines qui ſuccubuerant comeſſe, pietatis maximæque honeſtatis munus putarent, quod Chryſippus Philoſophus probauit & literis prodere non dubitauit.

Meſſagetæ. Meſſagetis nullus vitæ terminus propoſitus eſt, verum vbi quis admodum conſenuit eum conuenientes proximi quique cognati immolant, & cum eo pecudes aliquot, quarum carnibus pro epulo coctis veſcuntur. Quod genus obitus apud eos beatiſſimum habe-

habetur. Morbo extinctos non edunt, ſed terra operiunt, calamitatem eſſe iudicantes quod immolationem non ſint conſecuti; Sic Herodotus. Lib 1.

CAPVT IX.

1. *Dati in mare præcipites, ſepultique in fluctibus.*

1 TRadunt Hyperboreos, qui in extremo orbis tractu ſiti ſunt, eos qui longo æuo vixerunt, poſt epulas & familiare conuiuium ſertis redimitos ex rupe abrupta in mare dare præcipites. *Hyperborei. Alex. ab Alex.*

Latophagis nulla ſepulchrorũ habetur cura, ſed defunctos in mare deijciunt, parũ referre arbitrati, igni, terrâ, vel aquâ diſſoluantur. *Latoph.*

Pæones in ſtagna, Ichthyophagi in mare defunctos abijciunt. *Pæones & Ichtyophag.*

Arrianus quamplurima Aſſyriorũ Regum monumenta in paludibus poſita narrat. *Aſſyrij Reges. Lib. 7.*

CAPVT X.

1. *Fame enecti. 2. Sepulti inter glaciẽ & niues. 3. Sublimes conſtituti. 4. Cadauera deſecta. 5. Suſpenſi in arboribus.*

1 CAſpij, parentes ſeptuagenarios domi clauſos, aut in locis incultis & deſertis intimiſque ſolitudinibus expoſitos ſiti & inopia conficere celebre funus putarunt. *Caſpij.*

2 In Scythia gens eſt quæ parentum cada-

Scythæ. uera inter niues & glaciem truncis affixa arboribus detinebat, illaque terræ mandare pro ſcelere proque flagitio arbitrabatur.

Phrygiæ ſacerdotes. 3 In Phrygia mortuos ſacerdotes non defodiunt, ſed ſuper lapidibus decem cubitis erectos ſublimes conſtituunt: ſicut Namaſones qui ſedentes mortuos ſtatuebant. *Namaſones.*

Alex. Neap. l.3.c.2. Gymn. 4 A Gymnaſiarum Incolis vſurpatum legimus vt inciſa & deſecta cadauera in vrnã imponant, deſuperq; ingentia ſaxa accumulent.

Ibid. Colchi, Aelian. lib.4.de Var.hiſt 5 Colchi, mortuos ſuos in pellibus ſepeliunt, & inſutos ex arboribus ſuſpendunt: vide quæ diximus ſuperius de Sueonibus & Gothis c.4. huius libri.

CAPVT XI.

Sepulturæ & funeris contemptus.

Albani. ALbanis mortuorum curam habere aut meminiſſe nefas erat. 1

Strabo lib.ij. Anaxagoras. Cic.in Tuſc. lib.1. Diogenes. Anaxagoras Philoſophus cùm Lampſaci moreretur, quærentibus amicis velletne Clazomenas in patriam efferri ibidemque ſepeliri; *Non neceſſe eſt*, inquit, *vndique enim ad Inferos tantumdem eſt via*. Diogenes Cynicus proijci ſe inhumatum iuſſit: & quidem ſi canes cadauer ſuum lacerarent, Hircanam; ſi vero vultures *Iberam* fore ſepulturam dicebat: ſi nullum animal accederet, ipſum tempus pulcherrimam ſepulturam largiturum aſſerebat, corpore precioſiſſimis rebus, Sole ſcilicet & imbribus abſumpto. Cùm eam ſe-

pulturam amici reprehenderent: Bacillum prope me ponite quo volucres abigam, inquit. At quî poteris, inquiunt illi, non enim ſenties. Quid igitur mihi ferarum, ait, laniatus oberit nihil ſentienti? Interrogatus num Seruum Ancillamue haberet, negauit: quũq; percontator adieciſſet. quis, igitur te efferet ſi moriaris? Cui domo, inquit, erit opus.

CLAVSVLA.

SEd relictis illis quorum adeo prodigioſa immaniſque natura in funere ſuorum patuit ad Romanos reuertamur quorum pietatem in luctu ſcripſimus.

Lugebant ergo Ethnici quos coluerant & dilexerant: luges & tu Chriſtiane, quòd fratrem, filium, vxorem vel neceſſarium amiſeris? Immò verò non amiſiſti, ſed in patriam præmiſiſti ad quam tibi quoque eundum. Sed loquamur vt vulgus, non ſentiamus vt vulgus. Ex his aliquem amiſiſti; non amiſiſſes niſi fuiſſet ille mortalis. Querela eſt igitur non de vnius hominis morte, ſed de naturæ mortalitate, quæ nos ea lege introduxit in hanc vitam, vt egrederemur ad reuocantis imperium. At reuocauit ante tempus & præcipiti edicto feciſſe videtur iniuriam. Nullum hic præfinitum tempus eſt, ſine termino debitores ſumus. Si eſſemus in diem obligati, vtique differre poſſemus, tergiuerſari & exactricis auaritiam culpare, nunc de celeritate conqueri non poſſumus, quaſi ante diem repetatur, quod ſtatim vt accepimus debui- *Cap. 5. lib. 9.*

mus. Poterat vlterius viuere, poterat & citius mori, poterat & aliter mori: Sed quid interim faciam dixerit aliquis? Deſiderio torqueor, amore langueo, auiditate crucior fratrem videndi. Quid facias aliud niſi quod facere ſolent qui caſu aliquo à perſonis cariſſimis auelluntur? Memoriam retinent & abſentium imaginem cuſtodiunt, illos amant, de illis loquuntur, illis proſperum optãt iter. Idem fac Chriſtiane: fratrem tuum, filium tuum, vxorem tuam, amicum tuum in ea parte cordis abſconde, vnde nulla eum pellat obliuio. Illum dilige ſepultum vt viuentẽ dilexiſti, vel etiam multo vehementius. Illum coge ſæpius ad te reuerti recordatione pia & frequenti: precare tandem, iter vt fauſtum illi contingat, & calcatis perfidi hoſtis inſidijs velox in patriam reditus.

INDEX RERVM MEMORABILIVM.

A.

ACerra 15.

Anima ægroti ore excepta 3.

Anniuerſaria 177. *publica & priuata* 183.

Annuli morientibus detracti & iterum digito redditi 4.

Mutati in funeribus 58.

Ἄφεσις 155.

Appia via 100. *Lõgitudo ei⁹, latitudo. ibi. In ea ſepulti ib.*

Aqua calida mortui abluebantur 89.

Ara vbi odores incenderentur 15. *Ara lapidata* 74.

Atria nobilium ornata ſimulachris 53.

Aurelia via & qui in ea ſepulti 106.

B

BArbam viri capillumque alebant 67.

C

Cadauer ſufficiebatur liquoribus quod prohibitum 119.
Capilli à mulierib⁹ ſciſſi 67.
Capilli in luctu poſiti 70. *paſſi* 72. *Puluere ſparſi* 73.
Captiuorũ ſanguis effuſus 131.
Capulus 40.
Cenotaphium 193.
Cerei in funeribus 57.
Claræ virgini honores habiti 51.
Clauſula operis 205.
Collocatio mortui ſit⁹ 7. *In ea cuſtos & ante et poſt eã* 30 31.
Conuitia in Deos 74.
Conuiuiũ domi apparatũ 171. *In eo laudes mortui celebratæ* 173.
Conuiuium ſuper tumulũ 180. *Veſtitus accumbentium* 182.
Coronæ mortuorum 24.
Corpora initio humi condebãt Romani, deſitum tamen ab hac conſuetudine 196.
Cremata eadẽ 197. *Qui non cremarũt ſed humi mandarunt.* 198. *Qui condiebant ſeruandi gratia* 200.
Cupreſsi domibus appoſitæ 28. *& ſequent.*

D

Δαvάκη 131.
Decurſio funebris 144.
Denicales 174.
Diali flamini non licitum audire Tibicines 51.
Dies atri qui 183.
Digitus mortuo abſciſſus 128.
Dolijs fictilibus condebantur antiquitus mortui 159.

E

EManerum carmen 49.
Epigrammata Sepulchris addita 163.
Epulum datum populo 172.
Exſequias qui venerant non expectabant finem 158.
Euerriator 174.
Exuerræ 174.

F

FAculæ in funeribus 56. *Faces in iiſdem* 57. *Cur in funeribus Chriſtianorum accendantur* ibid.
Fame enecti 203.
Filij nudis capitibus incedebant in funeribus 60.
Flaminia via 105. *Qui in ea ſepulti* 105.
Floribus ſparſa ſepulchra 168
Funeris Etymon 1.
Funerũ curatores 16. 118. *Ad*

funus quibus verbis euocaretur populus 32. *Qui conuenirent* 33. *& ſeq. Quid fieret cum populus conueniſſet ib.*

Funera aperte elata & in illis fucatæ facies 41. *Interdum tecta ib. A quibus elata funera* 45. *Funus qui ſequerentur* 64. *Pompa in funere eorum qui occubuerant in acie* 64. *Funera ſine Pompa* 66.

Funera læta 77. *Ducta per forum* 78. *Collocata pro roſtris* 79. *Vbi elata* 86.

G

GEnarũ lacerationes 134.

Gladiatores in funeribus 131.

H

Hexaphoro qui ferrentur 40.

Hiſtriones in funeribus 51.

I

IGnem ſuper gradiebantur à funere diſcedẽtes 158.

Ilicet quid ſignificet 154.

Imagines præferebantur in funeribus 53.

Imperatorum funera 64.

Inſignia præferri ſolita in funeribus 52. 58.

L

LAmpades ardentes in funeribus 57.

Lauicana via & ſepulti in ea 108.

Laurentina via & qui in ea ſepulti 107.

Lecticæ vſus & lectorum 37. *A lætica* loci *ibid.*

Lecticarij 40.

Libitina 16. *In eius Templo neceſſaria vendebantur funeribus* 16.

Libitinariorum vota 16. *Qui fuerint. ibid. Eorum officium* 18. *Vnde dicti ibid.*

Lictores præceſsiſſe cum faſcibus verſis 55.

Λίνον *carmen* 50.

Lotio mortuorum 8.

Lucernæ in ſepulchris 171.

Luctus antiquorum duratio 184. *Cauſæ luctus ibid.*

Luctus duplex 190.

Ludi funebres 51. 174. *Ad hos intromitti matronas nefas* 175. *Deſignatores in his.* 175. *Ludorum origo.* 175.

M

MAnumiſſos præceſsiſſe in funeribus 55.

Martyres ſepulti in via Appia 103.

Miſſa vnde 155.

Morientibus oſcula data 2.

Morientibus oculi clauſi 4.
Morientes quandoque inuitabant amicos vt exſequias venirent 35.
Mors quomodo dicta 2.
Mortualia induta 59.
Mortuum proprio nomine inclamabant 7.
Mortui corpus ablutum aqua calida, vnguentiſque vnctum 8.9.10.
Mortui coronati 25. *Mortui ornatus liber* 26.
Mortuos qui non luxerint 75.
Mortui qui reuixerint in rogo 10. *Induti* 19.
Murrata potio 129.

N

NÆnia Dea 49.
Næniæ 49.
Naulum in os incluſum 130.
Nubere quando non licebat mulieribus 184.

O

OCtophoro qui ferrẽtur 40.
Oculi moriẽtibus clauſi 4. *Iterum aperti* 130.
Quid eo ritu indicare voluerint 60. *Hoc officium prohibitum filijs.* ibid.
Odorum copia exanimatos viuos 130.
Oetolinum carmen 50.
Orationum funebriũ origo 80.
A quibus haberentur 81.
Quibus decretæ 82.
Ornatus mortui liber 26.
Oſcula data morientibus 2.
Oſtienſis via & qui in ea ſepulti 109.

P.

PAllia mortui induti 19.
Parẽtationum dies 176.
Parentare mortuis atro die nefas 182.
Pheretrum 40.
Pollinctoris vocabuli origo 14.
Præficæ 65. *locus ab his ibid.*
Præneſtina via 109.
Pſaltriæ Chriſtianorum 66.
Pueri an cum pompa efferrentur 196.
Pyra & quæ de ea dicuntur 123. *& ſequent.*

Q

Querelæ in Deos

R

REgum funera 64.
Rogus---10. *Qui differat à Pyra* 124. *Qui reuixerint in eo* 10. *Rogus cur ſic appelletur* 125. *Circundatus Cupreſſo* 126. *Rogo incenſo venti optabantur* 137. *Origo*

vnde.ibid. Dona coniecta in eũ, alia quoq; 138. & cõſeq.

S

Salaria via 110.
Salue ſupremum 153.
Sanctorum corpora ab Epiſcopis elata 46.
Sandapila 38.
Scurræ in funeribus 52.
Sepulchra ſparſa floribus 169
Sepulchra imaginaria 193.
Sepulti diuerſis modis 203.
Sepeliẽdi mos in vrbe & agris 86.121.89.93. & *ſequẽtib.*
Sepulchra condita iuxta vias. 99.
Sepulchri locus emptus 95. *Interdum donatus* ibid.
Sepulchris tituli additi 163.
Silicernium 171.
Simulachra præferri ſolita in funeribus. 53.54.
Spolia prelata in funerib. 54.
Statuæ deiectæ 74.
Suſpenſi in arboribus 204.

T

Terram leuẽ precabãtur, quietẽ & pacem amicis, grauẽ vero inimicis 156.157.
Tibicines in funeribus 47. & *quæ de iis dicũtur* 47.50. & *ſeq.*
Tiburtina via & qui in ea ſepulti 112.
Toga varia induti mortui ditiores & qua Martyres 20.

V

Vale dictũ mortuis 60.153.
Vẽti optati rogi incẽſo 137
Veſpiliones 39.
Veſtales in vrbe ſepulti 121.
Veſtis mortuorum 19.
Cura veterum in conficienda ſibi veſte 21
Viuos inſtante morte ſplendidè ſeſe veſtire ſolitos 22.
Veſtis Græcorum alba non tamen pauperum 19.
Veſtis mutata in funeribus 58.
Veſtes albæ à mulieribus geſtæ & cauſæ 60. *Veſte atra vſi Romani* 61.
Veſtes ſciſſæ præ luctu nimio 63.
Viæ iuxta quas condita ſepulchra 99.
Viarum Regina 100.
Viſceratio populo data 172.
Unctura mortuorum 8.
Vngentes 14.
Vrnæ 159.
Vxores maritos prædicant in alterius inuidiam 66.

FINIS.

SPECIAL 88-B
33425